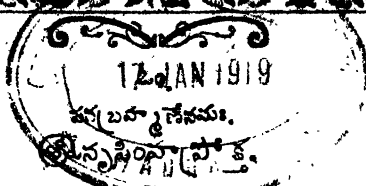
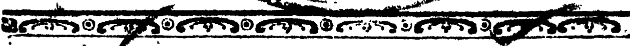

స్మార్తకారికావృత్తి.

ఇది,

కీ॥ - నాగలింగశాస్త్రులవారి పుత్రులగు

లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రిచే

సంగ్రహింపఁబడి

బ్రహ్మశ్రీ వేమూరి చిరంజీవావధానుల వారిచేఁ

బరిష్కరింపఁబడి

స్వకీయ

శ్రీఆర్యానందముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడి ప్రకటింపఁబడియె.

దీని వెల రు 0—12—0

1918.

ప్రథమకూర్పు 500 కాపీలు.

[illegible]

ఓమ్.

శ్రీపరబ్రహ్మణేనమః.

స్మార్తకారికావృత్తి.

ఇది,

చెల్లా - నాగలింగశాస్త్రులవారి పుత్త్రుఁడగు

లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రిచే

సంగ్రహింపఁబడి.

బ్రహ్మశ్రీ వేమూరి చిరంజీవావధానుల వారిచేఁ

పరిష్కరింపఁబడి.

స్వకీయ

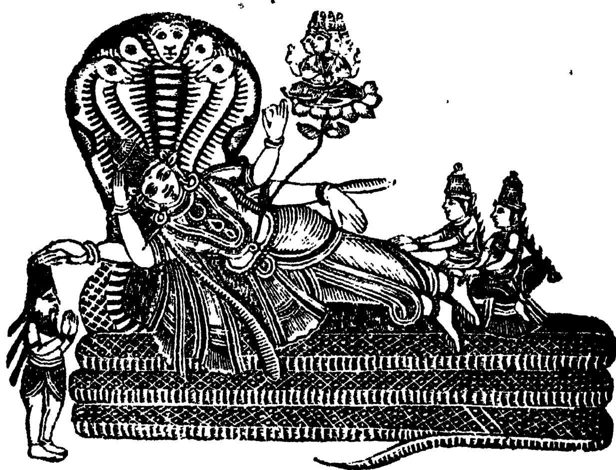
శ్రీఆర్యానందముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడి ప్రకటింపఁబడియె.

ప్రథమముద్రణము—500 కాపీలు.

దీనివెల రు 0—12—0

1918.

పీఠిక.

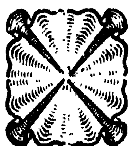
ఈ "నృసింహప్రోక్తస్మార్తకారికావృత్తి" అనునీగ్రంథమునకుఁగొందఱు స్మార్తకారికావళిఅనియును. గ్రంథనామములు పలువిధములుగా నుచ్చరింపుదురు మఱియు వైదికాభిమానవేదవిద్యాభిలాషుల యుపయోగార్థము నాచే బ్రకటీకృతములైన యాజుషస్మార్తానుక్రమణిక, మొదలగుస్మార్త గ్రంథములం గాంచిన వారిలోఁ గొందఱు స్మార్తకారికావృత్తి యనుగ్రంథమును బ్రకటింపుఁడని పలువురు తెలియఁబఱచిరి. అందుమీఁద మా గ్రామనివాసులైన బ్రహ్మశ్రీ వేమూరి శేషాద్రిశాస్త్రులవారిని కోరితిని పిమ్మట వారితావున జీర్ణించుచున్న తాళపత్రములన్నియు ననాకిచ్చివేసిరి. అటుపిమ్మట దీనిని శోధించి వ్యాఖ్యాసహితముగా ముద్రించుదామని యత్నించి యుండగా బహుజనులీగ్రంథమును చూడవలెనని వ్రాయుచువచ్చిరి. అందువలన ప్రకృతం ఐరోపాయుద్ధవశమువలన ముద్రించవీలుకలుగకను కాగితములు కాటుకవగయురాలన్నియును ౧ టికి నాలుగింతలై దొరుకుటకష్టసమయంబున ఈగ్రంథమునందుండుమూలమైనను ప్రకటించుటకు యత్నించితిని కాగితము దొరకని యీ సమయకాలములో నా మిత్రులందఱు కపర్దికారికలును నృసింహకారికలును వెంట నేపంపుమని వ్రాయుచుండిరి. అందుమీఁద ప్రకృతము నావద్ద సిద్ధముగ నుండు కాగితములయందు మూలముమాత్రము ముద్రింపించితిని ఇందు వ్యాఖ్యామాత్రమునుగూడ జేర్పఁబడెను. తాళపత్రములన్నియు పరిధములలో శుద్ధప్రతిగానుండును గాని మాతృకనుజూచి వ్రాయుటలో నాను రాను స్ఖాలిత్యములధికమై యుండినందున కొన్ని విషయములను బరిశోధించుటవలన గలిగిన యాలస్యమునుగూర్చి వ్యాఖ్యనలవి గాదు మూలముమాత్రమే యిందు ముద్రింపబడినది. ఈగ్రంథము నాకు బంపిన బ్ర॥ వేమూరి శేషాద్రిశాస్త్రులవారికి మనమెన్ని వందనములు జేసినను జాలదు. ఇఁక సజ్జనులు సహాయులై నాశ్రమ సార్థకము చేయుదురేని నిట్టియుద్గ్రంథములనేకములు వెలుఁగరింపను త్సాహినగుదును. విద్యావత్సలు సమయోచితమును సద్గ్రంథప్రకటన ప్రయోజనమును, నెఱుంగుదురు గాన విశేషము వ్రాయవలసిన పనిలేదు ఈగ్రంథమందు స్ఖాలిత్యములుగను కొన్ని ముహూనీయములు నన్నుమన్నించి వానిని నాకుఁ దెలిపిరేని రెండవకూర్పునందు సవరణచేయఁబడును కాఁబట్టి బుధోత్తములను బ్రార్థించెదను. మఱియు కపర్దికారికలుగూడ నిట్లే ముద్రించ యత్నించియున్నాను మంచిప్రతికై ఆశనిరీక్షించుచున్నాఁడను.

ఆర్యానందప్రెస్,
మచిలీపట్టణము
బచ్చుపేట

ఇట్లు,
ఓఁల్గా లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి.

విషయసూచిక.

ఇటీకొన్ని విషయములు రెండవకూర్పునందు చేర్పఁబడును.

యాజుషస్మార్తానుక్రమణిక.

ఈతృతీయముద్రణమునందు, ఇందుగృహ్యసూత్ర ధర్మశాస్త్రసస్వరప్రయోగసహితముగా ముద్రింపఁబడినది. ఈఅపూర్వమైనసద్గ్రంథమును జదివినంతనే సకలవైదికప్రాచీన సాంప్రదాయము విస్పష్టముగా దెలియును. ఇట్టి ఉత్తమగ్రంథ మిదివఱకెప్పుడును బయలు వెడలలేదు. ఎంతధనము వెచ్చించినను సరే యిన్నివిషయములను బోధించువారు దొరకరని యీపుస్తకమునుజదివిన గొప్పవారందఱును తెలియపఱుచుచున్నారు ఇదివఱకు రెండుమాఱులు ముద్రించిన ప్రతులన్నియు విక్రయమైనవి. మూడవమాఱు ముద్రింపించినప్రతులలో 14 వందలకధికముగా విక్రయమైనవి. ఇంక కొన్ని పుస్తకలేనిల్వయున్నవి త్వరగాకొనువారికే దొరకును. ఖరీదు రు 2-8-0

అన్నసూక్తార్థ దర్పణము సస్వరము టీకా తాత్పర్యసహితము ఇది బ్రాహ్మణ మాత్రులందఱు శ్రాద్ధకాలమందు పఠించు మంత్రార్థముగలది 0-3-0

ఆరాధనప్రయోగము ఋగ్వేదులకును యజుర్వేదులకును ప్రాముఖ్యము 0-1-6

ఆబ్దిక శ్రాద్ధవిధి ధర్మశాస్త్రము తాత్పర్య సహితము 0 2-0

ఆశౌచప్రదర్శిని డిటో 0-2-6

అష్టోత్తరశతదానకల్పము (108) దానముల యొక్క మంత్రములను గలవు 0-4-0

ఆరణ్యాదికము యజురారణ్యాదికమని పేరు సస్వరం యిందులో బహువిషయములు గలవు. 3-0-0

గోచారదర్శిని (రెండవభాగము అచ్చులో నున్నది) 0-6-0

గ్రహలాఘవము సిద్ధాంతగ్రంథము పంచాంగము చేయువారికి అత్యావశ్యకము టీకా తాత్పర్యపదవిభాగ ఉదహరణసహితముగానుండును 1-4-0

ఉదకశాంతిప్రయోగము సస్వరము 0-4-0

ఏకాదశిగురువారవ్రతకల్పము తా॥ 0-2-0

జ్యోతిష వర్గప్రదర్శని అను (లఘువర్గఫణి) 0-8-0

సప్తాహనందము ధర ప్రతులను దెలుపునది 0-4-0

స్మార్తకారికావృత్తి రు 0-12-0

మంత్రపుష్పం 0-2-0

అపరప్రయోగానుక్రమణిక (యజుర్వేదులది) (సస్వరం) 1-8-0

గోచారదర్శిని జ్యోతిషగ్రంథము సర్వజనులకును అత్యావశ్యకముగా దెలియవలసినగోచార ఫలములన్నియుగలవు. టీకాతాత్పర్యయుక్తము ఈకూర్పునందు బహు విషయములు చేర్చబడిన గ్రంథము చూచియేతీరవలెను మంచిప్రతి 0-12 0

కాళిదాసచరిత్ర(రెండవభాగము.) 0-8-0

పురాణోక్తకర్మప్రకాశిక 3 కూర్పు బహు విషయములు చేర్చబడినవి యాజ్ఞీకులకును ధర్మశాస్త్రపరులకును అత్యావశ్యకమైన సద్గ్రంథము. 1-4-0

పురాణోక్తఅపరచంద్రిక ఇందుబహువిషయములుండును ముద్రించినవానిలో 50 ప్రతులుమాత్రమే నిలిచియున్నవి అపరకర్మ చేయించు బ్రాహ్మణులందరు ఒకమాఱు జదివి చూడవలసిన సద్గ్రంథము బాలురకుగూడ బోధపడును 1-4-0

కార్తికపురాణము పద్మపురాణాంతర్గతము శ్లోకతాత్పర్యసహితము రు 1-0-0

శ్యామలాదండకము టీకా తాత్పర్యసహితము రు 0-1-0

వనమాలా (జ్యోతిషము.) 0-2-0

కార్తిక మాహాత్మ్యము.

ప్రతిశ్లోకమునకు తెలుగు తాత్పర్యసహితము.

మంచిబైండు చేయఁబడిన ప్రతి 1 కి రు 1—0—0 సామాన్యముగానుండు స్టిప్పుబైండుది రు 0—12—0 పోస్టుకర్చు ప్రత్యేకము - ఈగ్రంథము సకలజనాదరణీయంబును సుప్రసిద్ధంబును నగుటఁ గ్రంథమును గూర్చివిశేషించి వ్రాయనక్కర లేదు. దీనినిపురాణవేత్తలును. కార్తికవ్రతమునందాసక్తిపరులను. వినవలెననుకోరికగలవారందఱు తెప్పించుకొనుచున్నారు. ప్రతియింటను నొకగ్రంథము తప్పకనుండఁదగినది.

ప్రతివారును పురాణము చెప్పవచ్చును. సులభశైలిగాముద్రింపఁబడినది. మేముఈవఱకుఅచ్చువేయించి మాయొక్క "ఆర్యానంద" గ్రంథరత్నమాలలో ప్రకటించుచుండెడు స్మార్తాది గ్రంథముల విషయము మీరలు వినియుందురు. ప్రకృతము కార్తికపురాణము ముగించితిమి. వైశాఖపురాణము మాఖపురాణము గరుడపురాణము మొదలగునవి ముద్రణముకాగానే కేట్లాగునందు జేర్పఁబడును ఈ కార్తికపురాణము నందు పూజాక్రమము గూడగలదు ప్రతులుస్వల్పముగా ముద్రించితిమి. వలయు వారు వెంటనేవ్రాసి తెప్పించుకొనగలరు ప్రతులేని పిమ్మట వ్రాసిన ప్రయోజనము కలుగుదు.

స్మార్తకారికావృత్తి అను స్మార్తగ్రంథరత్నము. ఇది నృసింహప్రోక్తము పంచదశకర్మలకును ప్రయాణములుగలది ప్రతిస్మార్తగృహస్థునకు ముఖ్యము ప్రతి 1 కి 0—12—0

కాళిదాసకథామంజరి ద్వితీయభాగముప్రకృతము ముద్రించితిమి దీనియందు యమరుక మహారాజుయొక్కవిచిత్రమగుచరిత్రమునుకాంచనమాలయను వేశ్యారత్నమునకును కాళిదాసునికిని జరిగినసంభాషణారూపమగు చమత్కార సమస్యలును శ్యామలాదండకముయొక్క అర్థమును మృదుమధుర వచనశైలితో వ్రాయఁబడినది ప్రతి1 కి రు 0—8—0

శ్రీఆర్యానంద ప్రెస్.
మచిలీపట్టణము.

ఇట్లు,
చెల్లా లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి

ఓమ్

పరబ్రహ్మణేనమః.

స్మార్తకారికావళిః.

అను స్మార్తకారికావృత్తి గ్రంథప్రారంభః.

శ్లో॥ వందేకుందశశాంక శంఖధవళం పద్మాక్షసూత్రాన్వితమ్। విద్యాపుస్తకసంయుతంచవరదం వాగీశ్వరంవాక్ప్రదమ్। విశ్వేశంశశిమండలాంతరగతం శ్వేతాబ్జమధ్యాసనం। వేదాద్యాగమరాశిరూపమమలం సద్వాజివక్త్రింహరిమ్॥

హరిః ఓం॥ శ్లో॥ ప్రణమ్యజగతామీశం సర్వమంగళకారణం। సర్వజ్ఞంసర్వదాధ్యేయం సర్వశాంతికరంహరిం॥ ఆపస్తంబేనయత్ప్రోక్తంగృహ్యస్యస్మార్తకర్మణి। తస్యప్రయోగవృత్త్యాఖ్యంకరిష్యేసారసంగ్రహమ్॥

౧॥ హవిర్యజ్ఞాః॥ శ్లో॥ స్మార్తకర్మాణివక్ష్యామి త్రైవంశబ్దంప్రయోక్తవాన్। అగ్నిహోత్రందర్శపూర్ణ మాసావాగ్రయణంతథా॥ చాతుర్మాస్యానిచతతో నిరూఢపశుబంధకః। సౌత్రామణీపిండపితృయజ్ఞస్సంస్థాభిధానకాః॥ ఏతేసప్తహవిర్యజ్ఞా ఆధానాంతాఇతీరితాః॥

సోమయజ్ఞాః.

౨॥ సోమయజ్ఞాః॥ శ్లో॥ అగ్నిష్టోమస్తతోత్యగ్నిష్టోమఉక్థ్యశ్చషోడశీ। వాజపేయోతిరాత్రోప్తోర్యామోయజ్ఞాశ్చసౌమికాః॥ ఏతానన్యాన్బహూన్యజ్ఞ సంబాధాంశ్చయనాదికాన్। సర్వానుక్త్వాథకర్మాణ్యాచారాద్యానిప్రభృత్యతః॥ వివాహాదీనికర్మాణితాన్యుచ్యంతేఽఖిలానిచ॥

3॥ వివాహానంతర కర్తవ్యాస్సప్తపాకయజ్ఞాః.

శ్లో॥ వివాహానంతరేచాయ మనుష్ఠానక్రమస్స్మృతః। ఔపాసనం వైశ్వదేవం సాయంప్రాతశ్చసంతతమ్॥ స్థాలీపాకోహ్యదక్షిణ్యాః శ్రార్ద్యాఃపర్వణిపర్వణి। మాసిశ్రాద్ధంమాసిమాసి కృష్ణేఽపరాహ్ణకే। మా

షేకృష్ణాష్టకశ్రాద్ధ మష్టమ్యాంచరమేఽహ్నిచ । మాసిశ్రాద్ధాష్టకా
శ్రాద్ధే కార్యేపితరిచేన్మృతే॥ వర్షేవర్షేసర్వబలి శ్శ్రావణ్యాంకార్యఏవ
హి । నకృత్వపర్వాణ్యుగదయనే త్వీశానబలిరిష్యతే॥ సప్తైతేపాకయజ్ఞా
స్స్యుస్స్మార్తసంస్థాఇతిస్మృతాః॥

౪॥ పంచదశకర్మనామాని॥ శ్లో॥ గర్భాధానంపుంసవనం సీమంతో
న్నయనంతతః । జాతనామాన్నచౌలాని మౌంజీవ్రతచతుష్టయమ్॥ గో
దానస్నాతముద్వాహ ఇతిపంచదశస్మృతాః॥

౫॥ అయనాదికాలనిర్ణయః శ్లో॥ అథోదగయనంనామ షణ్మాసామక
రాదయః। దక్షిణాయనమిత్యాహు షణ్మాసాఃకర్కటాదయః॥ పూర్వప
క్షశ్శుక్లపక్ష స్త్వాహాపుణ్యాహనామతః।ప్రాతస్సంగమమధ్యాహ్నపరా
హ్ణాస్సాయమిత్యపి॥పంచకాలాభవంత్యహ్ని తేష్వాద్యాస్త్రయఉత్తమాః॥

౬॥ ఉపనయనాదీనాంకాలనిర్ణయః. శ్లో॥ ఉదగ్గతేర్కేత్రివిధాస్సకా
లా భవంతితత్రోత్తమమధ్యహీనాః। ఉపాయనేఽథప్రథమోవివాహే
కాలానిషిద్ధోత్తమమధ్యమాస్స్యుః॥ నిషిద్ధాశ్శైశిరామాసా పరిహార్యో
త్తమంచహి । నైదాఘమిత్యథోద్వాహః కర్తవ్యఃకుసుమాకరే । ము
ఖ్యోథజ్యేష్ఠమాసేతు మధ్యమోఽథోపనాయనమ్ । వసంతేబ్రాహ్మ
ణముపనయీతేతిసూత్రతః । ముఖ్యోవసంతోఽనుక్తత్వాన్మధ్యమా
జ్యేష్ఠశైశిరా॥ పౌషాదిమేఽర్కేమకరేగతేతథాఽ షాఢాంతిమేఽర్కే
సతికర్కటేగతే । మాసాచ్ఛతౌసత్యపిచోత్తరాయణే నింద్యావివాహో
పనయాదికర్మసు॥ శుక్లఃపక్షోముఖ్యఆపౌర్ణమాస్యాజ్యోతిర్విద్భిశ్చోదితః
కృష్ణపక్షః । మధ్యేఽష్టమ్యాశ్శుభయోర్ముఖ్య ఊర్ధ్వంచాథోనన్యత్రి
ణ్యముఖ్యానినాన్యాః ॥ శుక్లాంత్యకృష్ణాదిమపంచవాసరా శ్శ్రేష్ఠాద్వ
యోర్మధ్యమపంచమధ్యమాః । శుక్లాదికృష్ణాంతిమపంచవాసరా శ్శు
భేషుకర్మస్వఖిలేషునేరితాః ॥ సీమంతోద్వాహమౌంజీషు కాలోముఖ్యః
ప్రాతస్సంగమోమధ్యమాహ్నః ఊర్ధ్వఃకాలోమంగళేష్వేవనేష్టః పూ
ర్వారాత్రిర్జ్యోతిషోక్తావివాహే ॥ గోదానచౌలోపనాయనాదిమోద్వా
హాపమావర్తనముత్తరాయణే । శుక్లేచపక్షేశుభవాసరే తిథౌకార్యా
ణిపూర్వాహ్ణికకాలఉత్తమే ॥ శ్రౌతస్మార్తాగ్న్యర్థ ముద్వాహకర్మగర్భా

ఖావా దీనిసర్వర్తుషుస్యుః । నిమిత్తాపేక్షాణినైమిత్తికానీత్యస్యార్థస్తూదాహృతస్స్పష్టఏవ॥

౨॥ యజ్ఞోపవీత ప్రాచీనావీతాభ్యాంకర్తవ్య కర్మాణి.

శ్లో॥ శుభకర్మాణికార్యాణి సదాయజ్ఞోపవీతినా । ప్రదక్షిణం యథాస్యాత్తుతథాకుర్యాత్స్వకర్మవిత్ ॥ స్వస్యవామేగ్నేరుదక్ప్రాగ్వా దిశ్యుపక్రమ్యతేక్రియా । తస్యాందిశ్యపవర్గస్స్యా త్సర్వేషుశుభకర్మసు॥ మాసిశ్రాద్ధంపిత్ర్యంతత్ప్రసవ్యంస్యాత్ప్రాచీనావీతినాకృష్ణపక్షే । మాఘేమాసేవాష్టకాకృష్ణపక్షే కర్తవ్యాతద్దక్షిణాదిక్సమాప్తిః॥

౩॥ అగ్నిముఖం॥ శ్లో॥ జాతచౌలాదిహోమేషు సంకల్పానంతరం ద్విజైః । ప్రాదేశపరిమాణంతు కార్యంస్థండిలకల్పనం॥ త్రిసృస్తిస్ర స్తత్ర రేఖాఃప్రాగగ్రాశ్చోదగగ్రకాః । తృణేనసమిధావాపి లిఖిత్వాఽద్భిరవోక్ష్యచ॥ లౌకికారణిజాతంవా శ్రోత్రియాద్వాహృతంగృహాత్ । అగ్నిం తత్రప్రతిష్ఠాప్య కార్యంప్రజ్వలనాదికం॥

౪॥ లౌకికాగ్నౌ ఔపాసనాగ్నౌచ కర్తవ్యకర్మాణి.

శ్లో॥ స్యుఃపుంసువనసీమంత పార్వణాదీనియాన్యపి । భార్యాగ్నౌయానికార్యాణి త్వగ్నిమధ్యేతిచోక్తవాన్॥ అగ్నింనిర్ణయఏవాత్రివర్ణ్యతేసర్వకర్మసు॥ స్మార్తాగ్నౌపాకయజ్ఞాగ్రయణ సువనసీమంతవాస్తుప్రవేశాః । కర్మాణ్యగ్నౌస్తత్ఫలంయత్స్వప్రశంతిగృహపతిం కర్మణశ్శాంతికాదేః । మాతుఃపిత్రోస్స్వపిత్రోఃప్రతిశరది సపిండక్రియాయాంచపత్న్యాః । కార్యాణిస్వస్యపిత్రోః స్నహజవిషయ ఔపాసనేలౌకికేవా॥ ప్రతిపద్యుక్తదర్శేతు కార్యస్త్వౌపాసనానలే । అపరాహ్ణేపిండపితృయజ్ఞశ్రౌతాదివేశతః॥ జాతకర్మాదికర్మాణి వివాహాంతానియానిచ । శామ్యవ్రతోద్యాపనానికార్యాణ్యగ్నౌచలౌకికే॥ సభార్యస్యపివాహస్యలౌకికాగ్నౌవిధీయతే॥ ద్విభార్యాగ్న్యోశ్చసంసర్గంకుర్యాత్పాత్రాంతరేరితాత్ । సర్వాధానీచాహితాగ్నిర్మృతాహేదర్శాదౌపాహోమవర్జ్యం చకుర్యాత్॥ శ్రాద్ధంహోమమా ముత్తరంకార్యమేవేత్యాహ॥ శ్రౌతే ధూర్తభాష్యానుసారే । యజ్ఞైస్సార్థంవైశ్వదేవస్తు కార్యఏవేత్యుక్తోలౌకికాగ్నౌచతేన॥ ప్రాప్తేశ్రాద్ధేస్వేనాగ్నిః ప్రవాసేకుర్యాత్పర్వంహోమమవ

గ్జంయథోక్తం॥ బ్రహ్మణ్యేతామగ్నిమతాం ప్రవాసే గృహేషు చాగ్నౌ సతివి
ద్యమానే। హోమానవహ్నేః ప్రతినిధ్యభావాన్స్మృతేఽహ్నికర్తవ్య
ఇహాగ్నిమద్భిః॥ ఔపాసనేపచనేవాన్యవస్థితో వికల్ప ఉక్తోఽత్రనతుల్య
కల్పః। సర్వాహితాగ్నిర్విధురోపి లౌకికే వహ్నౌ చకుర్వీత హి వైశ్వదేవ
కం॥ స్యాల్లౌకికాగ్నౌ విధురానుపేతైః పితుస్సదాగ్నౌకరణంచ కార్యం।
హోమంవినాభర్తృమృతేహ్ని పత్న్యాశ్శ్రాద్ధంచ కర్తవ్యమిహాపి పి
త్రోః॥ శ్రాద్ధాధికారీభవతీత్యనుపేతోపి పుత్రకః॥ ఉక్తః సుదర్శనాచా
ర్యైర్మనుగౌతమశాసనాత్॥ త్రయోదశాగ్నౌకరణమన్త్రా నన్యాం
శ్చవాచయేత్। తేనైవచాగ్నౌకరణం కారయేల్లౌకికానలే॥

౧౦॥ అగ్నిధ్యానపరిస్తరణపాత్రాసాదనాదీన్యుచ్యంతే.

(ఏతానగ్నిమిద్ధ్వేతి సూత్రస్యార్థ ఉదాహృతః) శ్లో॥ ప్రజ్వాల్యా
గ్నిమిమంధ్యాత్వాలంకృత్యైవ పరిస్తరేత్। ప్రాక్ప్రత్యగాస్తీర్ణకుశోదగ
గ్రాస్తన్మూలయోశ్చోపరి దక్షిణాస్యః। తదగ్రయోరుత్తరతోహ్యథ
స్తాత్పరిస్తరేయుః క్రమశః పురోగాః॥ ప్రాగ్దక్షిణాప్రత్యగుదక్క్రమేణపరి
స్తృతేఽగ్నౌ సతి దక్షిణస్యాః। బ్రహ్మాసనార్థం తత ఉత్తరస్యాం పాత్ర
ప్రయోగార్థమిహానుపూర్వ్యాత్॥ పాత్రప్రయోగాచరణాం పవిత్రయో
స్సంస్కార ఇత్యప్యథపాత్రసేచనాత్। తచ్చాఖిలందర్శక పూర్ణమాస
వత్తూష్ణీంచ కర్తవ్యమితీహచోక్తవాన్॥ ద్వైవేపిత్ర్యేచోత్తరేణాగ్నిమేవ
దర్భాంత్సంస్తీర్యైవ తేషు ప్రయుంజ్యాత్। పాత్రాణ్యేవానుక్రమేణైక
పంక్త్యాప్రాగగ్రాణ్యాసాదయేచ్ఛ్రౌతవద్ధి॥ కళ్యాణేష్వేవోదగంతానితే
షాంనైవత్రేధాసాదనం పంక్తిషుస్యాత్। దర్వ్యాజ్యాదిప్రోక్షణీ పూ
ర్ణపాత్రే। ద్వంద్వంన్యంచేధ్మస్రువౌ చానుపూర్వ్యాత్॥ పాత్రేధృత్వా
దక్షిణోదక్కరాభ్యా మాజ్యస్థాలీమృన్మయోఽత్రకార్యా। స్రుక్పాలా
శీఖాదిరశ్చ స్రువస్స్యాద్వైకంకత్యాశ్వద్ధ్యో హప్రోక్షపూర్ణే॥ పాత్రేపా
లాశ్యశ్చశమ్యాః పరిధ్యాఘారేధ్మాస్స్యుఃఖాదిరావాస్రుగాద్యాః। నోచే
త్తృణాన్యేవహియాజ్ఞికాని పిత్ర్యేకర్మణ్యేకమేకం ప్రయుంజ్యాత్॥ పా
లాశఃఖాదిరోవాస్యాదిధ్మః పంచదశస్మృతః॥ ఇతిబోధాయనః ప్రాహ
ఘారౌప్రాదేశసంమితౌ॥ ద్విఃప్రాదేశోథవేదిధ్మస్త్రిః ప్రాదేశస్తుమధ్య

మః । స్థవిష్ఠోదక్షిణార్ధస్స్యాత్త్రి రనామికయిష్యతే ॥ త్రిర్మధ్యమం చోత్త
రార్ధ్యః పరిధీనాం ప్రమాణకం । సంఖ్యావింశతిధా ప్రోక్తా నైకవింశతి
ధా క్వచిత్ ॥ ఏకాదర్వీ వా స్రువో వేతి కేచిత్ప్రాహుః స్రుక్ష్వేవాజ్య
హోమేషు చాలం । ఏకం పాత్రం చేత్కథం ద్వంద్వసిద్ధిః ప్రాప్తాప్రాప్తి
సాదనే పాత్రకాలే ॥ కించైవం దార్విఘారా జ్యభాగప్రధానా స్రుక్హోమా
మాస్స్యుక్త్వేన హోమాస్స్రువాహాః ॥ ఇత్యేవోక్తం యాజ్ఞికైశ్శిష్టవృ
ద్ధైః పారంపర్యాచార తశ్చోక్తసూత్రాత్ ॥ తస్మాదేతౌ స్రుక్స్రువౌ
సాదనాగ్హాప్రాప్తద్వంద్వా వాప్తయే హోమసిద్ధ్యై । ద్వేదర్వ్యౌవా
ద్వౌస్రువౌ వేతి కేచిత్ప్రాహుః స్థాలీ పాకకర్మాదిషు స్థః ॥ ఆజ్యగ్ర
హణసామర్థ్యం నదర్వ్యాస్సంభవత్యథ । హవిర్ధారణసామర్థ్యం స్రువ
స్యనతుసిద్ధ్యతే ॥ తస్మాద్దర్వ్యాశ్శక్త్య భావాద్గృహీతు మాజ్యం
హవ్యంధర్తుమేవస్రువస్య । స్థైర్యాభావాద్ద్వేస్రుచౌ ద్వౌస్రువౌ వానార్హా
కింతు స్రుక్స్రువౌ సాదనీయౌ ॥ సాగ్రాస్థాల్యాయామ సామ్యావగ
ర్భాదర్భా ప్రాదేశమాత్రేపవిత్రే । కాష్ఠం వాంతర్ధాయ ఛిత్వోదకైస్త్రి
స్సంమృజ్యాస్మి న్ప్రోక్షణాఖ్యే నిధాయ ॥ యత్రాస్తేసా ప్రోక్షణీతత్ర
తస్యామానీయా పశ్చోదగగ్రే పవిత్రే । హస్తోత్తానాం గుష్ఠవిస్రంసికా
భ్యాం నానాధృత్యా ప్రాక్త్రిరుత్పూయతాభ్యాం ॥ ప్రాతాన్యుత్తా
నానికృత్వేధ్మబంధం విస్రస్యత్రిః ప్రోక్ష్యతత్పూర్ణపాత్రం । ఆదాయైవా
ధాపరేణాగ్ని మిత్యాద్యూర్ధ్వం కుర్యాత్తద్యథా సూత్రముక్తం ॥
ప్రాచీమారభ్య ప్రతీచీంచ నీత్వాభూయః ప్రాచీంప్రాప్య తూత్పూయతా
భ్యాం । ఏతత్కించిద్వైపరీత్యం వదంతిశిష్టానేచ్ఛంత్యత్ర పశ్చాత్సమా
ప్తిం ॥ పునరాహార శబ్దార్థతాత్పర్యం సముదీరితం । తతః పవిత్రే ప్రా
గగ్రే ప్రహృత్యాగ్నౌ తతః పరం ॥ దర్వ్యాపక్షే నాంజలేన స్రుక్స్రు
వాభ్యాం స్రువేణవా । యేషుకర్మసు వై యేనజుహోతి తదిహాచరేత్ ॥
స్రువం దర్భైస్సహాదాయ దక్షిణేనకరేణచ । స్రుచం వామేన యుగ
పత్కార్మార్ధే ఽగ్నౌ ప్రతాప్యచ ॥ దర్భైస్సం మృజ్యవాపునః ప్రతి
తప్యాహ్యావోక్ష్యచ । నిధాయేత్యేతదంతం హికర్మసూత్రోదితం త్విదం ॥

స్రువమగ్నిరంతరిత ఇత్యాద్యన్యే వదంతిహి । తచ్చాతపఞ్చ స్తత్రై వకర్తవ్యో నాన్యకర్మణి ॥ అతోతిదేశాభావాచ్చ వికల్పాభావతో పిచ । హేతుద్వయాదయం పక్షో నాంగీకరో మనీషిణామ్ ॥ సూత్రోదితేషుచాగ్నేయస్థాలీ పాకాదికేషుచ । వినాహృదయసంసర్గహోమం పరిధయస్స్మృతాః ॥ వివాహాదిషుచ ప్రాయశ్చిత్తే షూద్వ్యాపనాదిషు । ఆజ్యహోమేషుసర్వేషుకర్మ్యాః సువనంవినా ॥ ఇధ్మఃపంచదశాఘారాద్వాస్తః పరిధయస్త్రయః । స్మార్తేవింశతిదారూణి కదాచినైకవింశతిః ॥ స్మార్తకర్మణ్యనూయాజాభావాన్నాపి సమిత్క్వచిత్ । సమిచ్చద్వావ్యనూయాజా శ్రౌతపవేతరత్రన॥

౧౧॥ ఆఘారహోమ లక్షణమ్.

శ్లో॥ పరిషిచ్యాగ్నిమేవేధ్మమాసీనస్త్వాదధాత్యథ । వాయవ్యాద్యగ్నికోణాంతం ఘారమాఘార యేదృజుం ॥ ప్రాజాపత్యమవిచ్ఛిన్నం నైరృతేశానకోదిశం । ఇంద్రాఘారంస్రుచాభిన్న మృజుమాఘారయత్యథ ॥ తూష్ణీంశబ్దో మంత్రవర్జం స్మార్తకర్మసునిశ్చితమ్ । ఇధ్మాధానాంతఆఘారావాఘారయతిసూత్రతః॥

౧౨॥ స్రుక్స్రువాభ్యాం కర్తవ్యహోమవిషయః.

శ్లో॥ లభ్యతేస్రుక్స్రువౌహోమ సాధ్యాదేవంహిదేవతే । తేలభ్యేతేదర్శపూర్ణమాస వచ్చేతిసూత్రతః ॥ ఇంద్రాఘారం చాజ్యభాగా ఉపదేశప్రధానకాః । స్రుచాస్విష్టకృతం చాపిజుహుయాద్గృహ్యకర్మణి ॥ సర్వప్రధానాహుతీశ్చ ప్రాయశ్చిత్తాహుతీరితి । యత్ప్రాజాపత్యమాఘారం స్రువేణజుహుయాదితి ॥ మంత్రప్రశ్నోదితా మంత్రా ఉపదేశప్రధానకాః । జయాద్యాహుతయస్సర్వాః ప్రధానాఇతితాస్స్మృతాః ॥ తైత్తిరీయాఖ్యశాఖాయాం హోరాష్ట్రభృతాం యథా । తథైవోచ్చార్యహోతవ్యా ఆపస్తంబానుసారిభిః॥ కేషుచిత్కర్మసువ్యస్త ఏతేష్వేవాపి కేషుచిత్ । హోతవ్యాఇతిశంసంతి కేచిచ్చిత్పండితమానినః ॥ తస్యమూలంనపశ్యామో యస్మింత్సూత్రేవిధియ్యతే। తత్కర్మతత్రకర్తవ్యం తత్తత్సూత్రానుసారిభిః॥

౧౩॥ ఆజ్యభాగ నిర్ణయః. శ్లో॥ ఆజ్యభాగాదక్షిణాపవర్గం కుర్వంతి యాజ్ఞికాః । తస్యోదగపవర్గోక్తిర్దృష్టాగృహ్యేశ్వలాయనే ॥ ప్రత్యఙ్ముఖస్యాసీనస్య పురుషస్య దక్షిణేయథా । దక్షిణాచాప్యుత్తరంస్యాదుత్తరంచాక్షిదక్షిణం ॥ భవంత్యేవం హితత్తస్మాదుక్తం స్యైవలభ్యతే। స్రువేణాజ్యంగృహీత్వైవ స్రుచిసంపూర్య హావయేత్॥

౧౪॥ స్విష్టకృజ్జయాది కర్తవ్యస్థానాని.

శ్లో॥ సూత్రోక్తేష్వఖిలాజ్య హోమచరుహోమేషు ప్రధానంతరోప్యగ్నింస్విష్టకృతం త్వద్వైతముభయంవ్యక్తంవివిచ్యోచ్యతే। యాస్స్వాజ్యాహుతయః క్రియాస్వభిహితాస్తాస్తు ప్రధానాస్స్మృతాస్తా ఆరభ్య జయాదయోపి విహృతాస్తాస్తాః ప్రధానాస్స్మృతాః ॥ యాసావిష్టకృతీమిమాం హుత్యపజుహోమాది త్వాజ్యహోమేషు సాకర్తవ్యైవయదస్యకర్మణ ఇతిస్యాత్స్విష్ట కృత్యాంతిమే । స్థాలీపాక విధిష్వేహాగ్ని రిధనాప్యైర్దేవతానామభిః । మంత్రైర్ఋగ్భిరథోయజుర్భిరుదితోహోమః పురోధానంస్మృతం ॥ అగ్నిస్విష్టకృదంతరేణ వచనాదగ్న్యాదయోగృహ్యతే । అగ్నిస్విష్టకృతోద్వితీయ ఇతిసూత్రార్థాత్తతస్విష్టకృత్ । జ్ఞాతాజ్ఞాతకృతాద్యఘాపహమనాజ్ఞాతాది విష్ణ్వంతకంప్రాయశ్చిత్తముదాహృతంహిచరుహోమేష్వాజ్య హోమేషుచ ॥ స్థాలీపాకోపాసనాదిష్వశేషహోమేష్వగ్ని స్విష్టకృచ్ఛప్రధానం । నిత్యాన్యోన్యాశ్రయా చానపాయాజ్ఞాత్వా గర్తవ్యాసదా మంగళేషు ॥ శ్రౌతం న్యాయబలేనచేదిహసమిత్కార్యం సమంగీకృతంశ్రౌతే స్విష్టకృదూర్ధ్వమేవసమిదాధానంఖలూక్తంత్విహ । స్మార్తేస్విష్టకృదూర్ధ్వమేవపరిషేకంప్రోక్తవాంత్సూత్రకృత్తస్మాన్నాత్రసమిత్కదా చిదుపదేశాభావతస్సర్వదా ॥ యేషుస్థాలీపాకకర్మ స్వపీహనిత్యత్వేనోదాహృతాస్స్వ్యర్జయాద్యాః । తేషామంతేస్విష్టకృత్స్యాద్యదస్యమంత్రేణోక్తాస్తచ్చరోరుత్తరార్థాత్ ॥ ప్రధానహవిషిస్విష్టకృత శ్చాపికదాచన । సంసర్గస్తుయథానస్యాత్తత్కుర్యాచ్చరుకర్మణి॥

౧౫॥ ఉత్తరపరిషేచనాదికం. శ్లో॥ స్యాత్పూర్వవత్తత్పరిషేచనం తదాకార్యం ప్రణీతాస్వపఆనీయేత్తతః । ఆపస్సముత్సిచ్య చతుర్దిశంశిరశ్చోద్వాసయేద్బ్రాహ్మణ మాత్తదక్షిణం॥

౧౬॥ ఈశానసర్పబల్యాదౌ దర్భఘృతాద్యసంభవేకర్తవ్యవిధిః.

శ్లో॥ ఈశసర్పబలిపార్వణాష్టకాస్విధ్మదర్భఘృతచర్వసంభవే । సంకటేసతిహికర్మసిద్ధయే హ్యగ్నిహోత్రకవిధిర్విధీయతే॥ అగ్నిహోత్రవిధయే యవాగుకాతండులాదధి పయోఘృతాదికం । ద్రవ్యమేకమిహకాలఆగతే హ్యగ్నిహోత్రక విధౌతదైవతు ॥ కేచిదేషుచరుణైవకార్యమిత్యాహురాపదనుపాగతేసతి । ద్విజహోత్యథనిమార్ష్టి భక్ష్యముత్సృప్యచాచమనలేహనేస్మృతే ॥ ఆమేనవాస్యాచ్చరుణా ప్రధానతస్తత్స్విష్ట కృత్ప్రాశనభక్షణేభ్యః । పర్యాప్తదర్వీం పరిపూర్యవహ్నేః పశ్చాత్సదర్భేష్వదసాదయిత్వా ॥ ప్రధానహోమా బహుమంత్రిణేధాస్తథాపి చైతాన్క్రమశోజపిత్వా । ఏకాహుతింతాంజుహుయాత్ప్రధానం తల్లేపకం బర్హిషి చౌషధీభ్యః ॥ నిమృజ్యచ స్విష్టకృతం చశేషాద్ధుత్వా ప్రసవ్యేనపునశ్చలేపం। ఆదాయతద్దక్షిణతశ్చభూమ్యాం పితృభ్యఏవాత్రనిమృజ్యచాథ ॥ యజ్ఞపీత్యంథ ఉపస్పృశేచ్చాంగుళ్యాం గృహీత్వాస్యచలేపమేతత్ । శుద్ధ్యర్థమాచమ్య పునర్గృహీత్వా ప్రాశ్యాద్భిరాచమ్య తథోదగాస్స్యుః ॥ ఆవృత్య చోత్సృప్యచ సర్వశేషంతంభక్షయిత్వా నితరాంచలేహ్యాం । ఆచమ్యదర్భైరుదకైస్సృచంతాం ప్రక్షాళయేచ్చైషవిధిస్సమాప్తః॥

౧౭॥ వివాహ ప్రకరణమ్.

శ్లో॥ ఆచార్యస్సర్వఋతవో వివాహస్యేతిచోక్తవాన్ । తస్యార్థోవివిధశ్చేతి ప్రాహుస్సూత్రార్థవేదినః ॥ సౌమ్యాయనేస్యాత్ప్రథమోవివాహః కార్యస్సమావర్తనపూర్వకోహి । తత్స్నానమాహుః ఖలుచోదగర్కే వివాహపూర్వే హ్నికార్యమేవ ॥ సూత్రస్మృతిజ్యోతిషశాస్త్రసంమతంకార్యం సమావర్తనముత్తరాయణే । తస్మాత్సమావర్తనపూర్వకోద్వాహః కార్యః ఖలూక్తోనతుదక్షిణాయనే॥

౧౮॥ ద్వితీయవివాహవిషయః.

శ్లో॥ పత్నీః హీనస్యవివాహకర్మ సర్వేషుమాసేషువిధీయతేహి అనగ్నికోనాశ్రమికోనతిష్ఠేత్త్వేకందినంవేతిహిసార్వకాలమ్॥మృతభార్యస్యచోద్వాహః కార్యస్సర్వర్తుషుస్మృతః॥నకాలనియమోయాజ్ఞవల్క్యాపిమునిరుక్తవాన్॥శ్లో॥ దాహయిత్వాగ్నిహోత్రేణస్త్రియం వృత్తవతీంపతిః। ఆహరేద్విధివద్దారానగ్నీంశ్చైవావిలంబయన్ ॥ భార్యాయైపూర్వమారిణ్యైదత్వాగ్నీనంత్యకర్మణి॥పునర్దారక్రియాంకుర్యాత్పునరాధానమేవచ॥తథైవానాశ్రమోవాస ఇత్యుక్తముపపాతకైః॥తస్మాత్సపిండనాదూర్ధ్వం విధురోద్వాహ ఈరితః ॥ అనాశ్రమీనతిష్ఠేత దినమేకమపి ద్విజః । ఆశ్రమాదాశ్రమం గచ్ఛేదన్యథాపతితోభవేత్ ॥ ఇత్యాదివాక్యైర్మృతభార్యకస్య వివాహకర్మణ్యధికారఉక్తః। ఆషాఢమాఘద్వితయేనయుక్త మాసేష్వపిద్వాదసుప్రశస్తః ॥ అథాత్రశైశిరామాసౌ పరిహార్యేతియద్వచః । తదయంప్రథమోద్వాహ విషయేనాన్యథాగతిః ॥ పునర్వివాహస్య పునరాధానస్యచసర్వదా । నకాలనియమోతాదిషు శమాఘద్వయంవినా ॥ భార్యాహీనస్యైవకార్యో వివాహశ్చారుంధత్యా దర్శనారంభ వేపి । తస్యోద్వాహస్యైవనైమిత్తికత్వాత్స్థాలీపా కౌపాసనావత్రకార్యా॥

౧౯॥ అరుంధతీదర్శనవిషయః.

శ్లో॥ స్థాలీపాకాఖ్యే సమాప్తేత దానీంకర్తవ్య శ్చౌపాసనారంభ ఉక్తః। ఉద్వాహ గృహప్రవేశాఖ్య హోమా మేదీక్షా ప్రోక్తారుంధతీ దర్శనాంతా ॥ మాఘేమాసే ఫాల్గునేమాస్యపిస్యాన్నావిఖ్యాతారుంధతీ తత్రకాలే । కాలేనాం శోద్వాహ దీక్షాసమాప్తి ర్యజ్వాచేచ్చాధానమేవాత్రకార్యం ॥ శుక్రేమంత్రిణ్యస్తగే చాధమాసేసత్య ప్యుద్వాహాదినవైర్వర్ష కార్యం । ఆద్యోద్వాహ రుంధతీదర్శనాంతేస్థాలీపాకః కార్య ఆగ్నేయసంజ్ఞః ॥స్థాణేమాఘమాసిసత్యా దితేషునక్షత్రేషు ప్రాయశ

శ్చైశిరస్తా(సప్తర్షీణాం నోదయంలభ్యతేవా) ఇతిపాఠాంతరం। సప్తర్షి దర్శనంనాస్తి॥ యస్మాత్తస్మాన్మాసాశ్శైశిరావర్జనీయాః॥ కాలేహ స్త్రర్క్షి దితేసత్యుదీ చ్యామావిర్భూతారుంధతీ-హ్యాదితాస్తే। తస్మిన్కాలేద ర్శనీయాచతాభ్యా మాయుష్మద్భ్యాందంపతీభ్యాంనిశాదా॥ నిత్యత్వా చ్చారుంధతీదర్శనస్యసప్తర్షీణాంశాఖినాంచాఖిలానాం। యస్మిన్మాసేఽ రుంధతీదృశ్యతేహి కర్తవ్యస్స్యాన్మాసితస్మిన్వివాహః॥

౨౦॥ వివాహోక్తమాసాః.

శ్లో॥ ఉక్తార్ధశ్శైశిరామాసా వితిసూత్రస్యనిశ్చితః। అథోత్తమంచ సైదాఘమితిసూత్రార్థఉచ్యతే॥ ఆషాఢమాసేసతికర్కటేరవౌపాపే మృగేసత్యపిచోత్తరాయణే।తౌశూన్యమాసావితిసూరయోవిదుస్తయో ర్నకార్యంశుభకర్మకించన॥ సర్వాణీత్యాదిసూత్రేషు ప్రతీయేరన్నిదంవ చః। అనుక్రమేణప్రత్యేకమభిసం బధ్యతేతతః॥

౨౧॥ వివాహోక్తనక్షత్రాణి.

శ్లో॥ హస్తస్వాతీరేవతీమిత్రపిత్ర్యే బ్రాహ్మ్యార్క్ష స్వామ్యత్రిప్రో త్తరాశ్చ। తారాయోగ్యావాసరాస్సుద్ధి నార్థోలగ్నంజ్యోతిశాస్త్రవి ద్భిర్యథోక్తా॥ గర్భాధానాద్యాసు సర్వక్రియాసుతిథ్యృక్షాద్యాలగ్నప ర్యంతకాశ్చ॥ శస్తాఃపుణ్యోక్తానిసర్వాణిచేతి నక్షత్రాణీత్యస్యసూత్రార్థ ఉక్తః॥

౨౨॥ వివాహాత్పూర్వంవరస్యకర్తవ్యవిషయాః.

శ్లో॥ అధీతవేదోగురుణాని మంత్రితోగృహాశ్రమాకాంక్ష్యథచో త్తరాయణే। దివాసమావర్తనకర్మ కృత్స్వయంనాందీముఖం శ్రాద్ధ కృదుక్తలక్షణమ్॥ దాతుర్గృహేయస్యహికన్య కాస్తితేనాదరాహూత వరఃప్రయాయాత్। సువాసినీవిప్రసుహృద్భిరాద్యై స్సుగంధపుష్పాక్ష తమంగళాద్యైః॥ విచిత్రవస్త్రాభరణాన్వితాంజన స్రక్కుంకుమోపేతసు వాసినీగణైః। తాంబూలనానావిధగంధభూషణ స్రక్కంచుకోష్ణీషధరై ర్ద్విజోత్తమైః॥ ఆమ్నాయధ్వనిభిస్త్వనిందితకల స్త్రీగీతఘోషాదిభిః కేశ

శ్మశ్రుశునికృంతనాహత విచిత్రాచ్ఛిద్రవస్త్రాన్వితైః । భేరీశంఖమృదంగవేణుగణవీణావాదతాళాదిభిర్మత్తేభాశ్వరథాన్వితై స్సహాన్యభిఃకన్యాగృహంగమ్యతామ్॥ మాంగళ్యానితిసూత్రస్య తాత్పర్యార్థఉదాహృతః । ఆవృతశ్చాస్త్రీభ్యఇతిసూత్రం సంప్రతివర్ణ్యతే॥ విప్రైశ్చవృద్ధైశ్చ్యతి శాస్త్రవిద్భిస్సు వాసినీభిఃపతిపుత్రయుగ్భిః । సమంత్రకామంత్రకసత్క్రియాయాః ప్రోక్తాస్సమస్తాశ్చసమాచరంతి॥

౨౩॥ కన్యాదానసమయేకర్తవ్యాని.

శ్లో॥ సర్వోపస్కరసంయుతాభ్యుదయ కాకాంతప్రదానాదికం కల్యాణోత్సవమంటపేషు సతతంపాత్రాదిసంస్థాపనం । అన్యోన్యాభిముఖోద్గమాగమన మాయాతాన్వివాహార్థినః ఫాలేభాషికధారణంహిపదయోఃప్రక్షాళనంభాజనే॥ కన్యాదానవిధౌతిరస్కరిణికావస్త్రంసంవిధానకంజ్యోతిర్జ్ఞ్యాస్త్రివిదుక్త శోభనముహూర్తం యావదాకాలికం । కల్యాణార్థకచూర్ణికాదిపఠనం తస్మిన్ముహూర్తేచతావన్యోన్యంగుడ జీరకంచ శిరసోఃప్రక్షేపణాందంపతీ॥ (తిర=తెర)

౨౪॥ ప్రసంగవశాద్బ్రాహ్మ్యాది వివాహవినియాః.

శ్లో॥ అథేన్వకాభిఃప్రస్మృజాత ఆదితస్తానాదిమృగ్భాబ్యమభిమంత్రయేత । ఇత్యంతమార్షాసురయోర్వివాహయోరుక్తంహి కన్యావరణం హిశసనం॥ కర్తవ్యమార్షాసురయోర్వివాహ యోర్బ్రాహ్మేషుకన్యావరణంవిధీయతే॥ ప్రతిగ్రహాద్విజ్య బలాద్వివాహకౌబ్రాహ్మ్యాఖ్యదైవౌఖలుచోత్తమోత్తమా । దైత్యార్షకౌమధ్యమ కౌతథేతరేస్యుర్బ్రాహ్మణానాం సతతంహినిందితాః ॥ రాజ్ఞాంతుగాంధర్వకరాక్షసావిశ స్సవాసురస్సర్వవిహీనతోంతిమః । విప్రార్హ ఆర్షస్తువివాహ ఆసురో వైశ్యస్యతూద్వాహవిధిఃప్రశస్యతే ॥ మృగేవరప్రేషణమాహకన్యకాం మఘాసుగావోర్యమభేదివాహకం । సుప్తాదిదత్తాదిసమస్తకన్యకాః నింద్యాస్స్యురార్షాసురయోర్వివాహయోః ॥ ఆర్షోవివాహఃప్రథమంప్రయుక్తవా న్క-

ర్మాగ్నమంత్రాధ్యయనానుసారతః॥ ఉక్తాధర్మాయేయఆర్షేవివాహేబ్రాహ్మప్రాజాపత్యదైవేషునస్స్యుః । సర్వేష్వప్యుద్వాహకార్యేషువక్ష్యమాణాధర్మాస్సర్వసాధారణాస్స్యుః ॥ కన్యాదానంస్వాతినక్షత్రయుక్తం ప్రాజాపత్యబ్రాహ్మదైవేషుతత్స్యాత్ । నాన్యేషుస్యాద్ద్విజేష్వభావాద్ద్విజానామాచార్యేణగ్రాహ్యఆర్షోవివాహః॥

౨౫॥ వరపురోహితయోః పూజనమ్.

శ్లో॥ గోస్థాపనీయాత్ర వివాహానుష్ఠానే గృహేషు నైకాపితయోఃప్రయోజనం । తయోర్వరంచాధిపతిస్వగృహ్యే క్రమేణయోస్యాపచితిస్త్వమన్యయా॥ వరాయకుర్యాన్మధుపర్కకర్మ తద్గోయుక్తముద్వాహనికేతనేతు । తతోవరస్యాపచితాయ దద్యాద్వివాహహోమోత్తరకాలఏవ ॥ గోరాలంభస్థానమేతావదేతచ్ఛాస్త్రార్థం యత్తద్యుగేస్మిన్నిషిద్ధమ్॥

౨౬॥ సప్తపదాత్పూర్వంస్త్రియః పునర్వివాహకారణాని.

శ్లో॥ దత్తాకన్యాసప్తపాదా త్పురాచేద్దేయాన్యస్మైనో నిషిద్ధాకదాచిత్ । ఇత్యేవోక్తంయాజ్ఞవల్క్యేన సప్తపాదాదూర్ధ్వం దోషమాహుస్త్వదత్తాత్॥ తస్మాదూర్ధ్వంచేదసా సాపునర్భూస్తస్యాఃపుత్రానామపౌనర్భవాఖ్యాః । అన్యైర్దత్తాచేద్వినాదాతు రాజ్ఞామజ్ఞానాద్వాబంధనాద్వాబలాద్వా॥ దేయాన్యస్మైకన్యకానోనిషిద్ధాసాంగోద్వాహేసత్యపిప్రాహురార్యాః కన్యాగుప్తాద్యాశ్చతుర్దశ్య ఏతావర్జ్యానక్షత్రాదినామ్న్యశ్చసర్వాః॥ సుప్తాద్యేతాస్స్యుర్బహిర్లక్షణానిద్రవ్యాణ్యంతర్లక్షణాన్యేవపంచ । నానాబీజాన్యత్రవేద్యాశ్చపాంసూన్ క్షేత్రాల్లోష్టంగోశకృత్స్నానమేవ॥ ద్రవ్యాభావాద్వృద్ధిదానక్రమేణ త్యాజ్యంకార్యంపంచమంభాగ్యవద్భిః॥ బంధుశీలకులబుద్ధిలక్షణారోగ్య సంపదుపపన్నకన్యకా॥ వేదశాస్త్రసహితోక్తలక్షణోపేత విప్రవరఉచ్యతేవరః॥యస్యాంమనశ్చక్షురుపైతితస్యాం బుద్ధింవదంత్యేవహికన్యకాయాం । ఆర్షేవివా

హే సుహృద్ధాభిమంత్రణం నాన్యేషుకన్యావరణంత్రిషుస్యాత్॥ యద్వ ౨ ద్ధాచరణంతదాచరణ ముద్వాహే హ్ని పూర్వేహ్ని నాపుణ్యాహే ఽభ్యుద యక్రియాదికులదేవ స్థాపనాద్యాధరాత్ । నిర్వర్త్య చితమంగళాఖిలప దార్థై ర్బంధుభిస్సంయుతో హ్యా భ్యాగమ్యవరం ద్విజప్రవర మచ్ఛాగార మావేశయేత్॥ ౨౭॥ వరాగమనమ్.

శ్లో॥ ఉష్ణీషకంచుకనవాంబర కజ్జలస్రగ్గంధాంగుళీయ మణికుం డలభూషితస్సన్ । ఆచార్యమిత్రసహితశ్శుభగేహ మేత్యసప్రాఙ్ముఖస్స ముపవిష్టఉదారపీఠే॥ ౨౮॥ వరసంకల్పః.

శ్లో॥ ధర్మప్రజాసంపత్త్యర్థం స్త్రియముద్వాహఇత్యపి । సంక ల్ప్యచాసమానార్ష గోత్రజాం శ్రోత్రియాత్కులాత్ ॥ దశపూరుషవి ఖ్యాతాం జాతాంకన్యాంమనోహరామ్ । అరోగిణీంభ్రాతృమతీం పిత్రా దత్తాంప్రతిగ్రహేత్॥

౨౯॥ కన్యకోపవేశనమ్.

శ్లో॥ తిరస్కరణికాకార్యా శాట్యప్రచ్ఛాద్యవాససా। స్థాపయే త్ప్రాఙ్ముఖీంకన్యాం కండోలేతండులాన్వితే ॥ అన్యస్మిన్నపికండోలేవరః ప్రత్యఙ్ముఖోభవేత్॥

దాతృసంకల్పః. శ్లో॥ కన్యాదానంకరిష్యేహమితిసంకల్ప్యబుద్ధి మాన్ । సంకల్పితవరాయైవ దద్యాద్దాతాత్రకన్యకామ్॥

30॥ వధూవర ప్రవరోచ్చారణమ్. (కన్యాదానమ్.)

శ్లో॥ వసిష్ఠగోత్రస్య నృసింహనప్త్రీంపౌత్రీంచ పుత్రీంకమలాఖ్య దాయీం । శ్రీవత్సగోత్రస్యముకుందనప్త్రే పౌత్రాయపుత్రాయవరాయ తుభ్యం॥ ప్రజాసహత్వకర్మభ్యః ప్రతిపాదయామీతిచ । ససువర్ణాక్షత ఫలపరిపూర్ణకరాన్వితాం॥ కన్యముదకపూర్వాం తాం దద్యాద్విష్ణుస్వ రూపిణే । మంత్రేణప్రతిగృహ్యైన శిరస్స్పృశేదిహ సపేత్ ॥ ధర్మార్థకా మేషునాతిచరితవ్యేతిదాతరి । వక్తర్యథవరోనాతిచరామీతివదేత్తతః॥

౩౧॥ గృహ్యాగ్ని ప్రతిష్ఠాపనమ్.

శ్లో॥ ఉద్వాహార్ధంపాకయజ్ఞాద్య శేషస్మార్తాఖ్యానాం కర్మణాం హోమసిద్ధ్యై । హోమాశేషాణాంహవిర్యజ్ఞసాధ్య శ్రౌతాగ్నీనాంహేతుభూతంప్రధానం॥ లోకారణీభ్యాంమథితానలంవాసచ్ఛ్రోత్రియాగార తఆహృతంవా । అలంకృతాయాంశుభవేదికాయా మగ్నిప్రతిష్ఠాపనమప్రకుర్యాత్॥ ఉద్వాహవహ్నిఃపరిరక్షణీయః ప్రయత్నతోర్ధాత్పరికర్మభిస్స్యాత్ । ప్రత్యేత్యసప్రాఙ్ముఖఆసనాగ్న్యాపీఠోప విష్టోహివరోతిహృష్టః॥

౩౨॥ ధాతృదత్త వస్త్రాదిగ్రహణం.

శ్లో॥ విప్రైస్సుహృత్సుత కళత్రసమన్వితేన స్రగ్వస్త్రగంధమణిభూషణభూషితేన। భద్రాసనేసముపవిష్టకుబేర దిగ్దృగ్గాత్రాసమర్పితమహామధుపర్కపూజాం॥ గృహ్యోదితేనవిధినైవహి కూర్చపాద్యాద్యుక్తోపచారసహితాం ప్రతిగృహ్యచాథ । గంధాక్షతస్రగుపవీతసుగంధవాసోలంకారజాతమఖిలం ప్రతిగృహ్యసర్వమ్॥

౩౩॥ గుడజీరకనిక్షేపణం. శ్లో॥ యావజ్జ్యోతిర్దత్తలగ్నం వదేయుస్తావత్కల్యాణాష్టకంచూర్ణికాంచ । లగ్నేప్రాప్తేఽన్యోన్యమాలోక్య నీయావాస్యేశీర్ష్ణోశ్శర్కరా జీరకేస్తః॥

౩౪॥ వరఃవధూం పశ్యేత్.

శ్లో॥ కన్యాందృష్ట్వాభ్రాతృమంత్రం జపిత్వాతామీక్షేతాఘోరమంత్రేణచాథ । ఆశీఃకార్యా బ్రాహ్మణైర్వేదవిద్భిఋగ్భిశ్చ స్తైస్సామభిర్వాయజుర్భిః॥

౩౫॥ వధూవరయోస్సంకల్పః.

శ్లో॥ దర్భేష్వాసీనావరవధ్వౌ సంకల్పయతఆవాభ్యాం కర్మాణికర్తవ్యాని । ప్రజాశ్చోత్పాదయితవ్యా ఇత్యనయోర్హైస్థ్య మిత్తికకర్మవిషయాణి॥

౩౬॥ దర్భసమ్మార్జనం. శ్లో॥ ధృత్వాంగుష్ఠానామికాభ్యాంచ

దర్భంతస్యా స్సంమృజ్యభ్రువోరంతరంహి । మంత్రేణైతత్తం ప్రతీచీంనిర స్యేదంభస్స్పృష్ట్వా రాద్రరాక్షేతిసూత్రాత్ ॥ శ్లోకేపాత్రేచేజ్జపేదుక్త మంత్రం యుగ్మాన్విప్రానేకకార్యార్థయుక్తాన్ । అశ్యేత్యానాహర్తుమం భాంసియుంజ్యాత్కన్యాశీర్ష్ణిప్రోక్ష్య దర్భేణ్వామత్ర॥

32॥ యుగచ్ఛిద్రాజ్జలనినయనం - వస్త్రధారణంచ.

శ్లో॥ తస్మిన్ సంస్థాపయే త్సమ్యగ్యుగచ్ఛిద్రంహిదక్షిణం । బహిర్య ధావైభవతితస్మిన్ సంస్థాప్యహాటకం॥ హైరణ్యాబ్లింగాభిరద్భిస్సకృత్తాం కన్యామృగ్భిః పంచభిస్స్నాపయిత్వామంత్రేణాచ్ఛాద్యాఽత్రవాసోహ తాభ్యాయేనాంకన్యామాచమయ్యాథ్యుచైవ॥

35॥ మంగళసూత్ర బంధనాదికం.

శ్లో॥ పూజాకార్యామంగళాయైచదేవ్యైబధ్వాసూత్రం మంగళంభూ షణాని। ఆశాసానేతిహ్యృచా బధ్యయోక్త్రం కుర్యాదత్రైవాక్షతా రోప ణంచ ॥ యోక్త్రాద్యూర్ధ్వంమంగళం సూత్రబంధం కేచిత్కుర్యుస్తచ్ఛదే శాంతరస్థాః । శిష్టాచారాదక్షతారోపణాంతే బ్రహ్మగ్రంథింకంకణం కు ర్యురార్యాః॥

36॥ ఆర్ద్రాక్షతారోపణాదికం.

శ్లో॥ క్షీరాత్స్వకాత్స్వాంజలినావరస్స్వయంవధ్వాంజలౌహిద్విరుపస్త రేత్స్వకాన్।ద్విస్తండులానో ప్యతతోభిఘారణంద్విస్స్వతతస్స్వాంజలిర స్యపూరితం॥వధ్వాంజలేశ్చోపరిసంస్థితేస్మిన్ ధారాంబునాస్యాత్కపిలాది వాక్యైః।సించన్వధూస్తాన్వరశీర్ష్ణిచానయే ద్వధ్వాశ్చ శీర్షేచవరస్త్రీవా రం॥ తదాక్షతారోపణకాలఊహయే త్తజ్జన్మతారాగ్రహదైవతేతయోః హైమాహరిద్రాక్షత పూగయుక్తవస్త్రాగ్రయోర్బంధన మాచరంత్యథ॥ రక్షార్థం బంధనార్థంచ కంకణందక్షిణేకరే । బధ్నీయాచ్చ వరస్యాదావ ధ్వావామకరేప్యథ॥

౪౦॥ గృహ్యాగ్నిం ప్రతిగమనం.

శ్లో॥ వధ్వాః పాణిం దక్షిణం దక్షిణేనహస్తేన స్వేనైవతూష్ణీం గృహీత్వా । తాంపూషాత్వేతోనయత్విత్యృచాగ్నిమభ్యానీయాపరేణాగ్నిమాస్తే ॥ వధ్వాసహాగ్నిమభిగమ్యచతస్య పశ్చిమేపీఠాదిషూపవిశతో యుగపద్వధూవరౌ॥

౪౧॥ వధూత్తరభాగేవరోపవేశనవిషయః.

శ్లో॥ తత్రోత్తరోవరఇతీరణతో వివాహకర్మాదిమాష్ట విధకర్మసుచోత్తరోవరః॥ ప్రధానహోమేయదృచాదిహోమః ప్రవేశఆగ్నేయచరోశ్చహోమః । తచ్ఛేషహోమోహృదయాభిసంగమస్సీమంతకః పుంసవనాఖ్యహోమః॥ ఏతేషుహోమేష్వపిచోత్తరో వరశ్చాసీనఆఘార్యకరోతికర్మతత్ । ఆరభ్యచాబ్రహ్మవిసర్జనాంతం ఫలప్రదానేపితరోత్తరోవరః ॥ ఆహోమహోమాత్మకసర్వకర్మసు స్మార్తేషుపత్నీచపతేస్తుదక్షిణే । కర్మోత్తరస్యాందిశిచాసనస్థోయతా సురాగార్యకరోతిచాఖిలమ్॥ కామ్యప్రతిష్ఠాపనకర్మసుస్యా త్తత్రోపవిష్టోదిశిదక్షిణస్యాం। సర్వేషుపర్వస్వపి చాగురాంతంకుర్యాన్నచోర్థ్వం నియమోధకించన॥ హిరణ్యకేశివ్యతిరిక్తకానాం ప్రధానహోమాదిషుషట్సునిత్యం॥ శాఖాదిభేదాత్తునసంశయోత్రతతిష్ఠేద్వధూర్దక్షిణతోవరస్య॥ ఇత్యుక్తమార్యైర్బహుభిస్స్వవృత్తే స్మార్తార్థతాత్పర్యవివేకవద్భిః । సంకల్పమారభ్య సమాపనాంతంకర్తవ్యమేవంసకలక్రియాసు॥ సుఖోపవిష్టస్త్వపరేణపావకం స్వదక్షిణాసీనవధూముపస్పృశన్ । వరోయతాసుస్త్వనయానవోఢయావధ్వాసహత్రివివాహహోమకం॥ కరిష్యఇత్యార్యతతోఽగ్నిమిధ్వాత్వాజ్యాదిభాగాంతఇహాదిమర్గ్భ్యాం । సుసంశస్పృశన్ వైహృదయంచ వధ్వాస్తిష్ఠన్వరస్తామభిమంత్రయేత॥

౪౨॥ ప్రధానహోమవిషయః.

శ్లో॥ మంత్రైః కన్యాదక్షిణోత్తానపాణింసాం గుష్ఠావాస్వపాణినా దక్షిణేన । గృహ్ణీయాత్తిస్రః పుంస్పృహః పుత్రకామోంగుష్ఠంత్వేకం

చాంగుళ స్త్రీప్రజార్థీ॥ అథోత్తరేణాగ్నిమిమాం వధూంతుప్రాచీందిశం
వాప్యథవాప్యుదీచీం। ప్రకామయత్యత్రహిదక్షిణేన పదాపదాన్యేకమి
షేతిసప్త॥ మంత్రక్రమేణైవహి సప్తమేపదేజపేత్సఖేత్యాద్యథ సూనృ
తంతతః। కేచిద్వధూసప్తపదక్రమార్థం కుర్వంతిరాశీన్నిహతండులాద్యైః॥
సువర్ణపూగీఫలపుష్పవస్త్రైరలం కృతానాక్రమయేద్వరోఽత్ర। ప్రదక్షి
ణం కేవలమగ్నిమాచరేద్వధూవరౌతావుపవిశ్య పూర్వవత్॥ హుత్వా
ప్రధానాహుతిషోడశం తతోఽశ్మస్థాపనాంతే హ్యుపవిశ్యపూర్వవత్।
వరోహ్యుపస్తీర్యహికన్యకాంజలౌలాజాన్ ద్విరుప్యైవతతోభిఘారణం॥
కృత్వాసకృచ్ఛాంజలి వామపార్శ్వతోజుహోత్వృచాథోజమదగ్ని
జోవరః। లాజాంస్త్రిరేవావపతీత్యథాపరేజుహోతిలాజానిహనేవతీర్థ
తః॥ ఇత్యుక్తంతత్రోపదేశాతిదేశాభావాదేవక్వాపి హోమోనతిష్ఠన్।
భ్రాతాలాజానావపత్యత్రకేచి త్త్వాహుస్తచ్ఛాఖాంతరాచారవశః॥ ఏ
కేశబ్దశ్శ్రూయతేయత్రయత్ర తత్రాసిష్ఠస్త్వన్యశాఖాసుతత్స్యాత్। వా
శబ్దశ్చేత్తద్వికల్పోద్వయోర్హిమధ్యేత్వేకంకార్యమిత్యుక్తమేవ॥ కర్తవ్య
మాబ్రహ్మవిసర్జనాంతంతిష్ఠేద్వధూర్దక్షిణతోవరస్య। అథోత్తరస్యా
ముపవేశ్యపత్నీం యోక్త్రంవిముంచేదధునాప్రయాణం॥ వివాహవ
హ్నింపరికర్మణోగ్రతో హరంతిపశ్చాదనలస్యదంపతీ। రథప్రభృత్యా
మనుజాంతసంభవేప్యారోప్యసద్మాభిముఖంయయుర్ద్విజాః॥ వివాహవ
హ్నిఃపరిరక్షణీయయః ప్రధానహోమాద్యథయావదాయుః। ప్రథమా
త్ప్రమాదాద్యదివాపిసాయం ప్రాతశ్చౌపాసనకాలఏవ॥

౭౩॥ అగ్నావిచ్ఛిన్నేసతికథంకర్తవ్యం.

శ్లో॥ శాంతేగ్నేసత్యనలప్రతిష్ఠాం కృత్వాతదౌపాసనమేవకృ
త్వా। ఆహోమకాలాదుపవాస ఉక్తఃపత్యుశ్చపత్న్యాశ్చతదాదికం
చ॥ యజమానేప్రవసతిసత్యగ్నౌస్థాపనాదికం। కారయిత్వాతదారభ్య
పత్నీతూపవసేదితి॥

౪౪॥ ఆపద్విషయే అగ్నిహోత్రవిషయః.

శ్లో॥ రోగోపవాసాతురసంకటాదిషు త్వయాశ్చతుర్వ్యాహృతిభి
స్త్వనాహుతీః । హుత్వాన్నమథ్యాద్యదిసాయమహ్ని వాథోవిద్యమా
నాగ్నిరపిప్రమాదతః॥ భ్రమాచ్చతూరాత్రమహూయమానోఽగ్నిర్లౌ
కికస్సంప్రతిపద్యతేథ । ఆసప్తరాత్రాజ్జుహుయాద్ధిహైతే మనస్వతీంచ
ప్రతిహోమమీశే॥ ఆద్వాదశాహాదితి కేచిదాహుః పునశ్చసంధి స్తదతి
క్రమేతు । అతిక్రమేద్ద్వాదశవాసరేపున స్సంధానముక్తంస్మృతికృద్భిరు
త్తమైః॥ అథోత్తరంసూత్రమిహోత్తరారథస్యోక్తం భసీత్వాసదసప్ర
వేశాత్ । ప్రయాణకార్యంయదృదాదిహోమకం ధర్మ్యంవిహాయైవ
మనీషిణోఽఖిలాః॥ ప్రధానహోమేసతితత్సమాప్తేగృహప్రవేశాద్ధిమిహ
ప్రయాణం। ఉక్తంవిసృజ్యాథునికాశ్చతత్రకుర్వంతి తత్కర్తురనుజ్ఞయైవ॥

౪౫॥ ప్రవేశహోమ విషయః.

శ్లో॥ ఉద్వాహాగారప్రవేశాఖ్య
హోమోదత్తానుజ్ఞేనాహ్ని కర్తవ్యఏవ । తస్మిన్నాంసంత్వేవ దీక్షాత్రజా
యాపత్యోరుక్తారుంధతీదర్శనాంతా॥ దృష్టేసత్యాగ్నేయ యాగస్యక
ర్త్రీస్థాలీపాకం కారయేత్సాదరేణ । తస్యాద్యోగ్నిస్స్విష్టకృచ్చ ద్వితీ
యస్స్యాతే ఉక్తేదేవతేపార్వణేహి॥

౪౬॥ స్థాలీపాకవిషయః.

శ్లో॥ జుహ్వాముపస్తీర్యచరోశ్చ మధ్యా
త్పూర్వార్థతోంగుష్ఠతరుస్సమానం । హవిస్త్విరశ్చీనమవద్యతిస్మాభిఘార్య
పాత్ర్యాం త్వభిఘార్యహవ్యం। తతోగ్నిమధ్యేజుహుయాత్తదగ్నయే॥
హ్యాఘారసంయోగ ఇతీవమధ్యమః । మధ్యాచ్చపూర్వార్థతఏవ పశ్చి
మాత్ప్రమాదవద్యేజ్జమదగ్నిజోవరః॥పూర్వావదానాద్బహుచోత్తరార్థ
తస్సకృద్ద్విశిస్విష్టకృతేకపద్దినః॥ జుహోతివత్సాదయ ఉత్తరార్థతస్తత్పూ
ర్వభాగాజ్జుహుయాత్పృథక్పృథక్॥ చరుష్వశేషేష్వపిచైవమేషోవదాన
ధర్మోభిహితశ్చసూత్రాత్। ప్రధానతస్స్విష్టకృతోః ప్రయత్నాత్సంస్ప
ర్శవర్జంజుహుయాద్విధిజ్ఞః॥ సలేపయోః ప్రస్తరవచ్చతూష్ణీం తద్బర్హిష్యార

క్త్వా ప్రహరత్యథాగ్నౌ । ఇత్యస్యసూత్రస్యహిచాయ మర్థస్సలేపద
ర్వ్యోః పరిధీనక్తి॥ సలేపయోస్స్రుక్స్రువయోః క్రియాసుపాత్రాఖిలా
సాధితబర్హిషోఽగ్రం । సదక్షిణేనైవకరేణధృత్వా వామేనహస్తేనచమధ్య
భాగమ్॥ దర్వ్యామనక్త్యగ్రమథస్రువేచ మధ్యంచమూలంత్రిరిహాపివా
ద్విః । మూలాంజనేదక్షిణహస్తమూర్ధ్వాంగుష్ఠం యథాస్యాత్తుతథైవ
కుర్యాత్॥ కేచిత్తుదర్వ్యాంచతథాజ్యధాన్యాం సమంజనంబర్హిషఆచ
రంతి । కార్యాంతయోరేవమిహాత్ర రక్త్వాతృణం త్వపాదాయతతఃకరా
భ్యామ్॥ దర్వ్యాగ్రప్రతిష్ఠాప్య తదిష్టదేవతాఉద్దిశ్యచాగ్రం ప్రహరేత్త్రి
వారం । ఉద్ధృత్యదర్భం ప్రహరేత్త్రిరేవఊర్ధ్వం త్రిరాదిశ్యనిమంత్ర్యవ
హ్నిం॥ భూమింపురోఽనామికయాహ్యుపస్పృశేత్ ప్రహృత్యచాగ్నింపరి
ధించమధ్యమం । యామ్యోత్తరేతౌ ప్రహరంస్తథోత్తరార్ధస్యాగ్రమం
గారగణేషు తేప్వపి ॥ ఉపోహతేతత్పరిధింనిమంత్ర్య జుహ్వాంస్రువంపూర్ణ
ఘృతంనిధాయ। జహోతిసంస్రావపదేన విశ్వాన్దేవాంశ్చవస్వాదిముఖాం
స్తథాపి ॥ హుత్వాప్యనాజ్ఞాతముఖాదిసప్తోత్తరంచసిద్ధంపరిషేచనంస్యా
త్ ।పక్త్వాన్నహోమేష్వఖిలేషు బర్హిస్సమంజనం కార్యమితీరయంతి॥

౪౭॥ ఔపాసనమ్.

స్థాలీపాకానంతరే పూర్వయామే కర్తవ్య శ్చౌపాసనాఖ్యస్య
హోమః। సాయంప్రాతర్ద్వేవతేపవచైతే అగ్నిశ్చాగ్నిస్విష్టకృత్యేతినిత్యం॥
ఉక్తంస్థాలీపాకవద్దైవతం తత్ స్థాలీపాకోక్తేహితేదేవతేద్వే । స్యాత్సౌరి
యాచాహుతిః ప్రాతరేకేసూత్రాచారస్సైవపక్షోనజాతు॥ ఔపాసనా
దిష్వఖిలేషు హోమేష్వాద్యంతయోస్స్యాత్పరిషేచనంహి । తత్ర
గ్రితీర్ధేనచతండులైర్యవైర్వాఽస్యాహుతీర్ద్వేజుహుయాత్పృథక్పృథక్॥
మధ్యేఽనలస్యాగ్నయ ఏవశంభుదిశ్యేవాగ్నయే స్విష్టకృతేద్వి కాల
యోః । అగ్నేత్వమిత్యగ్నిమిహోపతిష్ఠతే జపంత్యనాజ్ఞాత మితిత్ర
యంబుధాః ॥ స్మృత్యుక్తమృజ్మంత్రితభస్మధారణం కర్తవ్యమిత్యుక్తమిః

దంమపీషిభిః । ప్రోక్తస్తుసర్వంహిసమానముచ్యతే నేష్టాత్రసౌరీప్రథమా
హుతిఃక్వచిత్ ॥ ప్రాతఃప్రాతర్హోమకాలస్తుముఖ్యః కాలోగౌణస్సంగవాం
తోథసాయం । ముఖ్యఃకాలోద్వౌ ముహూర్తౌతమూర్ధ్వేగౌణః కాలః
ప్రాహురేవంమునీంద్రాః॥ ప్రదోషాంతోహోమకాలస్సంగవాంతఇతీ
రితం । ఆశ్వలాయనఆచార్యో భగవానుక్తవాన్కిల॥ హోమావసిష్టం
చరుమాజ్యసంప్లుతంతంబ్రాహ్మణం దక్షిణదిశ్యుపస్థితం । సంభోజయి
త్వావృషభం వధూరుపాధ్యాయాయ తస్యాపచితాయదీయతే ॥ పితుః
కులాదాహృతమత్ర దద్యాత్తద్దక్షిణార్థం భవతిక్రియాంగం ॥ స్యాద్యత్ర
యతోపచితాఖ్య శబ్దస్తతోప్యుపాధ్యాయ ఇతీరితోర్థాత్ ॥ స్థాలీపాక
ప్రకరణ మిహఖండికాంతావదే నామాగ్నేసప్రభృతీకథితం కార్యమా
గ్నేయసంజ్ఞం । స్థాలీపాకాభిధమృషభదానాంత మత్రైవసాయంప్రాత
శ్చోపాసన విధిమపిప్రోక్తవానాత్మసూత్రై॥

౨౮॥ అన్వారంభణీయమ్.

తత్రైవంప్రాత ఊర్ధ్వమాదిమనుసృత్యా దక్షిణాత్యేక ఇత్యం
తంపార్వణపూర్వకాల విహితాన్వారంభణీయే నహి । సాకంసాంగ
తయోపపాదితమి మంతద్దర్శపూర్ణాఖ్య మాస్థాలీపాకవిధిం ప్రతిప్రతిప
దంకర్తవ్యమాజీవితం॥ అతఊర్ధ్వమిహాగ్నేయ స్థాలీపాకాత్పరంప్రాతః॥
ఊర్ధ్వమన్వారంభణీ యచరోరూర్ధ్వమితీరితం॥ శ్రోతన్యాయేనైవకర్త
వ్యబుధ్యాప్యా చార్యేణైవోక్త మంత్రోతఊర్ధ్వం । ఇత్యేతస్మాదేవ
సూత్రాద్వివాహస్థాలీ పాకాదుత్తరంపార్వణాస్యాత్ ॥ స్థాలీపాకారంభ
ణస్యాధికారసిద్ధ్యర్థం తత్పూర్ణమాస్యాంచకుర్యాత్ । ఏతస్యాన్వారంభ
ణీయక్రియాయాస్తస్యాఊర్ధ్వం చోక్తమేవాతఊర్ధ్వం॥ కర్తవ్యాస్యాద్దక్షి
ణావర్జమంత్రపక్షేపక్షేనో నృషోనైతదస్తి ॥ స్థాలీపాకోయశ్చవైవాహి
కస్సఏవాగ్నేయశ్చాధికారోత్రనిత్యః ॥ ఉపోషితాభ్యా మహారేకభుక్త
వద్భ్యామమాపాపిశితాశనాభ్యాం।కర్తవ్యఏవేతిపరేహ్ని యాగసంకల్పి

తాభ్యామిహదంపతీభ్యాం॥ అక్షారలవణంత్వమావపిశితందధ్యాజ్యమి
శ్రందివాదర్శైకార్యమిహైకభోజనమితి స్యాత్పూర్ణమాసేపిచ। ఏతచ్చా
గ్నిమతాంవిధీయతఉతాత్రప్రోషితాభ్యామితిస్మృత్యాథోమృతజీవితస్య
హితయోర్వ్యక్తావ్యవస్థోచ్యతే॥సత్కర్మానుష్ఠాతృభిః పార్వణాఖ్యస్థాలీ
పాకశ్రాద్ధయోఃకర్మణోశ్చ। నిత్యత్వాచ్చావశ్యకర్తవ్యకత్వాత్కర్తవేస్తః
కర్మణీద్వేచదర్శే॥ ప్రత్యబ్దామావాస్యయో శ్శ్రాద్ధకర్తుశ్శిష్టాన్నానాం
ప్రాశనావశ్యకత్వాత్ । నాశ్నీయాచ్చేత్తృప్త్యభావః పితౄణాంతస్మా
చ్ఛ్రాద్ధేమాషభక్ష్యాదిచాద్యాత్ ॥ స్యాచ్ఛ్రాద్ధకర్తుఃఖలుచైకభుక్తంపు
రాణసూత్రస్మృతిషుప్రసిద్ధం।క్షారాదిరన్యస్యనిషిద్ధఏవజీవత్పితుశ్చోదన
భూగ్విధానాత్ ॥ పాణిశ్చగ్రహణాద్గృహమేధినోవ్రతంతత్కాలయోర్భో
జనమాహాపర్వసు। కాలాంతరేభోజనమేవతృప్తిశ్చాన్నస్యజీవత్పితరంప్ర
తీదం॥ ప్రత్యబ్దామావాస్యకశ్రాద్ధకర్మకర్తవ్యత్వాభావమస్తీహాయస్య।
విప్రస్యైవాపోషితాభ్యామితీహసూత్రస్యార్థోనిశ్చితోదాహృతస్స్యా
త్॥ప్రస్తావేఽస్మిన్నేతదుక్తం భవత్యాచారాపేక్షాయస్యతస్యాధికారః।
స్థాలీపాకానంతరేవా వివాహేసంపూర్ణాయా యాదిచేత్పౌర్ణమాసి॥ త
స్యామన్వారంభణీయాఖ్యహోమం కుర్యాత్ప్రాతఃపౌర్ణమాస్యాంయ
థోక్తం॥ శ్రౌతేన్వారంభణీయాయామగ్నావిష్ణూసరస్వతీ।సరస్వాంశ్చా
గ్నిగర్భగశ్చస్మార్తే హ్యేతాశ్చదేవతాః॥ అగ్నిఃస్విష్టకృతేచాంతరేణేత్య
స్మాచ్చసూత్రతః । ఆద్యోగ్నిస్స్విష్టకృచ్చాంతే సర్వేషుచరుకర్మసు॥ త
స్మాదన్వారంభణీయేచ రాషద్దేవతాఇతి । కారికాకృద్భిరత్రోక్తంగృ
హావిద్భిఃపురాతనైః॥ అనాహితాగ్నేఃప్రథమేచరాచతస్యాపికాలఃకిలపౌ
ర్ణమాస్యాం । ప్రాతర్వాదంత్యేవకపద్ధిశిష్యా అగ్నిస్తథాగ్నాసహితశ్చ
విష్ణుః॥ సరస్వతీచైవతథాసరస్వానగ్నిర్భగ స్స్విష్టకృదగ్నిరేతాః । క్రి
మేణహుత్వాథతత్రో జయాదీననంతరంబ్రహ్మవిసర్జనంచ॥ ఆద్యేచరూద.
షిణతోవరోత్రావదాన ధర్మాజ్జుహుయాత్తుధీమాన్ । క్రమేణచాగ్నావ

ద్విచతస్రఆహుతీర్హుత్వాగ్నయేఽస్మై భగినేవదాయ॥ శిష్టంహవిః ప్రత్యభి
ఘార్యపశ్చాద్ధోమస్తతస్స్విష్టకృతేవదాయ । సంస్థాప్యదర్వీంచజయాది
కాంతేయదస్యతుస్విష్టకృతంచహుత్వా॥ సమంజనం బర్హిషఏవశమ్యాః
పరేహ్నితత్పక్షతి హోమఉక్తః । సతీషుబర్హిష్ష్వశనా హుతీషుప్రా
ప్తాస్వపంతంత్వభిఘార్య చాంతం ॥ శిష్టంహవిస్స్విష్టకృదర్ధమేవాభిఘా
రయేత్సర్వ చరుక్రియాసు॥ ఉక్తస్థాలీపాకధర్మాస్తు యానాంస్తావాంత్సర్వాః
పార్వణే తూపదిష్టః । భేదశ్చైయోర్న దక్షిణావర్జ మత్ర కేచిత్పతుః
పూర్ణపాత్రం త్వితిస్యాత్ ॥ హిరణ్యకేశి ప్రముఖాః పూర్ణపాత్రం
తు దక్షిణం । ఇత్యాహు ర్దర్శపూర్ణంతు స్థాలీపాకాఖ్య కర్మణః ॥
తత్రోత్తరోర్ధ్వమిత్యాద్యా పూర్ణపాత్రంతుదక్షిణా । ఇత్యేకపక్షఇత్యేత
త్సూత్రోర్ధస్సముదాహృతః॥ నిత్యాప్రియశ్చిత్తనైమిత్తికాని కామ్యాశ్చ
హ్యేతానినైపార్వణేన । వ్యాఖ్యాతాన్యన్యానికర్మాణితాని సాధ్వాచా
రాద్యానిగృహ్యాంతఉక్తం॥ హ్మాత్సంసర్గాగ్రియణే శానసర్పమాసిశ్రా
ద్ధాద్యష్టకాద్యేషుమట్సు । కర్మస్వాచార్యేణచైతేషు తత్రతత్రాభీష్టాదే
వతాశ్చప్రదిష్టాః ॥ స్థాలీపాకేదైవతావైశ్వదేవేవిశ్వేదేవా ఇత్యనేనోప
దిష్టాః । మంత్రామ్నానానుక్రమేణైవ ప్రాగాగ్న్యద్యారౌద్రాంతాదేవ
తాస్త్రింశదుక్తాః ॥ సర్పోత్సర్గేదేవతాపౌర్ణమాసి కర్మణ్యుక్తాశ్రావణే
మార్గశీర్షే। తత్రాప్యన్వారంభణీయేచరౌచ శ్రోత్రోక్తాయాదేవతాస్తా
ఇహాస్యుః॥ ధర్మప్రశ్నోక్తేమహారాజ సంజ్ఞేచరౌచస్థాలీపాకేదేవతాస్యా
త్సఏవ। ఉత్సోత్సర్గేవ్రతహోమేగణాఖ్యే ప్రోక్తామంత్రాస్సత్రబోధా
యనేన ॥ ప్రాయశ్చిత్తేషువ్రతోద్యాపనేషు కామ్యేష్వగ్రర్ష్ట్రప్రసూతౌ
చసత్యాం । శాంతిప్యాదిత్యాదియజ్ఞేషు మంత్రాస్సైస్సైర్నోక్తా దేవతా
స్స్యుస్స్మృతౌచ॥ స్థాలీపాకాస్సంతియేతేచ సర్వేకార్యాఏవం పార్వణే
నోపదిష్టాః । యాయాస్థాలీపాకహోమేషుచో పదిష్టాస్తాసాందేవతా
నాంపురస్తాత్॥ స్థాలీపాకాచ్చావదాయా వదానధర్మేణాదాయాగ్నయే

గ్రేచహూయాత్ । అత్రోక్తాభ్యాం దేవతాభ్యశ్చ హుత్వాతాసామంతే
స్విష్టకృద్ధోమఏవ॥ అగ్నింస్విష్టకృతంచాంతకేణేతి సూత్రస్యాభిప్రాయమే
వంవదంతి । అగ్నిశ్చాదాస్విష్టకృచ్చప్రధానా స్థాలీపాకేపార్వణేపిప్ర
ధానా॥ ఏతావన్యోన్యాశ్రయాచానపాయా వన్యేషాంచాద్యంత యో
ర్హిప్రధానా। ఇత్థంసిద్ధంప్రోక్తమగ్నిం వికల్ప్యముక్త్వాస్మాభిః క్వాపిసం
పాదితాగ్నిః ॥ ఇత్యేవాహుస్స్విష్టకృన్న ప్రధానంనాంగం కింతద్ధోమశి
ష్టోపపత్తిః । ఏవంబ్రూయుశ్శుష్కమీమాంస కాయేతేషాంప్రత్యుత
ప్రలాపోహిపటుః ॥ శ్రౌతస్మార్తప్రక్రియానీకుమారా శ్శాస్త్రాధీతాశ్శు
ష్కమీమాంసకాస్తే। ఆచార్యైస్తైర్వోదితం సూత్రమేతత్కర్మానుష్ఠాన
తుమంతద్వికల్ప్య॥ కుర్వంతివ్యాఖ్యాన మంత్రాస్యథాహివ్యాఖ్యాతారః
కేచిదచ్ఛృంఖలేన ॥ అత్రైతదుక్తంభవతిక్రియా సదాహ్యనుష్ఠితాసం
ప్రతిగృహ్యావేదిభిః । ఏతావదాచార్యహృదాశయోక్త సూత్రార్థతాత్ప
ర్యమతిస్ఫుటంయాత్॥ అగ్నిశ్చాగ్నిస్విష్టకృద్దేవతే చాగ్నేయస్థాలీపాక
ఏవాధతేద్వే । స్థాలీపాకేపార్వణేతు ప్రధానేసంగచ్ఛేతే దేవతేచాధతే
ద్వే॥ఉచ్యేతేచాద్యంతయోస్తు ప్రధానేస్థాలీపాకేద్వేచ సర్వేషుతస్మాత్।
ఆదావగ్నిఃపార్వణేనోపదిష్టస్థాలీ పాకేషూదితాదేవతాస్తాః ॥ తాసామం
తేస్విష్టకృద్దేవతానాం స్థాలీపాకేషూచ్యతేహిక్రమోయం । ఏవంసిద్ధేన
త్వపిప్రాహురాజ్యే నాచారాచ్చాగ్రేగ్నయేహోమమేకే ॥ తత్కర్తవ్య
త్వాపదేశాతిదేశాభావాదాజ్యే నైవహోమోనయుక్తః। తస్మాదేవాగ్ని
ప్రధానస్విష్టకృద్భ్యాం స్థాలీపాకాన్నేనహోతవ్యమేవ॥ఏవంహవిశ్చా
గ్నిముఖాహుతి ప్రధానాహుతిస్విష్ట కృదాహుతీనాం । త్రేధాప్రధానీ
కృతదేవతానాం సాధారణత్వాద్ధవిషోపృథక్త్వం॥ కర్తవ్యానుష్ఠానయో
గ్యాః ప్రధానాగర్భి భూతాస్సంతుయేయత్రతత్ర । యత్ప్రాస్మకంజాయ
తేసంశయస్తద్భ్యాయోభూయః ప్రియశస్సంస్మరామః ॥ ముఖాహుతి
స్యాద్యచ్చరుణా తదాదాకార్యా ప్రధానాహుతయోపిమధ్యే । వదంతి

యేస్విష్టకృ తేజుహోతి పారిహుర్బ్రధాగృహ్యవిదోఽధిజ్ఞాః ॥ చరుప్రధా నేష్వఖిలేషుకర్మసుప్రధానకత్వా చ్చరుణాముఖాహుతిః । ఉత్సర్జనోపా కరణవ్రతేషు ఘృతేనకార్యాచ ముఖాహుతిస్స్యాత్ ॥ అగ్నిప్రధానా మధిజర్మణి క్వచిన్ముఖాహుతిర్నాస్త్యధచాస్తి కేషుచిత్ । హవ్యేనచా గ్నివ్యతిరిక్తదేవతా ప్రధానకర్మణ్యుదితా ముఖాహుతిః ॥ అథాపికృత మాతిథ్యం మధుపర్కార్పణవిధౌ । తద్వపాహోమమాత్రం స్యా త్తంత్రేపూర్వోత్తరేణచ ॥ కలౌయుగేనిషిద్ధత్వా ద్గోరాలంబస్యకర్మణః। ఉత్సృష్టస్యైవగోస్తత్ర సర్వశాఖాసమంస్మృతం ॥ ఆగ్నేయచరుమార భ్య యావత్ఖండసమాప్తితత్ । స్థాలీపాకప్రకరణ మితిగృహ్యావిదాంమ తం॥ ఆరభ్యపార్వణేనాతో న్యానికర్మాణినిత్యతః । ఖండాంతమేషాం సూత్రాణామయమర్థఉదాహృతః ॥ యఃకోపిచోపాకరణే సమాపనే ప్రజ్ఞాయతేఽత్రగ్నిరిహప్రధానతః । జాత్యేకవాక్యాద్ఋషిరేవచద్వయో హ్యంగంద్వితీయస్సదసస్పతిస్స్యాత్॥ సర్వేషుహోమేష్వపిచప్రధానం స్యాత్స్విష్టకృచ్చేత్యపిహోమసంజ్ఞే । ఇత్యుక్తమేవాగ్నిముఖేప్రసం గాత్తాభ్యాంవినాక్వాపినహోమకర్మ॥ తస్మాత్ప్రధానంహినవర్ష యో స్త్రాన్యంస్విష్టకృత్స్యాత్సదసస్పతిర్హి । వ్రతేషుచోపాకరణేసమాపనే ష్వేవంహికర్తవ్యమనుక్రమేణ॥ కర్తవ్యేస్మిన్నేతదుక్తంభవత్యాచార్యా ధీనోయోవటుస్తంప్రతీతం । గర్భాజ్జాతాద్వాష్టమోబ్దోపనీతం తచ్ఛ్రావ ణ్యాంప్రోష్ఠపద్యాంతువాపి॥

౪౯॥ ఉపాకరణాదివిషయః.

శ్లో॥ అధ్యాయోపాకర్మకృత్వాత దూర్ధ్వమాగామిన్యాంప్రావృ షిప్రారభేత । ప్రాజాపత్యాఖ్యవ్రతం హోమపూర్వం కార్యంవర్షాంత ద్వితంచాచరేత్సః॥ పూర్ణేఽబ్దేఽస్యోత్సర్జనాఖ్యంచ హోమంకార్యంవ ర్షాంతద్విత్రం వర్షపూర్ణే। ఏవంసౌమ్యాఖ్య వ్రతాగ్నేయవైశ్వదేవానిస్యు స్తత్తదోత్సర్జనాని॥ ఏవంకర్తవ్యేసతి బ్రహ్మచర్యమష్టాబ్దం స్యాత్షోడశే

జన్మనోధి। గోదానాఖ్యం కర్మ కార్యం హి సాంగే వేదేఽధీతే స్యాత్సమావర్త
నాఖ్యం॥ అధ్యాయోపాకర్మకర్తవ్యయోగ్యా ప్రావృణ్మాసా తౌ చ దోషే
ణ యుక్తౌ। చేచ్చాషాఢే మాసి కుర్వంతి సంత స్స్వాధ్యాయస్యాభావభీ
త్యా వటూనాం॥ సింహస్థేఽర్కే శ్రావణే మాసి ముఖ్యస్సర్వేషాం స్యా
ద్విష్ణుభే బహ్వృచానాం। అథర్వ్యాణాం పశుపే తద్ధి పర్వణ్యేవోక్తం స్యా
ద్ధస్తభే సామగానాం॥ గౌడో భాద్రో నీచ ఆషాఢమాసః పూర్వాభావే తూ
ర్ధ్వమేతు ప్రశస్తం। నో చేత్తస్యోత్సర్జనాత్పూర్వ కాలే కర్తవ్యం వాగామి
వర్షేపి వా స్యాత్॥ చంద్రగ్రహాశౌచరుగాఢమాస కర్కిస్థార్కక్రాంతిశు
క్రేజ్యమూఢాః। తత్కాలీనా దైవికా రాజకాస్స్యుశ్శేతే దోషా దృష్టమ
స్యత్ర శాస్త్రే॥ అనుప్తబీజే నృపతౌ వినష్టే విప్రే మృతే రాష్ట్రసమాకులే
చ। ఉత్సర్జనోపాకరణే న కార్యే గ్రస్తే శశాంకే గురుశుక్రమూఢే॥ దోషా
భావే నూతనానాం వటూనా మధ్యాయోపాకర్మ కర్తవ్యమేవ। తత్రా
ధ్యాయోత్సర్జనస్యైవ మేవ కర్తవ్యం చేతీరితం యాజ్ఞికైర్హి॥ శిష్యైస్స
హోపాకరణం చ కార్యం నసంతి శిష్యా యది చేత్స్వయం హి। నదీతటాకాది
శుచిప్రదేశే శిష్యైస్సహైవాప్యవగాహ్య చాథ॥ ఉత్సర్జనోపాకరణాఖ్య
కర్మణః కృత్వా మునీన్ దర్భమయాన్ ప్రయత్నతః। సర్వోపచారైశ్చ న
వ ప్రజాపతిప్రభృత్యృషీన్ తత్ర హి భక్తితోఽర్చయేత్॥ క్రమేణ సంతర్ప్య
నివీతీ నర్షీన్ ప్రజాపతిం కాండఋషింత్విహాపి। ప్రజాపతిః కాండఋషిశ్చ సో
మోహ్యగ్నిశ్చ విశ్వాహ్యుపనిషదశ్చతస్రః బ్రహ్మస్వయంభూస్సద
స్పతిశ్చో పాకర్మసూక్తాహి నవర్షయస్స్యుః॥ పారాయణస్య వ్రతకాం
డయోశ్చోపాకర్మణాం చాపి సమాపనానాం॥ హోమేషు చర్షీనుదితాన్
క్రమాచ్చతుర్థ్యం తేన చోక్త్వా జుహుయాచ్చ సర్పిషా। ఏతేషు కర్మస్వృ
షితర్పణాంతే యజ్ఞోపవీత్యగ్నిముఖాదికృత్వా॥ ముఖాహుతేరూర్ధ్వ
మృషిప్రధానాన్ హుత్వా తతస్స్విష్టకృతం సదసస్పతిం। ద్వితీయ ఇత్యు
క్తమతః పరం చానాజ్ఞాతహోమాదికమేవ నాన్యత్ కిమప్యథోపాకరణే

సమాపనే పృషకావిధిర్హోమకపర్యాయాశ్చ । కాండవ్రతంచాయముపక్రమేత తత్కాండనామర్షిరథాత్రసాంహితీః ॥ తాయాజ్ఞికీవారుణికీస్వయంభూః ప్రధానమూర్ధ్వంసదసస్పతీష్టకృత్ । ఏతావద్బాచార్యమతంనతూపస్థానాదిసూక్తంనజయాదయశ్చ ॥ చతుర్విధోపాకరణేషు సర్వంసమానమేవంహి సమాపనేషు । జయాద్యుపస్థానకసూక్తహోమాన్కుర్వంతి కేచిత్ఖలుయాజ్ఞికాస్తు ॥ సారస్వతాధ్యయనపాఠపరంపరాహిలోకేఖిలైర్ద్విజవరైరధునాహ్యాధీతా । కాండక్రమాధ్యయనపాఠపరంపరాత్రవిచ్ఛిద్యతేక్వనభవత్యపిసంప్రదాయః ॥

౧౦॥ వ్రతచతుష్టయవిషయః.

యావానాపస్తంబభిర్వేదశాఖాధీతః కాండస్తత్రచత్వారయేవ । ప్రాజాపత్యసౌమ్యఆగ్నేయవైశ్వదేవా కాండాః కాండకానాంనబుద్ధం ॥ అధ్యాయపారాయణకాండకానాం వ్రతస్యచోపాకరణానియాని । సోత్సర్జనానీహపృథక్ప్రవక్ష్యే చత్వారితానీహసమాసతోత్ర ॥ యచ్ఛిష్యేభ్యో వేదమధ్యేష్యమాణోభ్యాసం కుర్వన్స్వాస్వహం వేదమేవ । సశ్రావణ్యాం పౌర్ణమాస్యాం సశిష్యోహోమం కృత్వోపక్రమేద్వేదమేవ ॥ ఇషేత్వేత్యాదిచతురోనువాకానేవనేతరాన్ । శిష్యానధ్యాపయేదత్రధృతయజ్ఞోపవీతినః ॥ మాసాన్యంచాధ్యాపనం పౌర్ణమాస్యాం రోహిణ్యాంవోత్సర్జనాంతేభ్యసేత్తు ॥ ఏతంశుక్లేకృష్ణపక్షేంగ పాఠోహ్యధ్యాయోపాకర్మణామాహచైతత్ ॥ యోబ్రహ్మయజ్ఞః క్రియమాణవిప్రైఃపారాయణం వాసతతంకరిష్యన్ । హోమంచకృత్వారభతేయథార్థం పారాయణోపాకరణంయదేతత్ ॥ హోమంకృత్వాకాండమధ్యాపయేద్యః ప్రాజాపత్యం హోమమిత్యాదికాండాన్ । కాండశ్శబ్దఃపఠ్యతేప్రాయశస్తత్కాండోపాకర్మేతివృద్ధాఃపఠంతి ॥ యస్యవ్రతస్యవ్రతదేవతాయానామ్నాతతశ్చోపనిషత్ప్రవృత్తిః । బ్రహ్మాస్వయంభూస్సదసస్పతిశ్చ పూజావ్రతోత్సర్జ

నయోశ్చ హోమే ॥ పంచైతే వ్రతనామ్నాథ దేవతాస్సదసస్పతిః।
సూక్తం జయాద్యాః ప్రధానం యస్యచస్విష్టకృద్భవేత్ ॥ ఉత్సర్జనోపాకర
ణేకుర్యురేవం మనీషిణః। యజుర్వేదేతు చత్వారః కాండాః ।కాండపతీన్ఋ
షీన్ తర్పయంత్యర్చయంత్యే తానుపచారైస్తుసూరయః। వ్రతేషూత్స
ర్జనే ష్వేవం హోమంకుర్వంతి సంప్రతి॥ ప్రజాపతేః కాండఋషేః పుర
స్తాత్ప్రజాపతేనత్వదితీహసూక్తం। ఆగ్నేయకే గ్నేనయసూక్తమానో
విశ్వేతుసూక్తం త్విహవైశ్వదేవే॥ సాగంహితీభ్యో దేవతాభ్య ఉపనిషద్భ్య
ఏవచ। యాజ్ఞికీభ్యో వారుణీభ్యో బ్రహ్మణేచస్వయంభువే సదస్పతిమం
త్రోక్తదైవతా ఇమేతతఃపరం॥ జయాదికాండస్విష్టకృదః ప్రస్థానముచ్య
తే॥ అగ్నేవ్రతపతేత్యాది చతస్రోదేవతాః ప్రతి। తత్రకాండర్షిభ్యః ప్రా
జాపత్యవ్రతమీరయేత్ ॥ ఏవం సౌమ్యాగ్నేయవైశ్వదేవేష్వనుషజేదిహ।
ఏతచ్ఛాఖాంతరాయాతం నాభూదాచార్యసంమతం॥ సౌమ్యవ్రతేతుసో
మాయ కాండర్షయ ఇతీరితం। సోమోధేనుమిదం సూక్తాః సాంహితీభ్యః ప్ర
భృత్యతః॥ మదంతీస్తా ఉపస్పృశ్య నమోవాచేతిశాంతికం। జప్త్వాచత
స్రస్సమిధస్త్యాజ్యాస్త్రోదుంబరీర్వటుః॥ పృథ్వీసమిది త్యేతైరుత్తిష్ఠాన్నాద
ధాతిహి। యుంజతేవృష్ణ ఇత్యాద్యా దశద్వాదశచోత్తరే॥ మంత్రబ్రా
హ్మణపాఠానువాకాదిపదనాచనం। యుంజతేసహితేత్యేతౌ ద్వావావా
చయతిస్ఫుటం॥ అగ్నేవ్రతపతేకాండేత్యాద్యుపస్థానమాచరేత్ ।శన్నో
వాతశ్శాంతిజపన్సం మిల్యాహతవాససా॥ శిరస్సంవేష్ట్య సమితేత్వగా
రంహి ప్రవేశయేత్ । పరేద్యుర్బ్రాహ్మణానాంచ భోజనంకారయేదితి॥

౫౧॥ వ్రతోత్సర్జనమ్.

శ్లో॥ ఉత్సర్జనంకార్యమేవద్యా రాహైస్సమిధఃక్షిపేత్ । వటో
శ్చకేశవపనం వ్రతేషూత్సర్జనేషుచ, వదంతి కేచిత్సౌమ్యాఖ్యవ్రతపర్వత
రేషుచ॥ అధ్యాయోపాకర్మచారభ్యతూ పాకర్మాణ్యుత్సర్గాణి చత్వారి
తాని। ప్రాజాపత్యాదీని కాండవ్రతాని సంక్షేపేణైతానిచోదాహృతాని॥

౧౨॥ అనుపనీతకర్తృకస్త్రీకర్తృకశ్రాద్ధవిషయః.

శ్లో॥ స్త్రియానుపేతేనచ సూత్రవాక్యాద్భ్రమప్రమాదాతురసంకటేషు । స్మార్తేపికర్మణ్యథలౌకికేపి హోమోనకర్తవ్య ఇహైవ తాభ్యామ్ ॥ ప్రాప్తాబ్దపంచమసమోఽనుపనీతకోవాస్యాదూర్ధ్వదైహికవిధింతుసపిండానానాం। కుర్వీతకర్మసకలంహిస మంత్రమేతత్పిత్రోర్మృతేఽగ్రజమృతేపితృమాతృపిత్రోః॥ ఏషాంనాపిండ్యక్రియాస్వత్రహోమంకుర్వీతాగ్నౌలౌకికేసోనుపేతః । భర్తృశ్రాద్ధంహోమవర్జం మృతాహేకుర్యాత్కర్త్రీస్త్రీస్వపిత్రోర్మృతాహే॥

౧౩॥ సూపాదియుతాన్న హోమవిషయః.

శ్లో॥ ఏకామ్యహోమాలవణేన మిశ్రితాయత్రోది తాస్తత్రన గార్హ్యకర్మసు । క్షారాదిసూపాదియుతంప్రశస్తం స్యాద్వైశ్వదేవేబలికర్మణీరితమ్॥ యథోపదేశంకామ్యాని బలయశ్చేతివాక్యహి। సూత్రస్యాదాహృతశ్చార్థఏతావాన్ హియథామతి॥ సతిస్వయంప్రజ్వలితేఽనకేస్మిన్ శ్రౌతేపిచస్మార్తఉపాప్రయత్నాత్ । సమిద్ద్వయంతద్యజుషాపిచర్గ్భ్యాం మధ్యేదధాత్యేవహికేవలాభ్యాం ॥ యస్మిన్మాసేయద్దినర్క్షే వివాహస్తస్మిన్మాసేచైనయోర్యత్ప్రియంస్యాత్ । భుంజీయాతాంతావథశ్చాయినౌచస్యాతాంవర్జ్యంమైథునంతత్పరేద్యుః॥ స్థాలీపాకః పార్వణైనతుల్యఃకర్తవ్యసాన్వ్యదత్రకేచిద్వదంతి। యస్మిన్భార్యాగ్న్యన్వితోగారమేతి ధర్మాత్తస్మింస్తత్పరేద్యుశ్చయోగః॥

౧౪॥ వివాహగంధర్వవిషయః.

శ్లో॥ స్థాలీపాకాదూర్ధ్వమత్రాతిరాత్రిమేకత్రాథశ్చాయినౌదంపతీచేత్ । స్థాప్యోగంధర్వస్తయోర్మధ్య ఏవస్థానాత్తస్మాన్నోద్వసేదాత్రిరాత్రాత్॥ దంపత్యోర్యత్రోభయోరేకశయ్యాభావే గంధర్వస్థాప్యసీమాత్రసిద్ధం । సూత్రాముక్తంపక్షమేవావలంబ్య తత్రిశ్లోకఃకారికాకృద్భిరుక్తః॥

౫౫॥ శేషహోమవిషయః

శ్లో॥ ఉత్థాప్యదండంవసనంద్విజాయదద్యాచ్చతుర్థ్యాంనిశిపూర్వ
యామే । గతేవివాహాగ్నిముపేత్యవధ్వాసాకం విదధ్యాదథహోమ
శేషమ్॥ హస్తేనాదాయాత్రహోమావశిష్టంస్థాలీస్థాజ్యంశీర్ష్ణివధ్వానయే
యుః । ఆసీనస్సన్మాత్రతోధామారేకే సంధాతాజ్యంతద్దశావాస్వధా
న్యః॥ ఆజ్యశేషేణహృదయదేశం యుగపదున్మృజేత్ । ఋచాంగుష్ఠా
నామికాభ్యాంతతస్తిస్రఋచోజపేత్॥ తతస్త్వలీకాగణమనంనఖానాంని
కృంతనంస్యాద్ధరరాణికార్చనం । సక్కంచుకాంతర్గతశూర్పయు
గ్మాదద్యుస్సజాతీయసువాసినీభ్యః॥ తత్రోద్వాహోక్తత్రిరాత్రాంత
దీక్షాసంపూర్తౌ వాంఛావతోర్దారపత్యోః । ప్రాదుర్భావేయావనేసత్య
యంస్యాత్కాలశ్శ్రేయాన్మైథునస్యక్తవ॥

౫౬॥ రజస్వలావిషయః

శ్లో॥ ఆరోహహోరుంచానువాకంజపిత్వా కుర్యాత్పత్నీసంగమంశో
ధరాత్రౌ । శస్తేనక్షత్రేరజోభూత్తదూర్ధ్వంయందుష్టర్క్షే చేచ్ఛాంతికర్మేత్రిర
త్రి॥ దుష్టేరజసిదుష్టర్క్షే సతిశాంతిక్రియావిధిః । జ్యోతిర్వసిష్ఠజ్యోతి
ష్కృత్కశ్యపాభ్యాంవిధీయతే॥ చండాలీపతితాసమాధరజకీశూద్రాది
నాదికర్మాచ్ఛద్ధా పుష్పవతీచపంచమదినేహవ్యేషుకవ్యేషుచ । చేద్దు
ష్టేపిహ్నినవోదకుంభసలిలైస్సంమంత్రితైరాపధైస్నానంపాపనుదంన
వైఃకిసలయైఃకార్యంసమృద్ధిర్జలైః॥ ఈశాన్యతోగోమయమండితేచప
రిస్తృతేగ్నౌజుహుయాత్సదూర్వాం । యుగ్మాంఘృతాక్తాంచ సమిత్ప్ర
మాణాంగాయత్రియాచాష్టసహస్రసంఖ్యామ్॥ శతపరిమాణామథవాహు
హుంతీరిం శుభాయనైవ్యాహృతిభిస్తిలాంశ్చ । తతస్సురాన్భూమిసురా
న్పిత్రాంశ్చసంతర్పయేదన్నసువర్ణవస్త్రైః॥ తిథివాసరధిష్ణ్యేషుపుష్పిణీ
యదిదృశ్యతే । గమనంవర్జయేత్తత్రపునశ్శస్తేతుదర్శనాత్॥ దోషాపను
త్తయే హోమంఘృత దూర్వాతిలాక్షతైః । కుర్యాదష్టోత్తర శతంగా

యత్రత్యాచపృథక్పృథక్॥ స్వర్ణగోభూతిలాన్ దద్యా ద్విప్రేభ్యశ్చస్వశ
క్తితః। అనేనవిధినాచైవతస్మాద్దోషాత్ప్రముచ్యతే॥

౫౨॥ గర్భాధానవిషయః.

శ్లో॥ సత్పుత్రావాప్త్యర్థహేతు ప్రయుక్తస్మృత్యుక్తేహ్నిజ్యోతి
షోక్తేతుకాలే। గర్భాధానంకార్య మాద్యార్తవాంతేసత్యాం స్నాతా
యాంస్త్రియాంధర్మపత్న్యాం॥ పుత్రేచ్ఛుశ్చేత్సమానాహ్ని రాత్రౌవి
వాహనాహూయాత్పుణ్యాహకృత్స్యాత్। స్వస్మాత్పత్నీందక్షిణేతూప
వేశ్యవిష్ణుర్యోనింకల్పయంత్వృగ్భిరాభిః॥ పత్నీంతత్రైవాభిమంత్ర్యాపివై
నామన్యోవాభిస్తామభిమంత్రయేత। నాందీశ్రాద్ధంతత్పరేహ్నిచకార్యం
గర్భాధానంతన్నిశిస్యాత్ప్రశస్తం॥ కుర్వీతతద్రాత్రితృతీయభాగేసత్పుత్ర
మిచ్ఛుస్సుసమాహితస్సన్। ఖట్వోపరిష్టాదిహధర్మపత్నీం యజ్ఞోపవీ
త్యేవహితాముపేయాత్॥ తృతీయభాగాదిపరేహ్నిరాత్రి ద్విభాగప
ర్యంతమహఃపరేద్యుః। రజస్వలాయామృతుసంగమేపి మృతౌప్రసూ
తావపిచాహురార్యాః॥ ఉక్తప్రకారాదృతుసంగమంయథా యుగ్మాసు
పుత్రాఃప్రభవంతిరాత్రిషు। స్త్రియోప్యయుగ్మాస్వితిధర్మవేది నోవదం
తితస్మాదృతుశోధనంస్మరేత్॥ చతుర్థీప్రభృతీత్యాది యావదండంసమా
ప్తితత్। నిస్సంశయత్వాత్సూత్రాణాం స్పష్టత్వాత్సముపేక్షితమ్॥

౫౩॥ అథవైశ్వదేవః

శ్లో॥ వైశ్వదేవస్యసంస్థత్వా న్నిత్యత్వాదాత్మశుద్ధయే। వైశ్వ
దేవస్తుకర్తవ్యస్స్థాలీపాకపూర్వకః॥ నోత్పద్యేతేయావదాగ్నేయ
వైశ్వదేవస్థాలీపాకహోమాచతావత్। నోత్పత్తిశ్చౌపాసనస్యాథవై
శ్వదేవస్యాప్యుత్పత్తిరేవాత్రనోక్తా॥ కర్తవ్యోత్రౌపాసనారంభఏవాగ్నే
యస్థాలీపాకహోమేకృతేతు। ప్రారంభస్యాద్వైశ్వదేవస్యవైశ్వదేవ
స్థాలీపాకహోమేసమాప్తే॥ యేదేవతేవిధీయతేస్థాలీపాకేహిదేవతే। ఔ
పాసనేపితేఏవసాయంప్రాతస్తుదైవతే॥ యాఃప్రోక్తాస్సుర్వైశ్వదేవేస్థా

లీపాకేహిదేవతాః । సాయంప్రాతర్వైశ్వదేవేప్యుక్తాస్తా ఏవదేవతాః॥
స్థాలీపాకేవైశ్వదేవేప్రధానాస్తత్రాగ్న్యాద్యారౌద్రపర్యంతమంత్రాః।
వేదోక్తాస్తాదేవతావైశ్వదేవేశ్వదేవాహీతి సూత్రోదితార్థాత్। ఆగ్నే
యాదయప్యత్రహోమ బలిహరణ్యానిచానగ్నిదేశాన్యపి । సర్వాణ్యపిప్ర
ధానానినహికించిదపి శేషాచరణమంగం॥ సుదర్శనేప్యేవముదీరితార్థాస్స
ర్వేప్రధానాఇతినిశ్చితాస్స్యుః । ఏవంచగార్గ్యవరదోపిగృహ్య ప్రదీపి
కాకృద్గురురుక్తవాన్॥ కర్తవ్యత్వాత్కర్మణో వైశ్వదేవే కర్మప్రారంభా
ధికారార్థసిద్ధ్యై । పత్నీయుక్తఃకర్మకృద్వైశ్వ దేవస్థాలీపాకంకర్మకుర్వీత
విప్రః॥ వివాహార్థం వైశ్వదేవ మంత్రాణాముపయోగకే । ద్వాదశా
హామధశ్శయ్యా విచరేచ్ఛసభార్యకః ॥ ఇత్యుక్త్వాథ ప్రశస్తేహన్యార
భ్యేతిసుదర్శనః । ప్రారభ్యేతివాక్యేన స్థాలీపాకోవగమ్యతే॥ అధ్యా
ర్యాః ప్రయతాన్వైశ్వదేవేనేత్యాప్యుదీరితం । సూత్రమేతత్సాయం ప్రా
తర్వైశ్వదేవ క్రియాపరం ॥ అత్రైతదుక్తంభవతి ప్రసంగాద్వాక్యా
త్సమావేశనపక్షపాతాత్ । సాంగేవివాహేసతివైశ్వదేవోపయోగమం
త్రాధ్యయనంచకుర్వన్॥ సద్వాదశాహవ్రతమత్ర చాధశ్శయ్యాదిపత్నీ
సహితశ్చరిత్వా । త్రయోదశేహన్యుపవాసకృత్స్యాచ్చతుర్దశేహ్న్యథ
వహిపౌర్ణమాస్యాం ॥ పక్త్వాస్థాలీపాకమౌపాసనాగ్నావుద్వాస్యోదగ్బ
ర్హిషిస్థాప్యవహ్నేః । జ్వాలాకార్యాద్యాజ్య భాగావసానేస్థాలీ పాకా
చ్ఛావదాయావదాయ॥ హోతవ్యాస్స్యుర్మంత్ర పాఠక్రమేణాప్యారౌ
ద్రాంతాస్త్రింశదగ్న్యాదయశ్చ। సర్వేనైతాఃపిప్రత్యాహుతిస్స్యాన్నోప
శమ్యాస్స్యుస్స్విష్టకృద్ధోమమత్ర॥ హుత్వాబర్హిష్యాంజనంహోమశేషం
కృత్వాగారాదన్నమాదాయసిద్ధం । పాత్రేష్వన్నం పంచదాకల్పనీయం
పార్థక్యాద్వాఏకపాత్రేపిపక్వాన్॥ హోమార్థమేకత్రహవిష్యమన్నంపా
త్రేప్రకల్ప్యాప్య వ్యహవిష్యజాతం । క్షారాదిముద్గాదియుతం ద్వితీయేద్వే
వాధ్వరార్థంచ హవిస్తృతీయే॥ అగ్రార్థమన్నాదఖిలాచ్చతుర్థేతద్వాన్నం

జ్ఞాయచపంచమేవా । సుదర్శనేనైవముదీరితంస్యా త్పితృక్రతోర్యాభతమ
ఖస్యకల్ప్యం॥ హోమాగ్రభాగాద్బల యోర్ద్వితీయో ద్యూభ్తాగ్రదేవ
క్రతవ స్తృతీయే । పిత్రధ్వరాయైచచతుర్థభాగో మనుష్యయజ్ఞాయహిపం
చమాంశః ॥ ఇత్థంవిభాగంప్రవదంతిశిష్టాః పక్షద్వయేప్యేక మిహావలం
బ్యం। క్షీరాజ్యదధ్యాదిభిర క్తమన్నం హ స్తేనచాదాయతదగ్రభాగాత్॥
ఔపాసనాగ్నౌజుహుయాత్షడాహు తీరగ్న్యాదికాస్స్విష్ట కృద స్తిపాఠా
త్ । తస్మాన్నసోమస్తు తస ప్తమాష్ట మాభ్యాంగిరాచార్యమ తేక్వచి
న్న॥ తస్మాదభూత్స్విష్టకృతం హిషష్టకం హామాత్పరం చోత్తరతో
ష్ణభస్మని । తూరాద్యపకామ్యం జుహుయాచ్చహోమయో శ్చైవంచ
సంమృజ్యబలీంత్స మాచరేత్ ॥ దేశేదేశేస్యాద్బలీనాం ప్రమృజ్యావో
క్ష్యన్యస్యాసేచనంచాత్రనానా। అంగుళ్యగ్రణేస్పృశంతీహయద్వద్భూ
మింతద్వద్బాదరీమానమాత్రం॥ నానాప్రదేశార్హా బలీంత్సమస్యవహ్నేః
ప్రతీచ్యాంతుసమాచరంతి । అగ్నేఃప్రతీచ్యాముతస ప్తమాష్టమాభ్యాం
దదుఃధర్మబలేఃపురస్తాత్॥ అద్భ్య స్తత స్తత్పురత స్తదూర్ధ్వం ద్వాభ్యామ
ధర్మాఖ్యబలేరుద క్తః ॥ గృహ్యేభ్యఇత్యాది పురోపవర్గం ప్రాక్సం క్తిమే
తాంశ్చతురోత్రదద్యాత్॥ బలేరధర్మాత్పురతస్తుకామబలి స్తతః ప్రాగ్దిశి
వాంతరిక్షం ॥ తత్ప్రాగ్వ్యదేజత్యథదక్షిణేతు దద్యాత్పృథివ్యై ప్రభృతి
భ్యఇత్థం ప్రాక్సం క్తిరేవం వ్యజనాకృతిస్స్యా త్తద్దక్షిణస్యాందిశిపిత్ర్యరా
ద్ర్యాః । ప్రసవ్యసవ్యాచ్చబలీన్విదద్యా త్తథైవ కుర్యాత్పరిషేచనంచ॥
తతోగ్రదానంత్వథదేవయజ్ఞోపవర్గా ప్రసవ్యేనదక్షిణస్యాం। అగ్నేశ్చ
భూమ్యాం పితృయజ్ఞ ఉక్తస్సవ్యేనచోదగ్దిశి భూతయజ్ఞః ॥ మనుష్యయ
జ్ఞ స్తునివీతినైవనృశబ్దతోర్ధ్వాచ్చనరాదయస్స్యుః । సవ్యేనకార్యస్త్వితిదా
నతుల్యాద్వ్యాఖ్యాతృభిః కైశ్చదుదాహృతంహి ॥ ఆదావిద్యుత్పంచయ
జ్ఞేషుచాంతేవృష్టిః ప్రోక్తాన్యేషు కార్యేషుశస్తః । స్థాలీపాకేవైశ్వదేవే
జయాదాపిత్ర్యో హామస్సవ్యవన్నాపనవ్యాత్ ॥ ఏవంసాయంచాపి

రాదాగ్రింతమేవేత్యుక్తం నోచేద్ధోమవైహాయసావా । అగ్రందానంపం
చయజ్ఞాంశ్చకుర్యాన్నక్తంచేదప్యేకకాలంద్వయోర్న ॥ పాకాద్యాబ
ల్యంతకృద్వైశ్వదేవస్సాయం ప్రాతర్ధార్యౌపాసనాగ్నౌ । కర్తవ్యం
స్యాత్ప్రత్యహంప్రోషితోపితద్వానన్యైః కారయేన్మందిరేతు ॥ ఆచార్యై
స్తైవోక్తధర్మాఖ్య సూత్రాదియుక్తంహ్యర్యాన్ ప్రయతాన్ వైశ్వదేవే।
ఇత్యాద్యారభ్యాహాతిథీనేవచాగ్రేభుంజీయాదిత్యంతకంవైశ్వదేవమ్॥ లౌకా
గ్నౌచానాహితాగ్నిః ప్రవాసీకుర్వీతాగ్రం పంచయజ్ఞా సహశాన్యం।
ఉష్ణేభస్మన్యాహితాగ్నిస్త్వనగ్నిః కుర్వీతాగ్నౌలౌకికే వైశ్వదేవం ॥ రో
గోపవాసాదిపరాన్నభోజనాద్యాపత్సుసత్స్వప్యశనే ప్రయత్నతః। కర్త
వ్యమేవాహనిసాయమప్యహం స్యాద్వైశ్వదేవంత్వథ పంచచాధ్వరాన్॥
కుర్వీతనోచేద్యదిపక్వమన్నం ఫలాదిమూలాద్యథతండులాది । యథాధి
కారంజుహుయాచ్చవహ్న్యాజలం జలేవ స్త్వపివాగ్న్యభావే॥ ఇదమేవా
ర్థమన్యత్ర స్పష్టం శిష్టైరుదాహృతం।పక్వాభావే ప్రవాసేచ తండులానో
షధిస్తువా॥ పయోదధిఘృతంవాపికందమూలఫలాదివా । యోజయేద్దే
వయజ్ఞాదౌజలంవావస్తువాజలే॥ వైశ్వదేవావశ్యకత్వమాహశాతాతపో
మునిః । వైశ్వదేవవిహీనాయేచాతిథ్యేనచ వర్జితాః॥ తేసర్వేవృషలాజ్ఞే
యాః ప్రాప్తవేదాఅపిద్విజాః । ఉక్తంచభగవద్గీతాస్విమమేవార్థముత్త
మం ॥ ఇష్టాన్భోగాన్హివోదేవాదాస్యంతే యజ్ఞభావితాః । తైర్దత్తాన
ప్రదాయైభ్యో యోభుఙ్క్తే స్తేనఏవసః । యజ్ఞశిష్టాశినస్సంతోముచ్యంతే
సర్వకిల్బిషైః । భుంజతేతేత్వఘంపాపాయేపచంత్యాత్మకారణాత్ ॥యజ్ఞో
పవీతీజుహుయాచ్చదేవతీర్థేనచోత్తానకరేణచాన్నం । తద్వైశ్వదేవాది
షుహస్తసాధ్యహోమేషు సర్వేష్వపితండులాదీన్ ॥ వైశ్వదేవబలీనాంతు
నదోషోదర్శనేక్వచిత్ । స్వయముద్ధరణేదోషస్తస్మాదన్యైస్తుకారయేత్ ॥
అనుద్ధృత్యబలీనశ్నన్ప్రాణాయామాంత్షడాచరేత్ । స్వయముద్ధరణేచే
త్తుప్రాజాపత్యంసమాచరేత్ ॥ నిశ్యప్యుర్వ్యాంబలీన్దద్యాన్నైవపాత్రాం
తరేక్వచిత్ । ఉద్ధృత్యగోగ్నివిప్రేప్సుతిష్ఠేద్వోపరిసద్మనాం॥

౫౯॥ బ్రహ్మయజ్ఞప్రకరణమ్.

శ్లో॥ ప్రాతస్స్నాత్వాకర్మసంధ్యాదికృత్వాశ్రౌతస్మార్తంచాగ్నికృత్యంసమాప్య । స్వాధ్యాయస్వాధ్యాపనాద్యత్రగేహే యోగక్షేమంవీక్ష్యసర్వంతదూర్ధ్వం॥ యోబ్రహ్మయజ్ఞేనచయక్ష్యమాణః ప్రాచ్యాముదీచ్యామపరాజితాయాం । గ్రామాద్బహిస్థాహ్రదకూపవాపీ నదీతటాకాదయఏవయత్ర ॥ సంత్యత్రగత్వావిధివద్ద్వితీయంస్నానంచ మాధ్యాహ్నికమత్రకృత్వా । గృహ్యాంతరోక్తంస్మృతిషూదితత్వా త్స్నానాత్పరంబ్రహ్మమఖంచకుర్యాత్॥ అప్సుస్నాత్వాచమ్యయజ్ఞోపవీతీ భూత్వావిప్రోధౌతశుష్కాంబరస్సన్ । ప్రాజాసీనోబ్రహ్మయజ్ఞేనయక్ష్య ఇత్యాకూర్యాత్రోదకంస్పృశ్యదోర్భ్యాం॥ విద్యున్మంత్రేణాథశుద్ధోదకైస్త్రిరాచామేదిత్యాదిహృత్స్పర్శనాంతం । కృత్వాశ్రుత్యుక్తాచమానంచసవ్యేపాదేపాదందక్షిణంస్థాప్యతస్మిన్॥ జానున్యుత్తానేతరంస్థాప్యతస్మిన్ప్రాగగ్రేచద్వేపవిత్రేనిధాయ । ప్రాంచంసవ్యంచందక్షిణంస్థాప్య హస్తమోమిత్యుక్త్వావ్యాహృతీస్త్రిస్సకృదుక్త్వా॥ దేవ్యాఃపాదంపాదముక్త్వార్ధమర్ధంతూక్త్వాసర్వాంచావిరామంజపిత్వా । ప్రాగగ్రానాస్తీర్యదర్భాన్స్వహస్తాంశ్చతేషూపస్థాస్యాసనంతద్విశేషం॥ సవ్యేపాదేదక్షిణంస్థాప్యచోరుం సవ్యేహ్యూరౌదక్షిణంస్థాప్యపాదం । ఏవంతూపోపస్థసంజ్ఞాసనేస్మిన్ప్రాగస్యస్వాధ్యాయమేవారభేత॥ అధ్యేతృభిఃపితృపితామహప్రపితామహాదిక్రమాధ్యయనపాఠపరంపరాయత్॥స్వాధ్యాయమిత్యభిహితంహిసమస్తకర్మానుష్ఠానకారణవిధావుపయోగితత్వాత్॥అధ్యేతవ్యంప్రత్యహంబ్రహ్మయజ్ఞ స్వాధ్యాయం వైతద్యథాశక్తికృత్స్నం । తత్రేషేత్వోర్జేప్రభృత్యేవకాండం ప్రశ్నంసూక్తంచానువాకంయజుర్వా॥ అర్ధంవాధీయాత్సతిజ్ఞాపకేపి రమ్యాన్స్వాహాత్రిర్నమోబ్రహ్మణేహి। వృష్టిర్మంత్రేణోదకంస్పృశ్యదోర్భ్యా మాచమ్యాథోతర్పణంస్యాద్యతాసుః॥ ఏవంకర్తుం నోసమర్థోయదిస్యాద్గ్రామేస్వాధ్యాయంత్వధీయీతవిప్రః । అంతర్గేహే మానసేనైవచాహర్నక్తం తిష్ఠన్వాశయానో వ్రజన్వా॥ దేశాస్వాస్థ్య

డాచవారంవినాస్మిన్నానధ్యాయోబ్రహ్మయజ్ఞేకదాచిత్ । నిత్యంయ
స్తుబ్రహ్మయజ్ఞంత్వధీతే పుణ్యాస్తేజస్వీయశస్వీద్విజస్సాన్యత్ ॥

౬౦॥ దేవర్షిపితృతర్పణవిషయః

శ్లో॥ బ్రహ్మాదయోత్రయేదేవాస్తాన్ దేవాంస్తర్పయామిహ ।
సర్వాన్దేవగణాంశ్చైవదేవపత్నీశ్చసర్వశః॥ దేవపుత్రాన్దేవపౌత్రాన్భూ
ర్దేవాంశ్చభువస్సువః । భూర్భువస్సువరిత్యేతాన్ దేవాంత్సంతర్పయేత్క్ర
మాత్॥ దేవతీర్థేనాంజలినాబర్హిష్యేవర్షితీర్థతః । ద్వావంజలీనివీతస్తుకృ
ష్ణద్వైపాయనాదయః॥ యఏవఋషయస్త్వత్రతానృషీంస్తర్పయామిహ।
సర్వానృషీనృషిగణానృషిపత్నీశ్చసర్వశః॥ ఋషిపుత్రానృషిపౌత్రాన్
భూఋషీంశ్చభువస్సువః । భూర్భువస్సువరిత్యేతానృషీంత్సంతర్పయే
త్క్రమాత్॥ ప్రజాపతింకాండఋషిం తర్పయామీత్యథక్రమాత్ ।
సోమమగ్నించవైవిశ్వాన్దేవాన్కాండఋషీంస్తథా॥ సాంహితీర్దేవ
తాశ్చోపనిషదస్తర్పయామిచ । యాజ్ఞికీర్వారుణీరేవంస్వాద్బ్రహ్మాణం
స్వాయంభువం ॥ సదసస్పతిమిత్యేతేతర్పయామీతితర్పయేత్ । ఇత్యే
వంయాజ్ఞికాః కేచిత్ప్రాహుః కుర్యుర్మనీషిణః॥ ప్రాచీనావీత్యంజలీంస్త్రీం
స్త్రీంతోసోమఃపితృమాన్యమః । అంగిరస్వానగ్నిష్వాత్తాఅథాగ్నిఃకవ్య
వాహనః॥ ఇత్యాదయోయేపితరస్తాన్పితౄంశ్చస్వధానమః । సర్వాన్పి
తౄన్పితృగణాన్పితృపత్నీశ్చసర్వశః॥ పితృపుత్రాన్పితృపౌత్రాన్భూః
పితౄంశ్చభువస్సువః ! భూర్భువస్సువరిత్యే తాన్సర్వాన్పితౄంత్స్వధా
నమః॥ తర్పయామీతిచోక్త్వాతు పితృతీర్థేనతర్పయేత్ । ఇత్యంతంజీవ.
తాతోపికుర్యాద్దైవతర్పణాంతికమ్॥

౬౧॥ పిత్రాదితర్పణవిషయః

శ్లో॥ ప్రమీతతాతఃపితరంపితామహం పితౄంశ్చమాతృప్రభృ
తీంశ్చతిస్రః । మాతామహాంస్త్రీంస్తుతథైవమాతా మహ్యాదితిస్రోపిచ
తర్పయేత్పితౄన్॥ పత్నీసుతభ్రాతృపితృవ్యమాతులాం త్సభార్యకాం

స్త్రాద్దుహిత్రాస్స్వస్రారపి । తథైవదౌహిత్రకభాగినేయకౌ పితృష్వ
సూర్మాతృసహోదరీశ్చతాః॥ సభర్తృకాస్యశ్వశురంగురుంతథాపత్న్యా
దియుక్తంవిధివచ్ఛతర్పయేత్ । నిష్పీడ్యవస్త్రంధృతమృద్విభూతి కోవా
త్యోపిమాధ్యాహ్నికకృద్గృహంవిశేత్॥ స్యాద్వైశ్వదేవంగృహదేవతా
ర్చనంహ్యాభ్యాగతానామతిథేశ్చపూజనం । అభ్యాగతాజ్ఞాతచరామనో
హరా అజ్ఞాతగోత్రోతిథిరాగతోహఠాత్॥

౬౨॥ ఉపనయనప్రకరణం.

శ్లో॥ గర్భాష్టమేష్వితిప్రోక్త మాచార్యైస్తైవతత్రతు । జన్మతః
పంచమేషష్ఠేసప్తమేవోపనాయనం॥ కర్తవ్యంబ్రాహ్మణంచేతిసూత్రా
ర్థస్సముదాహృతః । రాజ్ఞస్తునవమాదూర్ధ్వందశమాద్వాత్పరంవిశః॥ ఆ
చార్యస్యమతంచేదం తతోమనుమతంస్మృతం । బ్రహ్మవర్చసకామస్య
కార్యంవిప్రస్యపంచమే॥ రాజ్ఞోబలార్థినష్షష్ఠేవైశ్యస్యేహార్థినోష్టమే । ప
టుఃపటుతరఃప్రజ్ఞాశాలీచేద్బ్రహ్మవర్చసం॥ అపేక్ష్యపంచమేవర్షే ష
ష్ఠేబ్దేసప్తమేపివా । ఇతిగృహ్యాంతరంబ్రహ్మవర్చ సంనతుసంస్మృతం॥
కశ్యపేనాథదశమాదూర్ధ్వం కార్యంచమధ్యమం । నీచంత్రయోదశా
దూర్ధ్వంపతత్యూర్ధ్వంతుషోడశాత్॥ నప్రాయశ్చిత్తమేతావత్పర్యంతా
దూర్ధ్వమేవహి । ఉద్దాలకోదితప్రాయశ్చిత్తం కృత్వోపనాయయేత్॥
ప్రాయశ్చిత్తమకృత్వైవ నకుర్యాదుపనాయకం॥ మాసౌద్వౌసహయా
వకేనపయసామాసంతు పక్షంనయేత్ క్షౌద్రేణాష్టదినంఘృతేన షడ
హంచాయాస్థితేనాంభసా । త్రిస్సశ్చాష్టతిథీరహర్నిశమభోజ్యం చైతదు
ద్దాలకప్రోక్తంచేత్యుపనాయనప్రకరణేగృహ్యాంతరేతూదితం॥ వసంతా
ద్యృతవో వర్షత్రియాణాంక్రమశస్స్మృతాః । ముఖ్యామాఘాదిమాః
పంచవసంతాఇతికేచన॥ పూర్వేద్యురాచార్యఉపాత్తశిష్య స్సాఙ్గతస్స
భార్యస్సమలంకరిష్ణుః । పుణ్యాహనాందీముఖకృత్స్వయంహికృచ్ఛ్రై
స్త్రిభిశ్చాన్నసువర్ణధాన్యైః॥ నిర్దోషమాప్త్యైఉపనేతృయోగ్యతాసి

ద్ధైర్యపవిత్రీకృతవాం స్తత స్తతః । కృచ్ఛ్రైస్త్రిభిశ్శిష్యశరీరశోధనం బ్రాహ్మామృచంగ్రాహయితుంచకారయేత్ ॥ అచ్ఛిన్నకౌపీనధృతస్యతద్వటోః కర్తవ్యముక్తంనవతంతుధారణం । పరంపరాప్రాప్తకులాధిదేవతా సంస్థాపనంకార్యమథాపరేద్యుపి॥ చౌలంకృతంనోయదితూక్తకాలే చౌలంచకృత్వోపనయేతనోచేత్ । జాతాద్యతీతాన్యఖిలానియాని క్రమేణకార్యాణ్యఖిలానితాని॥ పూర్వోక్తకర్మకరణేహ్యధికారసిద్ధ్యైపాహిత్రయోదశఘృతాహుతిహోమమత్ర । కృత్వాప్యతీతజననాద్యఖిలక్రియాశ్చకృత్వోపనాయనముశంతివిధింవిధిజ్ఞాః॥ పరేద్యురాచార్యవటూ సుమంగళస్నాతౌచభూత్వాసమలంకృతౌతతః । కటేకుమారంహ్యుపవేశ్యదక్షిణేహ్యాసీనఇత్యుత్తరతస్స్వయంతతః ॥ ఇమంవటుంకాశ్యపమానిగోత్రియజ్ఞేశశర్మాణమిహోపనేష్యే । సంకల్ప్యచాలంకృతవేదికాయామగ్నిప్రతిష్ఠాపనమత్రకుర్యాత్ ॥ బధ్వాకుమారస్యచకంకణం తత్కర్మాంగతద్బ్రాహ్మణభోజనంస్యాత్ । తైర్భుక్తవద్భిశ్శుచిమంత్రవద్భిస్త్వాశిషాం వాచనమాచరంతి॥

౬.3॥ కర్మాభ్యుదయికబ్రాహ్మణభోజనవిషయః

శ్లో॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వేతి యత్రయత్రోపదిశ్యతే । తత్రతత్రాభ్యుదయికశ్రాద్ధమిత్యవగమ్యతే॥ సర్వర్ద్ధికరకర్మభ్యఃపూర్వేద్యుస్సద్యఏవహి । బ్రాహ్మణాన్భోజయేదష్టౌ హిరణ్యేనాదనేనవా॥ ఇత్యయం గాణపత్యస్స్యాన్ముఖ్యోద్వావింశతిర్ద్విజాః । తథాభ్యుదయికంశ్రాద్ధంవష్ట్యామస్తూత్తరత్రహి॥ ఆశిషోవాచయిత్వేతి పుణ్యాహంకర్మణస్స్మృతం తత్కర్మసర్వేజానంతి గృహ్యజ్ఞాయాజ్ఞికాద్విజాః॥ శుచిస్మంత్రవతస్సర్వే కృత్యేషుభోజయేదితి। ప్రాహాచార్యః కేషు కేచిదాదాపం తేషు కేషుచిత్ ॥ చౌలోపనయనాన్నాది ష్వాద్యాబ్రాహ్మణభోజనం । ఉదీరితంకుమారాణాం శేషభోజనసిద్ధయే॥ యజ్ఞోపవీతంత్వితివాచయేద్వటుంయజ్ఞోపవీతంఖలుధారయేదథ॥

౬ర॥ యజ్ఞోపవీతధారణ విషయః.

శ్లో॥ కేచిద్దేవస్వామిమతానుసారిణః కుర్యుఃపురస్తాచ్చ సమిన్ని ధానతః॥ భోజనాచమనే స్వాధ్యాయే చయజ్ఞోపవీత్యభూత్ । ఇత్యాచార్యః ప్రోహితస్మాద్యజ్ఞోపవీతధారణం॥ ప్రాగ్భోజనాచ్ఛ్రియఏవ సదాచారాచ్చనిశ్చితం। యజ్ఞోపవీతినం త్వేకంకుమారం భోజయేత్పృథక్ ॥ అన్నాద్య శేషోచితభోజ్యపూరితం పాత్రంచగాయత్ర్యభిమంత్రితాశనం । ఆపోశనేనాహుతిపంచకై ర్యుతం సంభోజయేచ్చోదరపూరణంయథా॥ తత్రాశిషోవాచయిత్వాకుమారం భోజయేదితి॥ మాతాచార్యేణచోక్తత్వాన్న మాత్రాసహభోజనం॥

౬౫॥ కుమారస్యమాత్రాసహభోజనం.

శ్లో॥ మాత్రాసహైవాశనమత్ర నాస్త్యతాచార్యేణనోక్తంనతు సర్వసమ్మతం । శాస్త్రార్థమస్త్వీతివదంతియే ద్విజా స్తేచానభిజ్ఞాంధపరంపరాహి॥ వటోశ్చమాత్రాసహభోజనం సదాప స్తంబసూత్రేతుతథాశ్వలాయనే । సూత్రేప్యనుక్తం హితతోననుష్ఠితంశిష్టైశ్చవృద్ధైరపిసూత్రవేదిభిః॥ సమానపజ్త్వాపివాసహాశనం యేషాంతుగృహ్యేతువిధిర్విధీయతే। తచ్ఛాఖినామేవ తదుక్తసత్క్రియా విరుద్ధగృహ్యాదితి నాన్యశాఖినాం॥ అంతోదాత్తేనామ సౌళబ్ధపఏవనామ బ్రాయాద్విష్ణుశర్మాసుశర్మా । దేవస్యోదాత్తేపిచైవానుదాత్తే శర్మాని త్యేవావృధంచాత్రవర్జ్యం॥

౬౬॥ మేఖలాజినాదిధారణం.

శ్లో॥ కుశాంబుకూర్చాజినవస్త్ర మేఖలాదండాశ్మన శ్చేతి సకృత్ప్రయోజయేత్ । స్యాత్సామిధేనీమిమమగ్న ఆయుషేహ్యాగ్నిష్ట ఆయుస్తృచముచ్చరేద్గురుః॥ ప్రవాచయేన్మాణవకంచవాచయన్ యోగాదిమంత్రాన్న వహావయేదితి । ఇయందురుక్తాదజినస్యమంత్రమాగంత్రా సమగన్మితిచాప్యుదాయుషా ॥ సమంత్రమేతాన్యపి మేఖలాదికాన్యథాపునర్మాణవకంచవాచయేత్ । అగ్నౌసమిధాపేసతి మంగళాష్టకాన్పఠంతి తచ్చాద్విక వాచనాత్పరం॥

౬౭॥ సుముహూర్తకాలే బ్రహ్మోపదేశః.

శ్లో॥ ప్రాప్తేముహూర్తేసతితూపవేశ్యచోపస్థేవటుంకర్ణజపేచసుప్ర
జాః॥తత్రాణిషోహచనమాచరంతివిప్రామహాంతో బహుమంత్రవంతః॥ఋ
గ్భిర్యజుర్భిర్బహుభిః ప్రశస్తైస్తైస్సామభిశ్చోత్తరవేదవాక్యైః॥ఓంభూస్తత
త్సవితుర్వరేణ్యంభువస్తుభర్గశ్చసువర్ధియోయః॥తతశ్చభూస్తత్సవితుస్స
భర్గోభువోధియోయస్సువరిత్యృగుక్తా। గురోర్వరం తేప్రదదామిచోక్త్వా
వరంకుమారోగురవేప్రదద్యాత్ ॥ తతోగురుస్సప్రదశైవచాసూనాయ
మ్యగృహ్ణాతి నరంహిమంత్రాత్ । శ్రోత్రేతుదేవస్యచ మంత్రతస్తంగృ
హ్ణాంతితస్మాత్తువరోత్రగాస్స్యాత్॥

౬౮॥ అగ్నికార్యం.

శ్లో॥ అగ్నయేసమిధమాదియజూంషిద్వాదశైవసమిధాహుతీర్వ
టుః । కాలయోశ్చజుహుయాద్వటోరిహాచార్యఆహనతదన్యదిష్యతే॥
ఏకాసమిద్వ్యాహృతిభిశ్చకేచిద్వ్యస్తాసమస్తాశ్చసమిచ్చతస్రః॥ఇత్యాహు
రేకేకతదూర్ధ్వమేకా సమిత్పునస్త్వేతివదంతికేచిత్॥ యత్తేఅగ్నేమయి
మేధామిత్యుపస్థాయపావకం । మానస్తోకఋచాభస్మధార్యం స్యాత్ప్రి
ర్ధనంశుచేః॥ వృద్ధాన్నమస్కృత్యహిమాతృపూర్వకంపలాశపూజార్థమి
తీహభిక్షాం।సంయాచయేత్తామథబాధ మస్మిన్స్యాద్బాధమశ్నామికరోమి
బాధం॥ బాధందివానస్వపామీతిబాధంచరామిబాధం ప్రభవామిచేతి।
తచ్ఛుక్రరేతేనకృతార్థతాస్యాన్మధ్యాహ్నికీచాత్రపునర్న కార్యా ॥ సం
ధ్యాంచభిక్షాటన మగ్నికార్యంకుర్వీత కాలద్వయమన్వహంహి। కర్తవ్య
మాపాకరణా దుపేతైర్గాయత్ర్యాబ్రహ్మముఖంచనిత్యం॥

౬౯॥ పాలాశకర్మవిషయః.

శ్లో॥ పాలాశార్చాప్రస్యాచ్చతుర్థేఽహ్ని కార్యాగ్రామాత్ప్రాచీం
ప్రాగుదీచీముదీచీం । తాంప్రాప్యాథస్తాత్పలాశస్యకృత్వా ప్రాక్సంస్థత్రి
స్థండిలాన్యప్యుదగ్వా॥ ఆవాహ్యతేషుప్రణవంతదాదౌ శ్రద్ధాంచమేధాం

చయథాక్రమేణ । కుర్వీతపూజామిహభక్ష్యభోజ్య పక్వౌదనాపూపసు
మోదకాద్యైః॥ యశ్ఛందసాంత్రైర్నవభిస్సవాక్యై రుపస్థితస్యాత్రపణవ
స్యకార్యా । స్యాచ్ఛ్రద్ధయాగ్ని స్త్వితిసూక్తకేన శ్రద్ధాముపస్థాయతథై
వమేధాం॥ మేధాదేవిత్యాదిసూక్తైశ్చతుర్భిర్మేధాం చోపస్థాయవృత్తేప
లాశే । వస్త్రాదీనిన్యస్య పశ్చాన్నవాని దద్యాత్తస్మై గ్రమాణవాయైచస
ద్యః ॥ తత్రసప్తదశవారమప్య సూంత్సంనియమ్యహిగురుః ప్రతిగ్రహీ ।
అంశుకంపరిహృతంవటోర్గృతంయస్యతే ప్రథమవాస్యమంత్రతః ॥ కేచి
ద్ధోమంచాత్రకుర్వంతి కర్మణ్యాదాకృత్వాదేవతాపూజనంచ । అగ్నిం
చేధ్వాథాజ్యభాగావసానేఽపూపైరగ్నింతం పరిష్కృత్యసాంతం ॥ య
శ్ఛందసామిదంసూక్తం వాచయన్నేవహావయేత్ । చతుర్భిఃపంచభిష్షడ్భి
ర్వాక్యైశ్చైకవాక్యతః ॥ క్రమాత్త్ర్యక్త్వావిమాయంత్విత్యాదివాక్య
చతుష్టయం । స్వాహామ్నాతాపదత్రాంత్యేవాక్యేస్వాహేతియోజయే
త్ ॥ ఏకాదశాహుతీరేవంహావయిత్వాగురుర్వటుం। జయాదీంశ్చస్వయం
హుత్వా వస్త్రాదిత్యాగధారణం ॥ అసంశయత్వాదుపనాయనస్య ఖండ
ద్వయస్యాపిసుబోధకత్వాత్ । ఉపేక్షితంశిష్టమథద్విజాంశ్చ సంభోజ
యిత్వాశిషమాచరంతి॥

౭౦॥ స్నాతకవ్రత విషయః.

శ్లో॥ అధీతవేదస్తుగురోరనుజ్ఞయాయ ఆశ్రమంస్వీకురుతేతముద్ది
శేత్ । జ్యోతిర్విదుక్తేఽహనిశోభనేదివాకార్యం సమావర్తనముత్తరా
యణే॥ బ్రహ్మచర్యవ్రతస్యానుష్ఠానధర్మాదిసంశయే । కృచ్ఛ్రాదిభిఃకృత
ప్రాయశ్చిత్తోనాందీముఖంచరేత్ ॥ తతఃపరేహన్యుషసివ్రతీకృతస్నానో
ఽప్సుసంధ్యాంతు సమాప్యగోగృహం । ప్రవిశ్యహిప్రాగుదయాత్స్వ
యంతమం సూర్యోయథానాభితపేత్తథావసేత్ ॥ యదిక్వచిన్మాత్రపురీ
షసంకటేచ్ఛత్రాదిభిశ్చావరకైర్వృతోభవేత్ । కృత్వాగ్నికార్యంత్వథ
మధ్యమేదినేవహ్నింధనాదిహ్యథపాత్రసాదనే ॥ సూత్రేవస్త్రేమణియు
గసమిత్స్రక్స్రగంధప్రవర్తాశీతోష్ణాం బుక్షురకటయవచ్ఛత్ర దండాంజ

నాని । స్వచ్ఛోభపానద్వయకుశశకృత్వాఽన చూర్ణానిచైవం స్నానస్యకా
యుంజ్యాత్సకృదిహానరః కాష్ఠమౌదుంబరంచ ॥ గోశాలాయాంపశ్చిమే
భాగఏవహ్యాసీనో విస్రస్యతాంమేఖలాంచ । దద్యాత్తస్మైప్రమాణవా
య్యాత్రకాలేదండత్యాగః కార్యఏవాజినస్య ॥ వాసోహతంతత్పరిధాయ
చాంతరంమంత్రేణసోమస్య తనూరసీత్యథ । ససూత్రకౌపీనమపాస్యచం
దనం ప్రధానమేకేత్యవగమ్యతేఽధునా ॥ ససూత్రకౌపీనమపాస్యచందనం
ఘాత్రేగ్రహో ధార్యమిహద్విజాతిభిః । హోమాదిమానంహ్యాదితేషుభేషు
త్యక్త్వాహ్యుపస్థాయదిశస్సృగ్గతః ॥ చంద్రంద్వితీయేనచభానిరాతినా
సంభాష్యగచ్ఛేత్సుమనోరథాశ్రమం । స్నానక్రియాయామిహచంద్రద
ర్శనం ప్రధానమేవేత్యవగమ్యతేఽధునా॥ స్యాత్సోమరాజన్నితి మంత్ర
లింగతస్నానంతుకర్తవ్యముశుక్లపక్షే । అథానధీతేవిషయేపిసంకటేహ్యా
థాపరంస్నానమిదంవదంతి ॥ సమిన్నిధానాద్యథవేణుదండ సంధారణాం
తంక్రియతేత్రతూష్ణీం॥ ౨౦॥ మధుపర్కవిషయః.

శ్లో॥ మధుపర్కేషట్పదార్థాస్తే వక్తవ్యాస్సకృత్సకృత్ । కూ
ర్చపాద్యార్ఘ్యాచమనమధుపర్కాస్తథాచగౌః ॥ మధుపర్కోదధిమధు
సర్పిర్వామస్త్వసంభవే । వాసోభూషణగంధాదిపారిబర్హంసమర్పయేత్ ॥
అర్ఘ్యానంతరమేతానిదాతవ్యానీతికేచన । పశ్చాచ్చేచ్ఛాద్రకృత్యేగ్ని
నన్యాంస్యాత్సర్వశాఖినాం ॥ క్షత్రవైశ్యాయదిప్రాప్తౌ నియమోనాత్రదృ
శ్యతే । పురస్తాదుపరిష్టాచ్చమధుపర్కాఖ్యకర్మణి ॥ యజుర్భాష్యమపఠ
చామేదిత్యాహాచార్యఏవహి। తత్త్యక్త్వాత్రివకుర్వంతి కేచిద్వ్యాఖ్యా
నమన్యథా॥ ఏకత్వాత్కర్మణోర్మధ్యేఘటేతాచమనంకథం। అనుక్తమన్య
తోగ్రాహ్యమిత్యుక్తోపిఘటేతన॥ తస్మాద్విరుద్ధవ్యాఖ్యానం సమస్యంతేమ
నీషిణః । మధుపర్కఃప్రదాతవ్యః ప్రాఙ్ముఖాయద్విజాయహి॥ తస్యాంతే
భోజనందేయమాచార్యాదిభ్యఏవహి । తేభ్యస్సంవత్సరాదూర్ధ్వమాగ
తేభ్యస్సమర్పయేత్॥ స్వగ్రామవాసివ్యాఖ్యాత్రే మధుపర్కస్సకృద్భ
వేత్ । సకృత్త్వాత్పటలస్యాస్య సుకరత్వాదుపేక్షితం॥

౨౨॥ సీమంతప్రకరణమ్.

శ్లో॥ సీమంతగర్భేష్టమచతుర్థమాసే తిథ్యృక్షవారాదివిశోధ్య కు
ర్యాత్ । పున్నామధిష్ణ్యేషుచశుక్లపక్షే స్యాచ్చంద్రతారాబలసంయు
తేపిహ్న ॥ షష్ఠేపిమాసేచసమేపిమాసే సర్వేషుతిథ్యృక్షదినాదిషుస్యా
త్ । తన్నిత్యతాయేషుహినాపిదోషోహ్య నుక్తకాలేపిచకర్మకుర్యాత్॥
నాందీముఖబ్రాహ్మణభోజనంచ సమాచరేయుఃక్రమశోవిధిజ్ఞాః । యా
మ్యేత్రపత్న్యుత్తరతస్స్వయంచాసీనోగ్ని మిథ్యాదికమత్రశమ్యాః॥ పా
త్రప్రయోగాత్పరమేవయత్నాదాసాదయేదంకురకాణ్యవాంశ్చ। మూ
లేఽథసూత్రగ్రథితాన్విరూఢాంత్సంగ్లప్సుపుం జీలశలల్యతాణ్హి॥ ప్రా
ప్తేముహూర్తే సతిమంగళాష్టకాం స్తచూర్ణికాదీంశ్చపఠత్సుసత్స్వథ।
సీమంతమున్నీయనిరస్యపశ్చిమం హ్యపస్పృశేదం బ్వథగానమత్రహి॥
అసావితిహ్యత్రసమీపనద్యాస్సం బుద్ధినామ్నైవముదాహరేత । కావేరిగో
దావరితుంగభద్రేతవేతి భాగీరథినర్మదేస్మ। ధమ్మిల్లఆనుధ్యయవాన్విరూ
ఢాణ్ కంఠేప్రబద్ధేతివదంతికేచిత్॥

౨౩॥ పుంసవనప్రకరణమ్.

శ్లో॥ కుర్వీతవై పుంసవనంతృతీయేమాస్యేవతిష్యాదితిశుక్లపక్షే॥
నోచేత్తుసీమంతదినేఽహ్నిపూర్వం కృత్వాథసంమత్ర్యకృధీవసస్యాత్ ।
యామ్యేత్రపత్న్యుత్తరతస్స్వయం స్యాన్నాత్రైవశమ్యాఅథమానుషా
ణి॥ న్యగ్రోధవృక్షస్యభవానుదీచీ శృంగాశ్చవాప్రాచఉతాపివస్త్రం ।
నవంత్వనుద్భూతరజఃకుమారీం చాసాదయేయుర్వృషదంచపుత్రం॥ క్షి
ప్రప్రసూత్యర్థమిహాయచానాప్రీతేన ప్రక్షాళితనూతనేన। క్వచిన్నపిక్షా
ళనమర్చితేన గ్రాహ్యాంహ్యనుస్రోతసఅంభపతత్॥ అతఃపరంబ్రాహ్మణ
భోజనంచకృత్వాశిషోవాచనమాచరేయుః । ఔపాసనాగ్నౌచవివాహక
ర్మణి కార్యేహిసీమంతకపుంసువాఖ్యే॥

౨౪॥ జాతకర్మప్రకరణమ్.

శ్లో॥ జాతేకుమారేసతిజాతకర్మకాలే ద్విజైఃకర్తుమిదంహిశక్యతే
అసిద్ధశాయామశుచిత్వమస్తితత్రీ త్వాథకార్యేఇహజాతనామని ॥ యా

వత్కాలంసూతకంమాతురుక్తం స్నానంగేహాన్నిర్గమోనాస్తిశుద్ధిః । ని ష్క్రాంతాయాంసూత్యగారాద్దశమ్యాం సత్యాంస్నాతాయాంచశుద్ధా హిసాస్యాత్ ॥ స్నానంప్రోక్తంసంగవేసూతకాంతేదైవంపిత్ర్యంకర్మక ర్తవ్యమత్ర । తస్మాజ్జాతంకర్మజాతేష్టి నామాప్యుక్తంకార్యాణీతిచైకాద శేహ్ని॥ దశమ్యామితిశబ్దోఽత్ర సూతకాంతోపలక్షణం । అతీతేదశరా త్రేతుకర్తవ్యేజాతనామని॥ వర్గేణవర్గేప్రథమద్వితీయావ ఘోషవంతోశష సాఅఘోషాః । అఘోషశిష్టంత్విహఘోషవచ్చాంత స్థాశ్చయాద్యాఅ థనామదద్యాత్॥

౭౫॥ నామకరణమ్.

శ్లో॥ నామద్వయేఘోషపదాది మధ్యేంతస్థంతతోదీర్ఘవిసర్జనీ యం । ఆచార్యఏతాదృశనామచాహ తద్వైదికంచాథనలౌకికార్ఖం॥ వాగ్దోష్ణ గీర్దాప్రభృతిద్వ్యక్షరంచ హిరణ్యదాశోభసదాఇహాపి । నా మానిచైతాన్యపినోసుశబ్దపూర్వాంతు వానామమనోహరంస్యాత్॥ లిఖే తపాత్రార్పితతండులేషు సువర్ణపుష్పాక్షతతండులేషు । తజ్జన్మమాసాధి నామచర్క్షనామాతఊర్ధ్వం వ్యవహారనామ॥

౭౬॥ కంకణమయః.

శ్లో॥ అన్నప్రాశనచౌలోపనయనస్నానకర్మసు । కంకణంతువటో శ్శేకంకర్మాంతేతద్విసర్జయేత్॥ గర్భాధానేపుంసువనే సీమంతేచవివా హకే । శతాభిషేకేదంపత్యోర్ద్వయోఖ్యేతుకంకణే॥

౭౭॥ అన్నప్రాశనమ్.

శ్లో॥ షష్ఠేమాసిబ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వా విప్రైస్స్వస్తిరేవాశిషో వాచయిత్వా । పాత్రేమధ్వాజ్యాన్నదధ్యాదియుక్తం చాంతేమంత్రా ణాంసకృత్ప్రాశయేత్తమ్॥

౭౮॥ చౌలప్రకరణమ్.

శ్లో॥ తామ్రమరాజితసౌవర్ణ సూచ్యావాద్వితిత్రితంతునా । ప్రాగ్దం తజననాత్కర్ణా భిద్యేతేమాతులాదిభిః॥ వర్షేతృతీయెసతిచౌలకర్మ కుర్వీ తవిప్రానిహభోజయిత్వా । తైర్వాచయిత్వాశివఊర్ధ్వమగ్ని మిధ్వాది

పాత్రావసరప్రయోగే॥ శీతోష్ణమంభశ్శలలీకుశాంశ్చ గ్లప్సానపుంజీల
శకృద్యవాంశ్చ। ఆసాదయేచ్ఛాఖయథర్షిసంఖ్యా శ్శిఖాశ్చకార్యాఃకుల
ధర్మతోవా॥ ఏతాశ్శిఖావాపిశిఖేశిరోరుహాన్స్వాపయేత్కర్మణిచోప
నాయనే। గోదానశబ్దాదధునావగమ్యతేత చ్ఛ్మశ్రుకర్మేతిహిచౌలవద్వి
ధిః॥ ఉదగ్గతేఽర్కే సతిషోడశేబ్దే సగ్లప్సుపుంజీలశలల్యఉక్తాః। హిహా
మాత్పరంశ్మశ్రుచ వాపయేచ్చకుర్యాన్న భోత్కృంతలముత్తమాంగం॥
సీమంతోన్నయనాఖ్యేస్మిన్పటలేఖిలసంశయాః। విముచ్యోక్త్వాఖశిష్టస్య
సుగమత్వాదుపేక్షితం॥ ౨౯॥ గృహవిషయః.

శ్లో॥ అథాధికారిణాంరాజ్ఞాం సంపన్నానాంప్రజావతాం। సర్వే
షాంబ్రాహ్మణాదీనాం గృహనిర్మాణమాదిశేత్॥ నిత్యనైమిత్తికాతిథ్య
శ్రౌతస్మార్తాదికర్మణాం। సిద్ధ్యర్థంచాత్మరక్షార్థం గృహస్థాశ్రమసిద్ధయే
ఆశ్వలాయనసూత్రోక్త బాహ్యాంతర్లక్షణానిచ। ఇష్టానిష్టఫలంజ్ఞాత్వా
గృహకర్మసమారభేత్॥ జ్యోతిశ్శాస్త్రోక్తసంశుద్ధ ముహూర్తేతుశుభేది
నే। స్వసూత్రామ్నాతమంత్రానుసారేణైవయథావిధి॥ ఖనిత్రైఃఖాన
యిత్వాతాన్ హరేత్పాంసూనుదూహనైః। కపాలాంగారభస్మాస్థితుష
కాష్ఠోపలాదికాన్॥ ఉచ్చానచ్చాంశ్చతత్ర త్యాన్కశ్మలాంశ్చసముద్వ
సేత్। యథాధికారంనిర్మాయ గృహాణిస్వేచ్ఛితానిచ॥ స్వలంకృతానిస
ర్వోపకరణైస్సహితానిచ। సర్వధాన్యాన్వితాన్యేవ సహామాత్యాగ్ని
బంధుభిః॥ సభార్యఃప్రవిశేత్తత్ర స్థాపితౌపాసనానలే। అగ్నిమిధ్వాజ
యాద్యంతంకుర్యాద్బ్రాహ్మణభోజనం॥ నూతనంగృహనిర్మాణాకర్తృస్యాం
మంత్రవత్తథా। జీర్ణాన్యపిగృహాణ్యేనం నవీకృత్యప్రవేశయేత్॥

౩౦॥ సర్పబలివిషయః.

శ్లో॥ శ్రోణానక్షత్రాన్వితాపౌర్ణమాస్యాం తస్యాంకార్యంసర్ప
బలాఖ్యకర్మ। మార్గేణర్క్షేణాన్వితాపౌర్ణమాసీతస్యా మాస్యోత్సర్జనం
కార్యమేవ॥ ద్వైతిథ్యప్రాప్తేకర్మకాలేభవేతాం ముఖ్యౌనోచేదప్యథకర్మణి
స్తః। తత్తన్నక్షత్రేణయుక్తానచేత్స్యా త్కార్యంతస్యాంపౌర్ణమాస్యా

మవశ్యం॥ తన్నక్షత్రేణోత్తరాపౌర్ణమాసీయుక్తా చేత్స్యాత్తత్పునఃకర్మ కుర్యాత్ । ప్రాప్తేకాలేపుష్పవత్యాంచపత్న్యాం స్నానాంతేవాసూత కాంతేపివాహుః॥ ఆగామిన్యాంపౌర్ణమాస్యాంతు వార్షికస్తన్యాంస్యాద్వ త్సరేవత్సరేహి । కాలాతీతాగ్రాయణాచాష్టకాఖ్యా కార్యాతూర్ధ్వ మాసినిత్యక్రియాత్వాత్ ॥ సర్వస్థాలీపాకహోమేగ్ర ఆజ్యభాగాంతేఽగ్ని శ్రావణేపౌర్ణమాసి । ఇత్యేతేద్వేదేవతేహిప్రధానే స్థాలీపాకాచ్చావ దాయక్రమేణ॥ ఏకైకస్యాఆహుతేస్తత్ఫలాంశ పుష్పాణిస్యుస్సిత్వామా దీనిచాథ । స్థాలీపాకాత్కింశుకేభ్యోయదస్య మంత్రేణస్యాత్స్విష్టకృ త్తజ్జయాంతే॥

౮౧॥ సర్పబలేరుత్సర్గః.

శ్లో॥ మార్గశీర్ష్యామేవమగ్ని మార్గశీర్షేచదేవతే । పలాశపుష్ప హోమస్స్యాద్ద్వయోర్బ్రాహ్మణభోజనం॥ ఆమార్గశీర్ష్యాః ప్రతివాస రంబలింహరంనకర్తుంయదిశక్యతేస్వాహం । వృద్ధిక్షయాభ్యాం ప్రగణయ్య వాసరాంత్స మాహరేత్తత్రిచతావతో బలీన్॥ సర్వేభ్యాగ్రయణేశాన మాసిశ్రాద్ధాష్టకాన్యపి । ముఖాహుతిస్తుహవిషో వదానాద్ధర్మతోగ్రతః తతఃప్రధానాహుత యస్తతస్స్విష్టకృదుచ్యతే । బర్హిస్సమంజనంచైషు కార్యాః పరిధయోబుధైః॥

౮౨॥ ఆగ్రయణస్థాలీపాకః.

శ్లో॥ సద్వ్రీహిభిఃపర్వణినూతనైశ్చరద్యా గ్రాయణంకార్యమనా హితాగ్నిభిః । ఔపాసనాగ్నౌతుహవిం ప్రతిష్ఠితా భిఘారణాంతేఽగ్ని ముఖాదిచత్వుష్॥ హుత్వాస్థాలీపాకతోగ్రేగ్నయేత దింద్రాగ్నిభ్యాం విశ్వదేవేభ్యఏభ్యః । ద్యావాపృథివీభ్యామథస్విష్టకృత్స్యా చ్ఛేషాన్నా ద్వాప్రాశనంతండులానాం॥ వికల్పద్వయమంత్రోక్తం దేశధర్మవ్యవస్థ యా । అగ్నౌస్విష్టకృతాంచాంతేకేచిత్యగ్నేస్తులభ్యతే॥ స్యాత్స్విష్టకృ చ్చతుర్థాభ్య ఇతిసోమంవిసేతరాః । తస్మాదాగ్రయణేప్రోక్తాః పంచైతా శ్చరుదేవతాః॥ అగ్నిశ్చేంద్రాగ్నీచవిశ్వేచదేవా ద్యావాపృథివీస్విష్టకృ

ద్విప్రధానాః । ఆచార్యేణైవోదితాస్తండులానాం శబ్దాత్పక్వాంనాద్రి
యంతేఽత్ర కేచిత్॥ అధ్యాయోపాకర్మవేదవ్రతానిపాలాశార్చ్యాబ్రహ్మ
యజ్ఞోత్రిముఖ్యాః ౮౩॥ ఈశానబలి విషయః.

శ్లో॥ ఈశానాఖ్యాదీనికర్మాణ్యుదీచ్యాం ప్రాచ్యాంవైశాన్యాం
చకార్యాణిపూర్వాః॥ ఉదగ్గతేఽర్కేసతి పౌర్ణమాస్యామీశానబల్యా
హ్వాయకర్మకార్యం । సప్రాతరౌపాసనమత్రహుత్వా పత్న్యైసహౌ
పాసనపక్ష దేశం॥ వహ్నింగృహీత్వాదిశితత్ర గత్వాయత్రక్వచాగ్నిం ప్ర
భృతీహకృత్వా । హోమాయచబ్రాహ్మణభోజనార్థం పక్త్వాచరుం
బర్హిషిసాదయిత్వా॥ స్థలాంతరేర్ధాదిహలౌకికాగ్నౌతం క్షైత్రపత్యంచ
రుమత్రకృత్వా । అథాగ్నిమిధ్మాదికమాజ్యభాగౌహుత్వా పరేణాజ్వా
నంకుటీద్వే॥ కృత్వాసువర్ణప్రతిమాచితేషుహ్యుత్వా వహంతీత్యపిదక్షిణ
స్యాం। ఈశానమావాహయతిహ్యుదీచ్యా మాయాహిమీఢుష్యతమీ
ఢుషీంచ ॥ మధ్యేచకుట్యోరుభయోర్జయంత మావాహ్యచాయాహిజ
యంతవాక్యాత్ । ఆవాహనానుక్రమశఃపృథక్పృథక్పాద్యాదిదద్యాచ్చ
నమోంతనామభిః॥ ఈశానాయనమశ్చేతిమీఢుష్యైనమఇత్యథ। జయం
తాయనమశ్చేతిహ్యుపచారాంత్సమర్పయేత్॥అథేశానాయమీఢుష్యై
జయంతాయపృథక్పృథక్ ॥ త్రీనోదనాన్కల్పయిత్వాశేషం విప్రగణా
యచ॥ ఉపస్పృశతుమీఢ్వానిత్యాదిభిః ప్రతిదైవతం। యథాయోగ్యం
త్రిభిర్మంత్రైః పృథక్పృథగుపస్పృశేత్ ॥ తథాగ్నయేగ్రేహావిషోవదా
యానదానధర్మాజ్జుహుయాత్తుతద్వత్ । భవాయదేవాయహిచాష్టమం
త్రైర్భవస్యభాగాత్తుభవాయహుత్వా॥ భవస్యదేవస్యహిపత్న్యైస్వా
దన్నాచ్చహుత్వాప్రభవస్యపత్న్యై । తతోజయంతాయజయంతభాగా
ద్ధుత్వోత్తరార్ధాద్ధవిషాంత్రయాణాం ॥ స్యాత్స్విష్టకృత్తద్యజుషైవకా
ర్యస్త్వీశానమగ్నిం యజుషోపతిష్ఠేత్ । స్యాల్లేపయోరాద్యథునాపివో
పస్థానాత్పురాదాపరిషేచనాంతే ॥ స్యాదోదనాద్యగ్నియభాగుహాస్య

పర్ణానిపూర్ణానిసహోదనేన । ఏకేనమంత్రేణ యథాక్రమేణద్వేద్వేచద
ద్యాత్ప్రతిదేవతాయై॥ స్యాద్దక్షిణస్యాంగృహపోపమంత్రైర్గృహేపూర్వే
తస్యైవతథోత్తరస్యాం । ద్వేఘోషిణోమధ్య ఇతిద్వితీయేస్యాచ్ఛ్వసి
నశ్చేతిహిదక్షిణస్యాం॥ స్యాద్ద్వేవిచిన్వంత ఇహోత్తరస్యాంద్వేద్వేప్రపు
న్వంతఇతీహమధ్యే । స్యాద్వేసమశ్నంతఉపైతి యామ్యేద్వేద్వేప్రదద్యా
దఘుస్యైతదంతం॥ స్యాద్దక్షిణస్యాం దిశిదేవసేనామంత్రేణపర్ణానిదశౌద
నాక్తాన్యైత్ । యాఆహితాయాశ్చహిమంత్రతోత్ర దశైవపర్ణాన్యపిదక్షి
ణస్యాం ॥ ద్వేద్వేచాలేపస్పృశత్యేవపర్ణే ద్వేద్వేవాపీత్యుత్తరస్యాంచ
పర్ణే । ద్వేమధ్యేన్వాసారిణశ్చేతిపర్ణే ద్వేపర్ణేస్యాద్దక్షిణస్యాంనిషంగిణ॥
తద్ధోమబలిశేషేభ్యస్త్రిభ్యోగ్నిభ్యఃకృతంచతం । పిండంశిక్యేస్థాపయి
త్వా కస్మిన్వృక్షేప్రలంబయేత్ ॥ గవాంపతిక్షేత్రపతేశ్చ భూమాహి
త్వావహంత్వావసానంచకృత్వా । పర్ణానిచత్వార్యపి సప్తవాస్యామా
సాద్యభూమాచబలింప్రదద్యాత్ ॥ తత్క్షేత్రపతయేత్వాతు గృష్ణామీతి
దదాత్యథ । స్యాత్క్షేత్రపతయేస్వాహేత్యేకేచార్చసమాచరేత్ ॥ స్థాలీ
పాకంబ్రాహ్మణాన్భోజయిత్వాతే ప్రాశ్నంతిక్షేత్రపత్యాసపిండాః । య
ద్వాకుర్యాద్వంశధర్మానుసారాద్దాయాగ్నిం సంసృజేద్గేహమేత్య॥
కర్తవ్యమేతత్సకృద్దేవకర్మవంశాభివృద్ధ్యైచగవాంసమృద్ధ్యై॥కర్తవ్యమేత
త్ప్రతివర్షమేవేత్యుక్తం మహద్భిస్స్వగృహ్యవిద్భిః॥ గోరోగశాంత్యర్థ
మిదంహికర్మకర్తవ్యమిత్యుక్తమతోత్రకుర్యాత్ । పాకశ్చహోమోపి
చలౌకికాగ్నౌమంత్రాన్ జపేత్క్షేత్రపతేస్తుపూజా॥ సంస్థాపితేపిండపితృక్ర
తౌహిశ్రౌతేయథాజీవపితానదద్యాత్ । హోమాంస్తుకృత్వావిరమేదితి
స్మాచార్యేణతూదీరితమేవమేవ ॥ హోమాంతరమనారంభోవేతికాత్యా
యనోబ్రవీత్ । శ్రౌతస్యనఃకారత్వాత్స్మార్తేతుకిముతాత్రతు॥ అన్య
త్రైవనజీవంతమితిదద్యాదితీరణాత్ ॥

౨౨॥ మాసిశ్రాద్ధ విషయః.

శ్లో॥ మాసిశ్రాద్ధేచాష్టకశ్రాద్ధకల్పే సంస్థాయాపే పుత్రజీవత్పితు

ర్ణ। వృద్ధేరన్యచ్ఛ్రాద్ధకర్మాధికారాభావాత్తాతేచేన్మృతేతాధికారః॥

మాసిశ్రాద్ధస్య యోగ్యకాలః.

శ్లో॥ మాసిశ్రాద్ధస్యాపరేపక్షే ఏవామావాస్యాంతే పరా
ష్టాత్రముఖ్యః॥ పక్షత్యాద్యాదర్శపర్యంతమిస్రా ఇష్టానిష్టార్థాన్వితాశ్చో
పదిష్టాః॥ ధర్మోద్యాదశ్యష్టమీనైతృతీయా శ్రేష్ఠాస్తేషాంవాసరాణాం
చమధ్యే। ఆసామన్యానిందితాదోషయుక్తా శ్రాద్ధాయోగ్యాస్సర్వదా
వర్జనీయాః॥ శ్రద్ధావాంశ్చేచ్ఛ్రాద్ధ కృద్యస్సమృద్ధో మావాస్యాయాం
వాసరేస్వత్రకుర్యాత్। సంస్థామాసిశ్రాద్ధకృద్దివ్యహీనోమావాస్యా
యామేవకుర్వీతనూనం॥ సనిర్వపేతయశ్శ్రాద్ధం ప్రమీతపితృకోద్విజః॥
ఇందుక్షయేమాసిమాసి ప్రాయశ్చిత్తీయతేహిసః॥ ఇత్యాహవ్యాఘ్రపా
దోధమనురప్యేవమాహసః। నిత్యయజ్ఞంతునిర్వర్త్యవిప్రశ్చంద్రక్షయే
గ్నిమాన్॥ పిండాన్వాహార్యకంశ్రాద్ధంకుర్యాన్మాసానుమాసికం। పిండా
న్వాహార్యకంశ్రాద్ధం క్షీణేరాజనిశస్యతే॥ వాసరస్యతృతీయాంశేనాతి
సంధ్యాసమీపతః। ఇతికాత్యాయనఃప్రాహామావాస్యావిషయేత్రితు॥
అమావాస్యాయాం పితృభ్యఇతిగౌతమఉక్తవాన్। తస్మాద్ధర్మేపితృయ
జ్ఞపూర్వకం శ్రాద్ధమాచరేత్॥

రా॥ శ్రాద్ధభోక్తృవిషయః.

శ్లో॥ తత్పూర్వస్మిన్నాయమావాసనాంతే ప్రాచీనావీత్యత్రచా
సూన్నియమ్య। శ్వోమాసిశ్రాద్ధంకరిష్యేసవిప్రాన్ద్వౌదైవేత్రీన్ పిత్ర్యే
ఆమంత్రయేత॥ శ్రాద్ధేహ్నివామంత్రయేత్ప్రభాతే శుద్ధానధ్యేత్ౄననుష్ఠా
నశీలాన్॥ శ్రాద్ధాకర్తౄన్ జ్ఞానినోయోనిగోత్రమంత్రాసంబంధానయు
గ్మాన్వరాంస్త్రీన్॥ ఇత్యాచార్యఃప్రాహముఖ్యగౌణపక్షౌతథామనుః॥
ద్వౌదైవేపితృకార్యేత్రీ నేకైకముభయత్రవా॥ భోజయేత్సుసమృద్ధోపి
శ్రాద్ధేకుర్యాన్నవిస్తరం। ఇత్యుక్తవాన్నారదోపిసప్తమేస్కంధపవహి॥
ద్వౌదైవేప్రాక్త్రయఃపిత్ర్యఉతచైకైకమేవవా।మాతామహానామప్యేవం

తంత్రంవావై శ్వదైవికం॥ ఇత్యుక్తం యాజ్ఞవల్క్యేన సహమాతామహై రపి । మాతామహస్య శ్రాద్ధాధి కారీచేదేవ మేవచ॥ అష్టకాసుచవృద్ధౌ చగయాయాంచమృతేహని । మాతుశ్శ్రాద్ధంపృథక్కుర్యా దన్యత్రపతి నాసహ॥ ఇతివాక్యాద్దర్శకృష్ణపక్షాదిష్వపిభోజనే । పిత్రాదయస్సపత్నీకాః పిండదానేపృథక్పృథక్ ॥ వక్తవ్యమన్యత్రహియత్రమాతృశ్రాద్ధం పృథక్చద్విపితేతిసూత్రాత్ । కర్తుఃపితుర్వాపిపితా మహస్యద్విమాతరా వాయదిసంతిబహ్వ్యః ॥ ద్విత్వేబహుత్వేపి చవిప్రపకశ్శ్రాద్ధేతు సంభోజయితవ్యఏవ । ద్విత్వేబహుత్వేపివిభక్తి రూహ్యామంత్రస్థలింగాదిదమేవనోహి॥

౮౬॥ ఆవాహనార్ఘ్యాదికం.

శ్లో॥ ఉదీరతాముశంతస్త్వాయే చేహేతితిలోసిచ । మంత్రాస్త్వనూహితాహ్యేతేసర్వేషుశ్రాద్ధకర్మసు॥ ఇదంహిమాతరావాద్యంపాద్యం వోమాతరస్త్విదం । ఇదంవాంమాతరావార్ఘ్యమిదంవోర్ఘ్యంతుమాతరః ॥ ఏవంపితామహీప్రపితామహ్యో రేవంవినిర్దిశేత్ । ఏతద్వాంమాతరాదాయాద్యాగోత్రేరూపేయువామను ॥ ఏతద్వోమాతరోదాయాద్యా గోత్రారూపాయుష్మాసను । ఇతిమాత్రేణదాతవ్యః పిండస్త్వేకస్తుసర్వదా॥ మహాలయామావాస్యాది శ్రాద్ధేష్వేవంవిధీయతే । భోజయేచ్చసపత్నీకాన్ దేయాఃపిండాః పృథక్పృథక్ ॥ త్రీన్ హావగ్నేషు త్రిషుశ్రోత్రియాన్ ద్వాలభ్యేతేచేతిస్థండిలంవైశ్వదేవే । ఉక్తేకాలేజ్ఞాపితాన్మధ్యమేహ్ని స్నానార్థం ప్రస్థాపయిత్వాథకర్తా॥

౮౭॥ శ్రాద్ధదినేవైశ్వదేవకర్తవ్య విషయః.

శ్లో॥ అప్సుస్నాత్వాధౌతశుక్లాంబరస్సన్ మృద్వాభసాదీనిఫాలే నధృత్వా । శ్రాద్ధాదన్యేనాదనేనైవవైశ్వదేవం యజ్ఞందేవపూజార్చనాంతం॥ కృత్వాదర్శేచేత్తతః పిండయజ్ఞంకృత్వాదర్శశ్రాద్ధమేవారభేత॥ ఏవంహ్యాపస్తంబిభిశ్చాగ్ని మద్భిర్దర్శేకర్తవ్యాః క్రియాఃశ్వాపిదృష్టాః ॥ వ

షూంతంకర్మనిర్వర్త్య వైశ్వదేవంతతోఽగ్నిమాన్ । పిండయజ్ఞంతు నిర్వ
ర్త్యతతోఽన్వాహార్యకంబుధః ॥ పఞూంతకర్మాన్వాధానం వైశ్వదేవంపితృ
క్రియః । అన్వాహార్యంనామగర్భశ్రాద్ధం చాయంక్రమస్స్మృతః॥

౮౮॥ అగ్నిప్రజ్వలనాదికం.

శ్లో॥ ప్రాచీనావీత్యగ్నిమిధ్వాది కుర్యాద్దర్భాంత్సం స్తీర్యోత్తరే
ణాగ్నిమేవ । పాత్రాణ్యేకైకంన్యసేద్దక్షిణాపవర్గం చాథోదక్షిణేనాగ్ని
మేవ ॥ స్థాల్యాగ్రప్రాదేశదీర్ఘాన్వితానిపిత్ర్యేత్రీణిస్స్యుః పవిత్రాణిపూ
ర్వైః॥ సాగ్రాణిత్రీణిప్రాదేశసమ్మితానిసమానిచ। నైకమూలాన్యబద్ధాని
పవిత్రాణిహపైతృకే॥ ఇత్యుక్తంప్రోక్షణీసంస్కృతాది పూర్ణంపా
త్రంబర్హిషిస్థాపయిత్వా । పిత్ర్యర్ఘ్యమంత్రాణి మాతామహార్ఘాస్స్యుస్త్రా
నాసీహ్యత్రకృత్వాథతేషు ॥ దర్భాంతర్వర్తిష్వేవ పాత్రేష్వపోచ్చార్యశ
న్నోదేవీరిత్యృచామంత్రితాసు। అప్సుప్రక్షిప్త్వాతిలాన్వైతిలోఽసిమంత్రా
త్పర్ణాదుంబరైశ్ఛాదయిత్వా ॥ సబ్రాహ్మణం దక్షిణతోనిషాద్యేత్యాది
హ్యాదాఘారసమిన్నిధానం । ఆఘారహోమాద్వితయాజ్యభాగముఖా
హుతిస్విష్టకృదంత్యహోమాన్ ॥ ప్రదక్షిణానువ్రజనాఖ్యయోశ్చ య
జ్ఞోపవీతీభవతీహపిత్ర్యే । అథాజ్యభాగాంతఇహాగతేషు పిత్ర్యేషుసత్స్వే
వయుతాసురాగూః॥ గోవిందకీర్త్యాద్యథితోద్యమాసిశ్రాద్ధంకరిష్యే ఉప
ఉపస్పృశేత్తు। యజ్ఞోపవీతీప్రథమంపురూరవోధృవాఖ్య విశ్వామరసం
జ్ఞకానాం ॥ భవద్భిరత్రాహవనీయకార్యేక్షణః ప్రసాదఃకరణీయఏవం ।
పితామహస్యప్రపితామహస్యచాయం క్రమశ్చైవఇహద్విశ్చేత్ ॥ఇత్యు
క్తేసతివక్తవ్యమోంతథేత్యుత్తరంవచః । ప్రాప్నోతుభవానిత్యుక్తే ప్రా
ప్నువానితిచోచ్చరేత్ ॥ పితుశ్చగోత్రస్యచశర్మణోవసురూపస్య పత్నీస
హితస్యకార్యే । భవద్భిరత్రాహవనీయకార్యేక్షణః ప్రసాదఃకరణీయఏ
వం ॥ పితామహస్యప్రపితామహస్యచాయం క్రమశ్చైవఇహద్విజశ్చే
త్ । పితృపితామహప్రపితామహానామిత్యాది మాతామహశర్మకృచ్చే

త్ ॥ మాతామహానాంపృథగేవకృత్వా కుర్యాద్యథాసంభవమేవమా
హుః॥ క్షణఃకర్తవ్యఇత్యన్యేపిత్రర్థేక్షణఇత్యథ । పితామహస్యప్రపితామ
హస్యక్షణఇత్యపి ॥ సదర్భతిలకుండేషు పాద్ధక్యేషుపృథక్క్రమాత్ ।
ప్రక్షాళితాంఘ్రీనాచాంతానాసనేషూపవేశయేత్ ॥ విశ్వాన్దేవాన్ప్రా
ఙ్ముఖాద్వాపిత్రాదీంస్త్రీనుదఙ్ముఖాన్ । మాతామహానుదగ్వక్త్రానేకై
కంవాయథాక్రమం॥ తిలాన్వికీర్యాపహతాశ్చ దిక్షుహవ్యదీరితామిత్యుద
కం ప్రసించేత్ । పిత్ర్యస్థలేదేవదిశంచవేద్యా శ్రీపుండరీకాక్షనుతిప్రభా
వాత్ ॥ బాహ్యాంతరంగఃప్రయతఃప్రసన్న శ్రాద్ధార్థసంపాదితసత్పదార్థాన్
దేశాంశ్చకాలాంశ్చసువాచయేత తేశ్రాద్ధయోగ్యాశ్చ భవంత్వితీహ॥
శ్రాద్ధకాలేగయాం ధ్యాత్వాధ్యాత్వాదేవంజనార్దనం । వస్వాదీంశ్చపి
తౄన్ ధ్యాత్వాతతశ్శ్రాద్ధం ప్రవర్తయే ॥ యజ్ఞోపవీతీభూత్వాత్రదద్యా
త్పురూరవార్ద్రవా । సంజ్ఞకానాంచవిశ్వేషాం దేవానామిదమాసనం॥
దైవేక్షణోత్రక్రియతాంతతః ప్రాప్నోతినైభవాన్ । పితుశ్చదర్భాన్
ద్విగుణోసమశ్నాపితామహస్య ప్రపితామహస్య । దత్వాసనానీహచ
పైతృకేస్మింఛ్రాద్ధేక్షణోత్ర క్రియతామిహాపి ॥ పితృపితామహప్రపితా
మహానామిత్యాదిచైకద్విజపక్షఏవ । సద్యోవావిశ్వేదేవార్ఘ్యపాత్రేద్వే
దర్భాంతర్వర్తినోఃపాత్రయోశ్చ । శంనోదేవీరిత్యృచాపోనినీయతాసుప్ర
త్యస్యైద్యవాన్యైవయవోసి॥ మంత్రేణప్రక్షిప్యగంధాంశ్చపుష్పంవిశ్వాన్
దేవానత్రచావాహయిష్యే । విశ్వేదేవాసస్తృచావాహనం స్యాద్విశ్వే
దేవాంశ్చేత్యుపస్థానముక్తం॥ ఆగచ్ఛంతుప్రార్థనామర్ఘ్యదానం యాది
వ్యాఇత్యేతయామార్జనంచ॥ యవైశ్చపాదాదిశిరోంతముక్తం గంధాదివ
స్త్రాభరణాంతమన్యత్ । పితృపితామహప్రపితామహానావాహయిష్యే
హముశంతఇత్యృచా॥ ఆవాహ్యాచాయంతున ఇత్యృచోపస్థాయార్ఘ్య
దానాదిసమానమన్యత్ । మాతామహానామపిచైవమేవ శ్రాద్ధాధికా
రీయదిచేత్సకుర్యాత్ ॥

౨౯॥ అగ్నౌకరణం.

శ్లో॥ విప్రైః పృచ్ఛేదుద్ధ్రియతా మగ్నౌ చ క్రియతామితి । కామ
ముద్ధ్రియతాం కామమగ్నౌ చ క్రియతామితి ॥ లబ్ధానుజ్ఞో పూపసూపాది
హోమ్యమన్నం పాత్రే కల్పయిత్వాన్యపాత్రే । మాషక్షౌరాద్యన్యహో
మ్యం నిధాయ హోమం కుర్వీతావదానాచ్చ ధర్మాత్ ॥ కేచిచ్ఛంసంత్య
త్రచోద్ధృత్య హోమ్యమన్నం సంస్థాప్యాగ్నిమిధ్మాదికృత్వా । హోమం
కుర్వీతేత్యత్రైతన్న సాధుభోక్తౄణాం తద్బాధకత్వాద్విలంబాత్ ॥ ప్రాహా
చార్యోత్రాతిస్పష్టఉద్ధరేజ్జుహుయాచ్చతత్ । సూత్రాదవ్యవధానేనకా
ర్యమిత్యవగమ్యతే ॥ తస్మాదాదావగ్నిమిధ్మాద్యథాజ్య భాగాంతేత్రి
హూతవిప్రైర్చనాది । వాసోదానాంతేథ విప్రాజ్ఞయాన్నముద్ధృత్యా
థోపహోమకర్మారభేత॥ యజ్ఞోపవీతీదధిపాయసాదిభిస్సంమిశ్రితాన్నా
దవదానధర్మతః । గృహీతవాన్పార్వణవత్తదగ్నయే స్వాహేతిహుత్వా
గ్నిముఖాహుతింతతః ॥ ప్రాచీనావీత్యేవకుర్వీతహోమం యన్మేమాతే
త్యాదితత్రోపవీతీ । భూత్వాకుర్యాత్స్విష్టకృద్ధోమ ముష్ణేభస్మన్యేవా
హోమ్యమత్రాపసవ్యాత్ ॥ సవ్యాత్ప్రాయశ్చిత్త హోమాంశ్చహుత్వా
ప్రాచీనావీత్యత్ర శేషంసమాప్య । మంత్రైస్సర్వాన్నాభి సంమర్శనంస్యా
త్సంస్థాపమాసిశ్రాద్ధమిత్యేతదంతం॥ మాసిశ్రాద్ధేనుక్తవానగ్నితంత్రం తం
త్రిపేతౄయాంచసత్యాంకిమర్థం । తంత్రేనుక్తేసత్యవశ్యంక్రియాయాం
తంత్రప్రాప్తిస్స్యాత్కథంబ్రూహిసత్యం ॥ దర్శాబ్దికాదిష్వఖిలేషుకర్మసు
శ్రాద్ధేషుచాగ్నౌకరణ ప్రవృత్తయే । అనుక్తవానగ్నిముఖాదిచాఖిలం
హ్యాచార్యఇత్యత్రచ సుష్ఠుగమ్యతే॥ పాకయజ్ఞ ఇతివై కరోతియ శ్రాద్ధక
ర్మయదిమాసిమాస్యపి । సర్వథాగ్నిముఖకర్మచాఖిలం తేన కార్యమితి
శాస్త్రనిశ్చితం ॥ స్విష్టకృత్ప్రభృతివై సమానమిత్యుత్తరత్రవిధివాక్యదర్శ
నాత్ । పాకయజ్ఞకరణప్రసంగతో౽స్మాకమగ్నిముఖమత్రలభ్యతే॥ వివా
హాదిషుసర్వేషుకర్మసుస్మపునఃపునః । అగ్నేరుపసమాధానాదిత్యుక్త్వా

హోమముక్త్వా ॥ ప్రత్యాబ్దికాదిషు శ్రాద్ధేష్వగ్నౌ కరణసిద్ధయే ।
మాసిశ్రాద్ధేగ్న్యుపసమాధానాదీతిహ్యానుక్త్వా॥ తస్మాత్ప్రత్యబ్దాది
షుశ్రాద్ధకృత్యేష్వగ్నౌ కుర్యాదగ్నిమిథ్యాద్యభావః । పూర్వేద్యుస్త్వా
పర్యేద్యుస్త్వ విప్రానామంత్ర్యథస్నానసంప్రేషణాంతే॥ స్నాత్వాఽఽత్యం
కర్మనిర్వర్త్య వైశ్వదేవంయజ్ఞాన్పంచదేవార్చనంచ । కృత్వాత్రాహూ
తవిప్రార్చనాది వాసోదానాంతేథవిప్రాజ్ఞయాఽన్నం॥ హోమ్యంపాత్రేక
ల్పయిత్వాప్యహోమ్యం ప్రాచీనావీత్యేవచౌపాసనాగ్నౌ । తూష్ణీంప
ర్యుక్ష్యస్రుచావాకరేణ యస్మైమాతేత్యాదయోదస్యహుతాః॥ హోతవ్యా
శ్చాప్యుష్ణభస్మస్యహోమ్యం హుత్వాపర్యుక్ష్యాన్నసంస్పర్శనాది । క
ర్మగ్రాసప్రాశనాంతంసమానం సర్వాంకర్తవ్యాంమృతాహాదిషుస్యాత్ ॥
శాస్త్రాస్పృష్టాచారతః పాపకృత్స్యా త్తస్మాత్ప్రత్యక్షాపలాపక్రియా
వా । యేమాతాపిత్రోర్మాతృపిత్రోః పితృవ్య జ్యేష్ఠభ్రాత్రేశ్రాద్ధకృ
త్యేషుపత్న్యాః॥ కర్తుఃపిత్రాద్యాస్త్రయోదేవతాస్స్యురగ్నౌహోమే
హోమమంత్రేషునోహః॥ పితృవ్యపిత్రోర్యదిమాతృపిత్రోస్సపిండసం
బంధువయోధికానాం । పత్న్యాః పితృవ్యాగ్రజయోర్మృతాహేతూ
హేనచాగ్నౌకరణంచకుర్యాత్॥ ఇత్యాహురేకేతదసాధుయుక్తేః పితృ
త్రయాణామిహదేవతాత్వాత్ । మహాలయామాదిషుచైకపాకాచ్ఛ్రా
ద్ధేషుచాగ్నౌకరణంతథైవ॥ ప్రత్యాబ్దికంచేద్యదిభిన్నపాకాత్కుర్యాత్పృ
థఙ్మాతృపితృస్వపిత్రోః । మాతామహానామిహవిప్రభోజనం పిండార్ఘ్యవి
దానేచపృథక్త్వదర్శనాత్॥ కేచిత్తదాగ్నౌకరణంచకార్య మాహుర్న
తత్సాధ్వృగనూహదర్శనాత్॥ ఉదీరతాముశంతస్త్వా యేచేహేతితిలో
సిచ । యన్మేమాతాప్రభృత్యేతే మంత్రాశ్చానూహితాస్స్మృతాః॥
పిత్రాదీనాం దేవతాత్వాత్త్రయాణామన్యత్రోహేకార్య ఊహ్యంయది
స్యాత్ । శాస్త్రాస్పృష్టాచారతఃపాపకృత్స్యాత్తస్మాత్ప్రత్యక్షాపలా
పక్రియావా॥ యేషాంమృత్వాప్రేతభావంగతానాం పిత్రాదీనాంప్రే

తభావస్యముక్త్యై । తేషాంకర్తవ్యాసపిండక్రియాస్యాత్తస్యామూహో
యుజ్యతేయత్రనస్యాత్ ॥ మాస్యష్టకాశ్రాద్ధమహాలయామావాస్యాసు
పిత్రోరపిమాతృపిత్రోః । పత్న్యాఃపితృవ్యాగ్రజయోర్మృతాహే స
పిండనేగ్నౌకరణంత్వనూహం॥ కర్తవ్యముక్తంత్వేహకర్మకర్తుః పిత్రాద
యోగ్నౌకరణాఖ్యదేవతాః । పిత్రోస్సపిండీకరణక్రియాయాం జీవత్పితా
మాతృసపిండనేచ ॥ కృత్వాగ్నిమిథ్యాద్యథహోమకాలే కర్తవ్యమూ
హోహా న పితుఃపితేతి। పిత్రోస్సపిండీకరణాదృతే స్యాదూహోనకార్యః
కృతిభిఃకదాచిత్ ॥ ఆదాయస్మేపితుర్మాతా ప్రపితామహేతిచోహయేత్ ।
రేతఃపితుఃపితావృంక్తామిత్యూహశ్చైవమూర్ధ్వయోః। పితుఃపితామహీ
చేతిస్యాత్పితుఃప్రపితామహీ । పితుఃపితామహోవృంక్తాంస్యాత్పితుః
ప్రపితామహః॥ యేచేహేత్యగనూహస్యాత్పిత్రేస్వాహేత్యనూహితాః।
సూత్రేతస్మాదృచంనోహేదిత్యాసేధవచశ్శ్రుతం॥ సంస్థామాసిశ్రాద్ధపవే
ధ్మతంత్రం కర్తవ్యంస్యాన్నోమృతాహాదిషూక్తం । యస్మేమాతేత్యాది
హోమప్రభృత్యాశేషగ్రాస ప్రాశనాంతంసమానం॥ శ్రాద్ధేప్రాహాచా
ర్యఇత్యగ్నిమిధ్వేత్యస్మృత్వాన్నస్యోత్తరాభిర్జుహోతి । తస్మాద్విప్రా
నుజ్ఞయోద్ధృత్య హవ్యమగ్నౌకుర్యాత్తన్మృతాహాదిషుస్మ॥ ఏతావ
దగ్నౌకరణంత్రయోదశాహుత్యాత్మకంతన్మృతవాసరాదిషు । మచ్ఛా
ఖినామేవహినాన్యశాఖినాం తేషాంపితుః పిండపితృక్రమోదితం.॥ అగ్నౌ
కరిష్యేన్నాదాయపృచ్ఛేదన్నంఘృతప్లుతం । కురుష్వేత్యభ్యనుజ్ఞాతో
హుత్వాగ్నౌ పితృయజ్ఞవత్ ఇత్యుక్తంయాజ్ఞవల్క్యేనతన్నాపస్తంబ
శాఖినాం । అస్మాకమగ్నౌకరణమాచార్యేణోక్తమేవహి॥ విప్రాన్పృ
చ్ఛేదుద్ధ్రియతామగ్నౌచ క్రియతామితి । కామముద్ధ్రియతాంకామమ
గ్నౌచ క్రియతామితి ॥ అత్రాతిసృష్టఉద్ధరేజ్జుహుయాచ్చేత్యనుక్రమః ।
త్రయోదశాహుతిమిదం సూత్రోక్తమథకేచన॥ వ్యాఖ్యాతృభిఃప్రోక్త
నగృహ్యావిద్భిరుక్తం తథాసంగ్రహకారికాసు । ప్రసంగతస్తాన్సముదాహ
రిష్యే కర్తవ్యమేవేత్యథయాజుషాణాం ॥ శ్రాద్ధేద్వైవిధ్యమగ్నౌకరణ

మభిహితంపిండయజ్ఞోక్తమేకం। మాసిశ్రాద్ధోక్తమేకంతదుభయవిధయోః కల్ప్యతేహివ్యవస్థా । యేత్వాపస్తంబినస్తైస్తదృషిమతమనుష్ఠేయతే సప్తషడ్భిర్మంత్రైః ప్రత్యాబ్దికాదౌపిత్ర్యమఖవిధినాకార్యమన్యైస్త్వపిప్రైః॥ హుత్వాగ్నౌపిత్ర్యయజ్ఞవద్వచనతస్తత్పూర్వతంత్రం పరిత్యక్త్వాగ్నౌకరణాదికుర్యురఖిలావిప్రామృతాహాదిషు । సంత్యజ్యాగ్నిముఖాదికంప్రథమతోన్నస్యోత్తరాభిర్జుహూతీత్యేతద్వచనప్రమాణబలతః కుర్వంతిహోమాదికం ॥ శుద్ధాన్నంత్రవతోర్చ్ఛయే దశనతోన్నస్యోత్తరాభిర్జుహూతీత్యుక్తేః పిత్ర్యకర్మణోగ్న్యుపసమాధానాద్యనుక్తేస్తతః॥ అస్మృత్వాగ్నిముఖంద్విజాభ్యనుమతౌద్యన్నేప్రభృత్యాత్రియోదశ్యేశ్చాహుతయస్స్యురగ్నికరణే కార్యామృతాహాదిషు॥ స్మృత్యుక్త్వాహ్నికకృద్ద్విజైరపరపక్షేమాసిమాస్యహ్ని తత్కర్తవ్యాగ్నిముఖాది శేషకబలాన్నప్రాశనాంతంహియత్ ॥ మాసిశ్రాద్ధమితిస్మృతం పృథగిదంహోమాదిపక్షాంతకృన్మాసిశ్రాద్ధవదిత్యపిహ్యభిహితం యత్తన్మృతాహాదిషు॥ మృతాహాద్యఖిలశ్రాద్ధేష్వాపస్తంబశాఖినాం। పితాదయస్త్రయః కర్తురగ్నౌకరణదేవతాః ॥ ఇత్యాదివాక్యైర్బహుభిర్బహూక్తిభిర్బహుప్రకారైర్బహువారమాదరాత్ । తచ్ఛృణ్వతాం నోబధిరోపమానకంకిమర్థమత్ర ప్రతిపాద్యతేత్వయా॥ సూత్రోదితాగ్నౌకరణం సంప్రదాయపరంపరా ఆచారోత్పన్నమధునాదృష్ట్వాశాఖాభిమానతః॥ ఉక్తంహిపునరప్యుక్తం తదున్మత్తప్రలాపవత్ । తతఃక్షంతుంసూరయోయూయంసమర్ధామాం కృతాగసం ॥ నానాగ్నౌకరణనిర్ణయస్సమాప్తః॥

౯౦॥ అన్నాభిమర్శనం.

శ్లో॥ అన్నాభిమర్శాపరతస్తుకేచిత్తృతీయమామం త్రిణమాచరంతి । హోమావశిష్టాన్నఘృతం పిత్ర్యాణాంపాత్రేషు కృత్వాథహవిష్యమన్నం॥ పాత్రేషుపదార్థనిక్షేపణం త్యక్త్వాదికంచ.

శ్లో॥ సత్పాయసాపూపఘృతాదిశాకాం తూష్ణీంతిమస్సైంధవయుగ్దదిస్యాత్ । నయంచకుర్యాత్పరివేషణాదికం పుత్రాశ్చశిష్యాఅపివా

విశిష్టాః ॥ గాయత్ర్యాద్భిరఖిలాశన పూర్ణపాత్రాణ్యభ్యుక్ష్యదేవ ఉదగా
స్యఇహాపవీతీ । భూత్వాథదేవసవితఃప్రసువేతిపాత్రం పర్యుక్ష్యదక్షిణ
కరం వినిపాత్యభూమ్యాం ॥ పాత్రంప్రగృహ్య పృథివీయజుషాభిమంత్ర్యే
దంవిష్ణు రిత్యశనమూర్ధ్ని స్పృశేద్ద్విజస్య । అంగుష్ఠత శ్రీవిష్ణోస్వాహా
హావ్యంరక్షస్వపురూరవార్ద్రవసంజ్ఞికవిశ్వేదేవాః ॥ ఏతద్వోహావ్యంసపరి
కరంచవిశ్వేదేవా బ్రాహ్మణాస్త్వాహవనీయార్థే । దత్తందాస్యమానం
చాతృప్తేస్తత్సర్వం గయేయంభూర్గదాధరోభోక్తా ॥ అన్నంబ్రహ్మాహంచ
బ్రహ్మభోక్తాచబ్రహ్మసౌవర్ణంపాత్రమక్షయవటచ్ఛాయేయం।విశ్వేదేవే
భ్యఇదమన్నమమృతస్వరూప మాతృప్తేర్దాస్యమానంచ ॥ అక్షయ్యతృ
ప్త్యర్థంయథాభాగంహవ్యంస్వాహానమమేతియవోదకంవిసృజేత్। గయా
యాంశ్రీవిష్ణుపాదాది సమస్తపాదాదిషుసర్వతీర్థేషుదత్తమస్తు॥ యేదేవా
దివ్యేకాదశ స్థేత్యృచం వావిశ్వేదేవాముపతిష్ఠతిప్రాచీనావీతీసవ్యం। జా
న్వాచ్చదేవసవితరిత్యాదిస్వధాకవ్యం రక్షస్వపితృపితామహ ప్రపితామ
హాః॥ ఏతద్వఃకవ్యమిత్యాదిరావితమిదంపాత్రం పితృపితామహప్రపితామ
హాఇదంనమమ । ఇత్యాదిస్వధానమస్తిలోదకం విసృజేత్ ॥ గయాయాం
విష్ణుపాదాదిత్యారభ్యోక్త్వాసమాహితః॥ యేచేహపితర్న ఇతిపిత్రానుపతి
ష్ఠతే॥ దేవతాభ్యఃపితృభ్యశ్చేత్యారభ్యావర్తమానతః ॥ త్రిసోమధుమతీర్జ
ప్త్వాతత్సద్బ్రహ్మార్పణంభవేత్ ॥ యథాసుఖంజుషధ్వంహిపితృరూపీజనా
ర్దనః । ప్రీయతామితిచాత్రోక్త్వా బ్రాహ్మణాన్భోజయేత్తతః॥ అన్నమి
ష్టంహవిష్యంచదద్యాదక్రోధనశ్శుచిః । ఆతృప్తేస్తుపవిత్రాణిజప్త్వేత్యు
క్తంహియోగినా॥ ౯౧॥ భోక్తృభోజనసమయే అధిశ్రవణాదివాచనం.

శ్లో॥ భుంజానాంశ్చ్రావయేన్మంత్రాన్రక్షోఘ్నానపివైష్ణవాన్ ।
పితృలింగాన్యథాభ్యాసంశ్రావయేదితివైమనుః॥ స్వాధ్యాయంశ్రావయే
త్పిత్రే ధర్మశాస్త్రాణిచైవహి । ఆఖ్యానానీతిహాసాంశ్చ పురాణాన్యఖిలా
నిచ॥ తత్వాజ్ఞాత్వామధుమతీస్త్రిసస్నంశ్రావయేదథ । అక్షంనమీమ
దంతేతిచతుర్థీం శ్రావయేద్ద్విజః॥

౯౨॥ భోక్తృభోజనానంతరం కర్తవ్యవిషయః.

శ్లో॥ శ్రాద్ధార్థసంపాదితసాదితాన్నదానాది సంపన్నమితీహపృ
ష్ట్వా । పిండప్రదానార్థమతోఖిలాన్నముచ్ఛిష్ట పిండార్థమిహోద్ధరేత॥
కిమన్నశేషం క్రియతామితీహాని వేదయచ్ఛేషమిదంద్విజేభ్యః । శిష్టైరభీ
ష్టైస్సహభుజ్యతామితిహ్య త్రాభిపృష్టోన్నమతోగృహీత్వా ॥ యేఅగ్ని
దగ్ధాఇతిమంత్రముక్త్వోచ్ఛిష్టాంతికేన్నం ప్రకిరేత్తుభూమ్యాం । అథోత్త
రాపోశనముక్తమాచాంతేషు ద్విజేషుస్వదితంహివాచయేత్ ॥ పిత్రర్థవి
ప్రేష్వథరోచతేవచో దేవార్థవిప్రానపివాచయేత్తతః ॥ స్వస్తివాచ్యంతతః
కుర్యాదక్షయ్యోదకమేవచ । మయాదత్తంశ్రాద్ధమన్నమక్షయ్యోద
కమస్త్వితి॥ బ్రూతేత్యుక్తేద్విజాబ్రూయురస్త్వక్షయ్యోదకంత్వితి।స్వ
ధాంస్వధాంవాచయిష్యే ఇత్యుక్తేవాచ్యతామితి ॥ బ్రూయుర్బుచే
త్యాది యజుర్భిరేవభూమౌ నిషించేదుదకంపితృభ్యః । పితామహేభ్యః
ప్రపితామహేభ్య స్స్వధోచ్యతామిత్యుదితేత్రివిప్రాః ॥ అస్తుస్వధేతితే
బ్రూయురత్రకాజలసేచనం । తతస్స్వధాసంపద్యతాం స్వధాసంపద్య
తాంద్విజాః ॥ విశ్వేదేవాఃప్రియంతాంహి ప్రియంతాంచవిశ్వేదేవాః। వా
జేవాజేబుచంజప్త్వావిప్రానుత్థాపయేత్తతః॥ యజ్ఞోపవీత్యేవకృత్వప్రదక్షి
ణస్తత్పాదసంవాహనమాచరేదథ । తాంబూలగంధాక్షత పుష్పదక్షి
ణాందత్వాత్రయాచేత వరానిమాన్పితౄన్ ॥ దాతారోనోభివర్ధంతామి
త్యాదిప్రార్థయేద్ద్విజాన్ । అపరాధాన్ క్షమస్వంహీత్వాఽసీమాంతమ
నువ్రజేత్॥ ఉద్వాసయేద్విప్రవిసర్జనాంతే తూచ్ఛిష్టపాత్రాణిసుతాదిభి
స్స్మ । ప్రత్యేత్యపిండస్థలమత్ర కర్తాచమ్యా పవిత్ర్యైవసదక్షిణాస్యః॥
ప్రాచీనావీత్యేవచాసూన్నియమ్యాద్యస్మిన్ శ్రాద్ధేపిండదానంకరిష్యే।
వేద్యాంద్వైఘందక్షిణాగ్రాంత్సమూలాన్ దర్భాంత్సమ్యక్త్రచాస్తీర్య
తూష్ణీం॥పిత్రాదిభ్యఃపూర్వభాగేస్యపశ్చాన్మాత్రాదిభ్యోథానుపూర్వ్యాద్వళి
త్తిలాంభః । దద్యాత్పిత్రేన్యైపవిత్ర్యైనతేషు దర్భేష్వేవామంత్ర పాత్రక

షేణ॥ మార్జయంతాంమమపితరఇత్యాది స్థలయోర్ద్వయోః । యథా
లింగందక్షిణాపవర్గాన్ పిండాంస్తిలోదకాన్ ॥ జాన్వాచ్యసవ్యంత్వహాపై
తృకేణతీర్థేనపిండాన్ హుతభుక్తశేషాన్ । సంసృజ్యదద్యాత్తిలవారిభూ
యస్తన్మంత్రపాఠక్రమతోతఊర్ధ్వం॥ మాతామహశ్రాద్ధకృతోయదిస్యు
శ్చైత్రైర్ద్విశిప్రాక్తిలశాలిపిండాన్ । తద్వ్యర్హిపిత్రోర్మృతవాసరాదౌపిండా
ర్ఘ్యదానేద్విజఅగ్నిదేశే॥ స్యాద్వ్యవత్రేతిహిపిత్ర్యవస్థితిః పిత్రాశ్చతే
చేత్యథతాశ్చమాతౄః । పితౄంశ్చతృప్యంతుభవంత ఏవమాతౄశ్చతృ
ప్యంతుభవత్యఊర్ధ్వం॥ తదోభయోస్తృప్యతతృప్యతేతిత్రిస్త్రిః పఠేదా
నవకంయథాస్యాత్ ॥ పుత్రాన్ పౌత్రానిత్యృచాభాజనేనా విచ్ఛిన్నాం
బుత్రిఃప్రసవ్యంప్రసించేత్ । సర్వాన్పిండాంశ్చఘ్య్ర హోమార్థపా
త్రాణీహాన్యగ్న్యూఖతానికృత్వాతఊర్ధ్వం ॥ అనుచ్యసంతృప్యతతృప్యతేతి
యజుస్త్రిరుక్త్వోక్షిత్యథభాజనాని । ద్వంద్వంవిసృజ్యాత్రచ పిండపూ
జాం కృత్వాపితౄన్ ప్రత్యథవర్తమానే ॥ ఇత్యాదిచోక్త్వాప్స్వపివా
ద్విజేగ్నౌపిండాన్ క్షిపేద్గవ్యథపిండదేశే । సంప్రోక్ష్యచాన్నాదఖిలాన్
గృహీత్వాగ్రాసావరార్ధ్యం గ్రసితవ్యమత్ర ॥ మంత్రేణచాథహ్యుపవీతి
నైవకర్తవ్యమత్రాచమనంతదానీం । అహతేధృత్వాభస్మ మృచ్ఛందనం
వాశిష్టైరిష్టైర్బంధుభిఃపోష్యవర్గైః । నిత్యశ్రాద్ధేనైవశ్రాద్ధంసుహృద్భిర్భుం
జీతైరాభ్యాగతాన్నార్థిభిశ్చ॥

౯3॥ అష్టకాశ్రాద్ధమ్

శ్లో॥ మాఘేమాసే కృష్ణపక్షేష్టమీయా జ్యేష్ఠానక్షత్రాన్వితా
నన్వితావా । విఘ్నోత్పన్నే ఫాల్గునేమాసికృష్ణా ష్టమ్యాందధ్నైహో
మఏవాత్రకార్యః॥ ప్రాతఃకృత్వాబ్రాహ్మణామంత్రణాదిస్నాత్వా కాలేక
ర్మనిర్వర్త్యనిత్యం । స్యాత్ప్రాచీనావీత్యసౌదక్షిణాస్యః ప్రాణానాయ
మ్యాష్టకాశ్రాద్ధకర్తా॥ కరిష్యఇత్యగ్నిముఖాద్యథాజ్య భాగావసానేథ
గృహాగతేషు । విప్రేషుసంకల్పముఖాదివాసో దానాంతఏవోద్ధ్రియతా

మితీర్య॥ లబ్ధానుజ్ఞోదధిసంగ్రహిత్వాదగ్నైవ కార్యాగ్నిముఖాహుతిసు
ఆజ్యేనకేచిత్తదసాధుతత్రాగ్నిస్విష్ట కృద్భ్యాంహవిషఃపృథక్త్వాత్॥ ఆ
చార్యవాస్తిలపార్వణేనా తోన్యానికర్మాణితదాదిశబ్దాః । యథోపదే
శంత్వితిదేవతాగ్నా విత్యగ్నిస్విష్టకృతంచాంతరేణ॥ ఇత్యంతముద్దిశ్యహ
విష్యమేకం త్వాచార్యఏవాహపృథగ్జతస్మాత్ । ఏవంహవిస్త్వగ్నిము
ఖాహుతి ప్రధానాహుతిస్విష్టకృదాహుతీనాం॥ తస్మాద్ధిసర్వేషుకృతా
న్నహోమేష్వన్నేనకార్యా గ్నిముఖాహుతిస్స్యాత్ । తతఃప్రధానా
హుతయ స్తతోఽత్రాగ్నిస్విష్టకుర్యాదితిహిక్రమోయమ్॥

౯౮॥ దధ్యంజలిః

శ్లో॥ యజ్ఞోపవీతీజుహుయా దాఘూరాద్యులితాన్స్రుమాత్ ।
దధిహోమంజుహోత్యత్ర ప్రాయశ్చిత్తాంతమిత్యత ॥ ప్రాహ్ణేతుద
ధ్యంజలిహోమకర్మ తత్సమాప్యహిబ్రాహ్మణభోజనంజగుః। కేచిత్ప్ర
ధానత్రయయుక్తమష్టకాశ్రాద్ధం వినాగ్నౌకరణంకథంభవేత్॥ పూర్వా
హ్ణాకర్తవ్యవిధేరభావతస్సూత్రేతు కాలప్రతినిశ్చయస్త్వతః । కార్యోయ
మగ్నౌకరణస్యసిద్ధయే పరాహ్ణకాలేదధిహోమఈరితః॥ అత్రాష్టకా
ఖ్యేయదుపైతిదైవతంతద్ధర్మ ఏవాంజలినాజుహోతి । స్థానేత్వపూపాది
కహోమకర్మణాం హరామ్యస్యచైతత్ప్రితినిధ్యుదీరితం॥ అపూపమాం
సాన్నవసాజ్యహోమ పిష్టాన్నహోమాదితిపంచకానాం। స్థానేయ
మేకోదధిహోమ ఏవాచార్యేణతూక్తంహికలౌయుగేస్మిన్॥ అన్యేన
చోపస్తరణావదానాభిఘారణాన్యేవహికారయిత్వా । కర్తవ్యదధ్యంజ
లిహోమమత్రస్యాద్వ్యాంజనా ఇత్యథతేనహుత్వా॥ దర్వ్యాతతస్స్వి
ష్టకృతంచహుత్వాతల్లేపయోరాద్యఖిలంసమాప్య । అన్నాభిమర్శద్విజ
భోజనాది శిష్టేనదధ్నాసహపిండదానం॥ అన్వష్టకాశ్రాద్ధవిధస్తుమాసి
శ్రాద్ధేసవిజ్ఞేయఇహాధికారః । సర్వేషుహోమేష్వపిపైతృకేషు తూష్ణీం
ప్రసవ్యంనిర్బుత్తేర్దిశంహి॥ ఆరభ్యతాందక్షిణతోపవర్గ వాక్యాత్సమం

మాద్యైర్యైర్నసిద్ధ్యత్యథతైకదాచిత్ । నిత్యత్వదోషశ్రవణప్రధానత్రి
యాత్మకత్వాద్గ్రతఈరితత్వాత్॥ సర్వాసుశాఖాస్వవిగీతశిష్టాచారాచ్చ
దర్శస్యసమన్నకించిత్ । దర్శఃప్రధానత్రితయేనయుక్తః సంక్రాంతికా
ద్యాద్విజభోజనాంతాః॥ స్యాత్ప్రత్యవాయోహ్యకృతేతు దర్శశ్రాద్ధేన
దోషశ్రవణాపరేషాం । పిత్రోర్మృతాహేయదిచేత్కుహూదినే
హ్యేదౌమృతాహంకుతపేసమారభేత్ ॥ శ్రాద్ధంసమాప్యాథపితృక్రతు
స్తస్మోమాశ్రాద్ధమిత్యుక్తమనాహితాగ్నిభిః । చేదాహితాగ్నిస్తుకృతా
బ్దికస్తతోన్వాధానకృత్వాన్యచ్చతతఃపితృక్రతుః॥ తతఃప్రధానత్రయయు
క్తదర్శశ్రాద్ధం హికుర్యాచ్చతురగ్నికోర్ధ్వాత్॥ పిత్రోర్ద్దేశేనైవకర్తవ్యాని
త్యశ్రాద్ధేప్యేకఃపాకఏకోగ్నిహోమః । పత్నీయుక్తాన్యోజయేద్భోజ
నేతువర్గం వర్గంపిండదానేపృథక్పృథక్॥ యస్మిన్ శ్రాద్ధేమాతృమాతా
మహేద్యాయేయే ప్రోక్తాస్తేభ్యఏవప్రదద్యాత్ । వృద్ధిప్రత్యబ్దాష్టకా
యాం గయాయాందద్యాన్మాతృభ్యఃపృథగ్దృష్టమేవ॥ అష్టకాసుచవృ
ద్ధౌచగయాయాంచమృతేహని । మాతృశ్రాద్ధంపృథక్కుర్యాదన్యత్రప
తినాసహ॥ అత్రాష్టకాస్వితిబహువచనాదన్యశాఖినాం । తిస్రోస్మచ్ఛా
ఖినాంద్వేతే హ్యష్టకాస్వష్టకేత్యపి॥ అన్వష్టకాయామేవైకేపిండానుపది
శంతిచ । సూత్రజ్ఞైవద్వయోరహ్నో శ్రాద్ధంకర్తవ్యమేవహి॥ వృద్ధిశ
బ్దేనవిజ్ఞేయంనాందీశ్రాద్ధంశుభాగమే। తత్ప్రకారంతూత్తరత్రవర్ణయిష్యా
మ్యసంశయం॥ గయాయామితిశబ్దేన ప్రయాగాద్యఖిలేష్వపి । గంగాకృ
ష్ణాదితీర్థేషుమాతు శ్రాద్ధంపృథక్చరేత్॥

౧౦౦॥ ఏకదినేమాతాపితృశ్రాద్ధవిషయః.

శ్లో॥ మృతేహనీతివచనాత్స్వపిత్రోరేకధామృతిః । అనుయానే
పివాతస్మిన్ దినేకాలాంతరేమృతిః॥ మాతుశ్శ్రాద్ధేపృథక్పాకః పృథ
గ్బ్రాహ్మణభోజనం । పిండదానం పృథక్కార్యం పాకైక్యం చాదిషుత్రి
షు॥ మృతేహనిపృథక్పాకోహ్యగ్నౌకరణసిద్ధయే । పిత్రోరాబ్దికయోః

పాకఃపృథక్కర్తవ్యఏవహి॥ మాత్రాదీనాంపృథగ్భక్త్యభావేప్యుక్తంతా
భ్యః పిండదానంతుతాసాం। తృప్తిస్సాకంభర్తృభిర్ద్విద్యతేతత్షడ్దైవత్యం
దార్శికేమన్మతేతు॥ ఆచార్యేణానుక్తమాతామహానాం స్మృత్యుక్తేన
శ్రాద్ధమంగీకృతంచేత్। ఉక్తోన్యేషాంశాఖినామ్మేవ తత్సాన్యత్షడ్దైవత్యంత
న్మతేనోకదాచిత్॥ తస్మాత్పిత్రాద్యాస్త్రయశ్చైవ తిస్రోమాత్రాద్యా
స్యుర్మాస్యమావాస్యయోశ్చ। ప్రత్యబ్దంస్యాత్త్రిదైవత్యమేవ నవృద్ధౌ
దైవంనవస్యాచ్చకామ్యే॥ జ్ఞేయంద్వాదశదైవత్యం గయాశ్రాద్ధంమహాల
యం। పిండాగ్నౌకరణాభ్యాంయుక్తాశ్చైష సైవైషవిధిస్మృతః॥ పాతావై
ధృతిసంక్రాంతి మన్వాద్యాదిషుసర్వదా। పిండాగ్నౌకరణేత్యక్త్వాకర్త
వ్యంవిప్రభోజనం॥ సంకల్పశ్రాద్ధకృత్యేషు సహమాతామహైఃపితౄన్।
భోజయేదితిశంసంతి గృహ్యజ్ఞాసూరయోఖిలాః॥ సంధ్యాకాలోర్ధ్వమ
ర్కోయది మకరగతేస్నానదానంపరేహ్ణి।కర్కిణ్యర్కోదయాత్ప్రాక్సవి
తరియదిపూర్వేహ్ణికర్తవ్యమేవ। నకేసూర్యేకులీరేహనితదహనిపూర్వే
ద్యురన్యేషుకుర్యాత్పూర్వంచే దర్ధరాత్రాదుపరిపరదినే శ్రాద్ధమేవాప
రాహ్ణే॥

౧౦౧॥ ఆమశ్రాద్ధవిషయః.

శ్లో॥ అన్నశ్రాద్ధాసంభవేజాతుమాసి శ్రాద్ధాదాతుశ్రాద్ధమా
మేనవిప్రః। అగ్నౌకార్యంపిండదానంచ కుర్యాదిత్యేవోక్తంస్యాత్స్మృ
తిష్వేదముక్తం॥ ఉదాహరంత్యత్రబృహత్పరాశరో బృహస్పతివ్యాసవసి
ష్ఠవాచః। క్రమేణహారీతవచోపివృద్ధా స్సూత్రార్థతాత్పర్యవిదఃప్రసం
గాత్॥ ఆపద్యనగ్నౌతీర్థేచ చంద్రసూర్యగ్రహేయది। ఆమశ్రాద్ధంద్వి
జఃకుర్యాచ్ఛూద్రః కుర్యాత్సదైవహి॥ ఆవాహనంచకర్తవ్య మర్ఘ్యదా
నంతథైవచ। ఏషఏవవిధిర్యత్రహ్యామశ్రాద్ధంవిధీయతే॥ యద్యద్దదాతి
విప్రేభ్యశ్శృతంవాయదివాశృతం। తేనాగ్నౌకరణంకుర్యాత్పిండాంస్తే
నైవనిర్వపేత్॥ ఆమశ్రాద్ధంయదాకుర్యాత్పిండదానంకథంభవేత్। గృ

హాదాహృత్యపక్వాన్నాత్పిండదానంతిలైస్సహ ॥ శ్రాద్ధవిఘ్నే ద్విజాతీనామామశ్రాద్ధంప్రకీర్తితం । అమావాస్యాదినియతం మాసిసాంవత్సరాదృతే॥ ఏతేషాంవచనానాంతుతాత్పర్యార్థ ఇహోచ్యతే । సంక్షేపేణైవవిద్వద్భ్యోయథామతియథాశ్రుతం ॥ రోగోదేశోపప్లవోరాజబాధాద్యాపద్ద్రవ్యాలాభఇత్యేవమాద్యాః । శ్రద్ధాపత్నీపుత్రహీనోద్విజశ్చేన్నోచేదన్నశ్రాద్ధకృత్స్యాత్సపుత్రః ॥ పత్నీయుక్తస్తీర్థయాత్రాంగతశ్చేదన్నశ్రాద్ధంతేనకర్తవ్యమేవ । యద్యేకశ్చేచ్ఛ్రాద్ధమామేన కుర్యాదుక్తోర్థస్స్యాదాపదాదిత్రయాణాం ॥ శక్తానాంవైచంద్ర సూర్యగ్రహేయద్యేతస్యార్థోవిస్తరేణోచ్యతేత్ర । దర్శశ్రాద్ధేగ్రహశ్చేద్యదిహప్రాతఃకాలేబ్రాహ్మణామంత్రణాది॥ కృత్వాస్నాత్వాపిండయజ్ఞం సమాప్యవిప్రానాహూయాత్రసంకల్ప్యకుర్యాత్ । వాసోదానాంతేద్విజానుజ్ఞయామంచాజ్యం సంగృహ్యామ ఔపాసనాగ్నౌ॥ యస్మైమాతేత్యాదిసప్తాహుతోర్ధ్వమాజ్యం హుత్వాభోజనద్విత్వమామం । సాజ్యంపాత్రేష్వేవసంస్థాప్యదత్వా విప్రేభ్యస్తచ్ఛ్రాద్ధశేషంసమాప్య ॥ సిద్ధాన్నమాదాయగృహోద్ధృతావశిష్టేన సంయోజ్యహిపిండదానం।కర్తవ్యమేవేతిసుదర్శనాద్యైర్ద్విజామదానక్రమఉక్తఏవ ॥ మాసిశ్రాద్ధాదిష్విదంనోమృతాహేత్వత్యంతాపద్యేవకుర్యాద్ధిరణ్యం । విప్రేభ్యోయావత్సంభవంసర్వధర్మరాహిత్యంతద్దానమాత్రంతథాహుః॥ ఆమంతుద్విగుణంప్రోక్తంహిరణ్యంతుచతుర్గుణం । అన్నమాతృప్తిపర్యంతమిత్యుక్తం శ్రాద్ధలక్షణం ॥ పిండాగ్నౌకరణాభావ శ్రాద్ధేష్వప్యఖిలేషుచ ।ససంకల్పవిధానేన బ్రాహ్మణాభోజయేదితి॥

౧౦౨॥ గ్రహణశ్రాద్ధ విషయః.

శ్లో॥ స్యాద్దర్శనామశ్రాద్ధకాలోపరాహ్ణేయేషాం సూత్రేపిండయజ్ఞక్రియోక్తా । గ్రస్తేభానౌతంచదృష్ట్వాసరిత్సుస్నాత్వా గ్రాహ్యశ్రాద్ధమామేనకార్యం ॥ దర్శేనాలంచాపరాహ్ణే గ్రహశ్చేన్నోచేత్స్యార్థశ్చే

నకర్తవ్యమేవ । ప్రాప్తేపిత్రోరాబ్దికేతుగ్రహేహ్నిముక్తౌ సత్యాంశ్రాద్ధ
మన్నేనకార్యం॥ గ్రస్తేసూర్యేఽస్తంగతేచేత్తదానీంజ్యోతిశ్శాస్త్రాత్తస్య
విజ్ఞాయముక్తిం । శ్రాద్ధంకర్తవ్యంతదానీంహినోచేచ్చండాలస్స్యాత్కో-
టిజన్మస్వథోక్తం ॥ జ్ఞానినఃపండితావాపిమూర్ఖాయోషితఏవవా । యో
మృతాహమతిక్రమ్య చండాలః కోటిజన్మసు ॥ చంద్రసూర్యగ్రహేని
త్యం భోజనేవిషయేస్మృతః । గృహస్థస్యాధికారోహి దృశ్యతేనిర్ణయా
మృతే ॥ చంద్రసూర్యగ్రహే నాద్యాత్తస్మిన్నహనిపూర్వతః । రాహో
ర్విముక్తింవిజ్ఞాయస్నాత్వాకుర్వీతభోజనం ॥ గ్రస్తేచంద్రేతూదితేతస్యము
క్తిం దృష్ట్వాతత్రశ్రాద్ధమన్నేనకుర్యాత్ । రాత్రేస్తస్యాఃపూర్వయా
మేగ్రహశ్చేత్ప్రాతర్యామే పౌర్ణమాస్యాం విధేయం ॥ యామాదూ
ర్ధ్వంమధ్యరాత్రాదథశ్చేత్పూర్వం మధ్యాహ్నశ్చ కర్తవ్యమేవ । తస్మా
దూర్ధ్వంచేద్గ్రహశ్చాపరాహ్ణేకర్తవ్యం స్యాత్పౌర్ణమాస్యాంమృతాహః॥
గ్రస్తేచంద్రేఽస్తంగతేచేత్తదహ్ని కుర్యాత్ప్రత్యబ్దం యథాకాలమేవ॥
పూర్వయామేగ్రహశ్చేత్ప్రాతర్యామే పౌర్ణమాస్యాంవిధేయం । యా
మాదూర్ధ్వంమధ్యరాత్రాదథశ్చేత్పూర్వం మధ్యాహ్నేచకర్తవ్యమేవ॥
రాత్రిశ్రాద్ధనిషేధోత్ర దృశ్యతేననుతత్కథం । నచనక్తంశ్రాద్ధంకుర్వీతే
త్యాచార్యేణచోదితం ॥ రాత్రౌశ్రాద్ధంనకుర్వీతేత్యుక్తంహిమనునాపిచ।
రాత్రౌశ్రాద్ధంనకుర్వీత రాహోరన్యత్రదర్శనాత్ ॥ ఇత్యన్యత్రాపిదృ
ష్టంతునిషేధాబహవస్స్మృతాః । ఏతావత్సత్యమేవోక్తం తథాప్యుత్తర
ముచ్యతే ॥ శ్రాద్ధస్యతునిషేధాస్తుగ్రహణేబహవస్స్మృతాః। ఏతావత్స
త్యమేవోక్తం తథాప్యుత్తరముచ్యతే ॥ ఉపరాగోపద్రవాదిదైవికంరాజి
కంవినా । నకార్యమితితత్రోక్తిస్సంవర్తః ప్రాహనిశ్చయం ॥ రాత్రావపి
ప్రకర్తవ్యం గ్రహణేచంద్రసూర్యయోః।ప్రత్యాబ్దికం ప్రమాదాద్వాశ్రా
ద్ధంకుర్యాద్విధానతః॥ఏవంమాసోఽత్రాపిపిత్రోర్విషయాబ్దికఆపది।స్వకా
లాతిక్రమేకుర్యాద్రాత్రేః పూర్వంయథావిధి ॥ సత్యముక్తంహిసర్వత్రని

షేధోదృశ్యతేపరః। గ్రహణేతుద్వితీయేఽహ్ని రజోదోషేతుపంచమే॥ మృతకేతు త్రయోదశ్యాం జాతేత్వేకాదశేఽహ్నిచ।కాఙ్గతిర్వచనస్యా స్యవక్తవ్యంసమ్యగుత్తరం॥ అపివావిషయంత్వేత త్తథాన్యస్యార్థఉచ్యతే, పతిపుత్రవిహీనాయాః కర్తాస్తుగ్రహణేదినే ॥ ఉపవాసవిధానాచ్చ ద్వితీయేఽహ్నిమృతాహకం। అయనేవిషువేచైవగ్రహణే చంద్రసూర్యయోః॥ ఉపవాసంయతిః కుర్యాదపుత్రావిధవాపిచ । రజస్వలాచేచ్ఛుద్ధాస్యాచ్చతుర్థేహనిమజ్జనాత్॥ శ్రాద్ధాధికారిణీచస్యాద్దైవేపిత్ర్యేచపంచమే।సపిండానాంమృతేపిత్రోస్సాకర్త్రీచేద్భవేద్యది ॥ త్రయోదశేహ్నికర్తవ్యం క్షత్రియాణాంతుకేచన।జాతేచైకాదశేఽహ్నితిసూతకాంతోపలక్షణం॥

౧౦౩॥ ఆమశ్రాద్ధకాలః.

శ్లో॥ ఆమశ్రాద్ధంనోమృతాహేకదాచిద్దర్శే। మాస్యేవాపరాహ్ణేచకార్యం। మన్వాద్యాదౌసంగవేకాల ఉక్తమామశ్రాద్ధంహేమవాపిద్విజానాం ॥ శూద్రోనాన్నైనైవకుర్యాన్మృతాహ శ్రాద్ధాఽమావాస్యాదికంచాపరేణ । సత్యాంతిథ్యాంషణ్ముహూర్తస్థితాయాం పూర్వాహ్ణేవైశ్రాద్ధమామేనకుర్యాత్॥ ఆమశ్రాద్ధంతుపూర్వాహ్ణే ఏకోద్దిష్టంతుమధ్యమే । పార్వణంచాపరాహ్ణేతు ప్రాతర్వృద్ధినిమిత్తకం॥ ఇతిశ్రాద్ధచతుష్కస్య కాలస్తూదీరితస్మృతౌ । వర్ణదేశవ్యవస్థాభ్యాం శ్లోకార్థః ప్రోచ్యతేబుధైః॥

౧౦౪॥ ఆమశ్రాద్ధాధికారవిషయః.

శ్లో॥ అన్నశ్రాద్ధంబ్రాహ్మణానాం నిత్యమామంతు సంకటే । ఆమశ్రాద్ధంతుశూద్రాణాం బహ్వీషుస్మృతిషూదితం॥ ఆపద్యనగ్నౌతీర్థేచ చంద్రసూర్యగ్రహాయది । ఆమశ్రాద్ధంద్విజఃకుర్యా చ్ఛూద్రఃకుర్యాత్సదైవహి॥ ఆపద్యనగ్నౌతీర్థేచ ప్రవాసేపుత్రజన్మని । ఆమశ్రాద్ధంద్విజఃకుర్యా చ్ఛూద్రఃకుర్యాత్తుసర్వదా॥ అనగ్నికఃప్రవాసీచయస్య భార్యారజస్వలా । ఆమశ్రాద్ధంద్విజఃకుర్యా చ్ఛూద్రఃకుర్యాత్సదైవహి

ఆత్మనోదేశకాలాభ్యాం విఘ్నవేసముపస్థితే । ఆమశ్రాద్ధంద్విజఃకుర్యా చ్ఛూద్రఃకుర్యాత్సదైవహి॥ మృతాహన్యపిశూద్రస్తు కుర్యాదామేనపైతృకం । ఇత్థంమరీచినాప్రోక్తం సుమంతుశ్చాహకిల్బిషం ॥ నపక్వంభోజయేద్విప్రా స్సచ్ఛూద్రోపికథంచన । భోజయన్ప్రత్యవాయీస్యా న్నచతస్మాత్ఫలంలభేత్ ॥ భుంజానస్యహివిప్రస్య యత్పాపంస్యాద్దురాత్మనః । తేనాసావిధ్యతేశూద్రోయ శ్శూద్రోభోజయేద్ద్విజాన్॥ పాకాభావేఽధికారీస్యా ద్విప్రాదీనాంనరాధిప। అపత్నీనాంమహాబాహో విదేశగమనాదిభిః॥ సదాచైవతుశూద్రాణాం మామశ్రాద్ధంవిదుర్బుధాః । ఇత్యాదివచనై శ్శూద్రో దర్శాద్యాచమృతేహని॥ ఆమశ్రాద్ధాధికారీస్యాత్కాలఃపూర్వాహ్ణఇత్యపి । కరోరుపాదజానాంతు శ్రాద్ధంత్వామేనవైవిధిః॥ షణ్ముహూర్తగతాయంతు తత్రప్రోక్తంమనీషిభిః॥

౧౦౫॥ ఆమశ్రాద్ధవిహితకాలవిషయః.

శ్లో॥ మార్తాండోదయమారభ్య యాతిథిష్షణ్ముహూర్తగా । ఆమంశ్రాద్ధంతదాకార్య మన్యథానోపతిష్ఠతే॥ ఆమశ్రాద్ధంయదాకుర్యాన్మృతాహేసముపస్థితే । మధ్యాహ్నవ్యాపినీయత్ర హ్యాద్విజస్యవిధీయతే॥ కాలాత్ప్రాతస్తనాదూర్ధ్వం త్రిముహూర్తాతుయాతిథిః । ఆమశ్రాద్ధస్యకాలోఽయం ద్విముహూర్తాథవాభవేత్ ॥ ఆమశ్రాద్ధంతుపూర్వాహ్ణ ఇత్యేవంస్మృతిషూదితం। శూద్రస్యైవంబ్రాహ్మణానామ పరాహ్ణేస్మృతంబుధైః॥ ఇయంవర్ణవ్యవస్థితిః ప్రాహుస్సర్వేమహర్షయః । అథదేశవ్యవస్థాతు ప్రోచ్యతేబహుధర్మిభిః ॥ వర్షేనవర్షేతుకర్తవ్యా మాతాపిత్రోస్తుసత్క్రియా॥

౧౦౬॥ ఏకోద్దిష్టవిషయః.

శ్లో॥ అథైకంభోజయేచ్ఛ్రాద్ధం పిండమేకంతునిర్వపేత్ । సపిండీకరణాదూర్ధ్వం ప్రతిసంవత్సరంసుతైః ॥ మాతాపిత్రోఃపృథక్కార్యమేకోద్దిష్టంమృతేహని । ఏకోద్దిష్టంపరిత్యజ్యపార్వణం కురుతేనరః॥ అకృ

తంతద్విజానీయాద్భవేచ్చపితృఘాతుకః॥ ప్రత్యబ్దంపార్వణేనైవ విధినా క్షే
త్రజౌరసౌ । కుర్యాతామితరేకుర్యురేకోద్దిష్టంసుతాదశ ॥ ఏకోద్దిష్టంహి
కర్తవ్యమౌరసేనమృతేహని । సపిండీకరణాదూర్ధ్వం మాతాపిత్రోర్న
పార్వణం ॥ వక్షేవక్షేసుతఃకుర్యాత్పార్వణంహ్యాగ్నిమాన్ ద్విజః । పిత్రో
రనగ్నిమాన్ధీరఏకోద్దిష్టంమృతేహని ॥ బహ్వాగ్నయస్తుయేవిప్రాయేచై
కాగ్నయఏవవా । తేషాంసపిండనాదూర్ధ్వమేకోద్దిష్టంనపార్వణం ॥ ఇతి
విజ్ఞానేశ్వరేణోదాహృతానివచాంసిచ । ఏకోద్దిష్టపరాణ్యేవస్మృతిషూ
క్తానియానిచ ॥ ఏకోద్దిష్టముదీరితంస్మృతిషుతత్పిత్రోర్మృతాహం క్వచి
ద్దేశేసంప్రతిసంప్రవర్తతఇదం మధ్యాహ్నకాలేస్మృతం । పత్న్యాభ్రా
తృసహోదరీప్రభృతిగుర్వం తాబ్దికానామయంకాలః ప్రోక్తఇదంస
మానముదితందేశేషుసర్వేష్వపి ॥ ఏకోద్దిష్టంయతేర్నాస్తి త్రిదండగ్రహ
ణాదిహ । సపిండీకరణాభావాత్పార్వణంతస్యసర్వదా ॥ ఆపాద్యసహ
పిండత్వమౌరసోవిధివత్సుతః । కుర్వీతదర్శవచ్ఛ్రాద్ధం మాతాపిత్రోఃక్ష
యేహని ॥ సపిండీకరణంకృత్వాకుర్యాత్పార్వణవత్సదా । ప్రతిసంవత్స
రంవిద్వాన్భాగథేయోదితోవిధిః ॥ ఏతానివచనానీహప్రత్యాబ్దికపరాణి
చ। అపివిజ్ఞానేశ్వరేణోదాహృతాన్యథతద్విధిః ॥ ప్రారభ్యకుతపేశ్రాద్ధం
కుర్యాదారౌహిణంబుధః । విధిజ్ఞోవిధిమాస్థాయరౌహిణంతునలంఘయే
త్ ॥ ఊర్ధ్వంముహూర్తాత్కుతపాద్యన్ముహూర్తచతుష్టయం । ముహూ
ర్తపంచకంహ్యేతత్స్వధాభవనమిష్యతే॥

౧౦౭॥ అపరాహ్ణకాలకర్తవ్యశ్రాద్ధాని.

శ్లో॥ ఏతేద్వేవచనేజ్ఞేయే ప్రత్యబ్దవిషయేత్వథ । అపరాహ్ణేస
మభ్యర్చ్యస్వాగతే నాగతాంస్తుతాన్ ॥ ఇత్యుక్తం యాజ్ఞవల్క్యేనహ్యా
మావాస్యాష్టకాదిషు । ప్రారంభఃకుతపేమృతాహ విషయేశ్రాద్ధేషుద
ర్శాష్టకామాసిశ్రాద్ధ మహాలయేషు తదుపక్రామోపరాహ్ణేస్మృతః।
ప్రాతర్వృద్ధినిమిత్తకంస్మృతమిహాస్మార్తే పిహసంగవేశ్రాద్ధేతూక్తవిధి

క్రమాదుపగతేకాలేచనాందీముఖం ॥ తీర్థేవిప్రనిమంత్రణాదినియమా
భావాచ్ఛకాలస్తథాపిండాగ్నౌకరణ ప్రయుక్తవిహితశ్రాద్ధేషుకాలస్మృ
తః। సంక్రాంతివ్యతిపాతవైధృతియుగేభ్యశ్చాయు[illegible]మన్వాదికశ్రాద్ధానా
మిహాహోమపిండరహితానాం చోదితానామపి ॥ సర్వేషాంవిషువాయ
నద్వితయయోఃకాలోపరాహ్ణస్స్మృతో నిత్యశ్రాద్ధమలభ్యయోగఉప
రాగశ్చేతితాత్కాలికః । యఃకాలస్స్మృతిషూదితోశన హ విశ్రాద్ధస్య
దర్శాదిషుస్యాద్ధిబ్రాహ్మణకర్తృకా మహావిషశ్రాద్ధస్య కాలోహినః॥
ఇత్యుక్తంస్మృతికృద్భిరంఘ్రిజవరైః కార్యామదానక్రియా కాలోదర్శ
మృతాహకాదిషుసదా పూర్వాహ్ణకాలస్స్మృతః ॥ శ్రాద్ధవిఘ్నేద్విజా
తీనామిత్యస్యార్థస్తుకథ్యతే । విఘ్నాస్సంత్యత్రబహవః కాంశ్చిద్వక్ష్యే
తథాపివా॥

౧౦౮॥ శ్రాద్ధవిఘ్నసంభవేకర్తవ్యం.

శ్లో॥ శ్రాద్ధేషుదర్శాదిషుభోజనార్థం నిమంత్రితబ్రాహ్మణపుంగ
వానాం। ఆశౌచరోగాగ్నినృపాత్తమార్గచోరప్రభృత్యాపదుపాగతేషు॥
ప్రాప్తేషుముక్తాస్తమితోపరాగే గ్రస్తాస్తగే సత్యపిసంకటేపి। క్వచిత్సమీ
పేషుగృహేషు కశ్చిద్విప్రోమృతశ్చేద్యదివాపియోషిత్ ॥ ప్రాక్పిండదా
నాద్వమనం యదాచేద్రజస్వలాచేద్యదికర్తృపత్నీ । తత్పిండయజ్ఞానధి
కారహేతోర్దర్శస్య పిండక్రతుపూర్వకత్వాత్॥ విఘ్నేషుసత్స్వేవముప
స్థితేష్వమావాస్యాన్వితం శ్రాద్ధమిహాపరాహ్ణే । ఆమేనకుర్యాద్ద్విగుణే
నయత్నతోనోచేద్ధిరణ్యం విభవానుసారతః॥ అనిష్ట్వాతుపిత్ర్యాంచ్ఛ్రాద్ధే
దైవికంకర్మనారభేత్ । ఇతిస్మృతేస్తుకర్తవ్యం శ్రౌతస్మార్తాదికర్మసు॥

౧౦౯॥ వృద్ధిశ్రాద్ధవిషయః.

శ్లో॥ సీమంతోన్నప్రాశనోపాయనాఖ్యేచౌలాఖ్యేషు బ్రాహ్మ
ణాన్భోజయిత్వా । ఇత్యుక్తత్వాత్తేషుకర్తవ్యమేవవృద్ధిశ్రాద్ధం చాఖి
లేష్వాహు రేకే ॥ సర్వర్ద్ధికరకర్మభ్యఃపూర్వేద్యుస్సద్యఏవవా। బ్రాహ్మ

ణాం భోజయేదష్టౌహిరణ్యేనాదనేనవా ॥ సీమంతోన్నయనే కర్మణ్యన్న
ప్రాశనచౌలయోః । ఉపాయనేచగోదానేచౌలావేవవిశేషతః । బ్రాహ్మ
ణాం భోజయిత్వాథహ్యాఽశిషోవాచయేదితి॥

౧౧౦॥ నాందీశ్రాద్ధ విషయః.

శ్లో॥ వివాహేకన్యకాయాశ్చ వరస్యాపిగృహేపిచ । నాందీశ్రా
ద్ధంహిపూర్వేద్యుః కర్తవ్యంస్మృతిశాసనాత్ ॥ మాతృశ్రాద్ధంతుపూ
ర్వంస్యాత్పితౄణాంతదనంతరం తతోమాతామహాదీనాంవృద్ధౌశ్రాద్ధత్ర
యంస్మృతం । నాందీముఖేవివాహేచప్రపితామహపూర్వకం ॥ నామ
సంకీర్తయేద్విద్వానన్యత్ర పితృపూర్వకం । ప్రదక్షిణంచోపచారతిలార్థే
తుయవాస్మృతాః ॥ అస్మదూర్ధ్వపంతిలాన్దర్భానపసవ్యంస్వధాపిచ।
నాందీశ్రాద్ధేత్యజేద్విద్వాన్వృద్ధిపూర్వంతుసర్వదా॥ అపిజీవత్పితానాందీ
శ్రాద్ధంకుర్యాచ్ఛుభాగమే ॥ పితుశ్చప్రపితామహ్యాదీనుద్దిశ్యయథావిధి
ఏభ్యఏవపితాదద్యాత్తేభ్యో దద్యాత్స్వయంసుతః ॥ నాందీముఖేకర్మణి।
సంప్రవృత్తేపితర్యతో జీవతియస్యపుంసః । యేభ్యశ్చదద్యాత్స పితా
స్వయంహితేభ్యశ్చ దద్యాదితిశాస్త్రనిశ్చయః ॥ సత్యాంమాతరి జీవ
త్యాం శేషంవర్గాన్సమర్చయేత్। మాతామాతామహశ్చాసంతౌ జీవంతౌ
పితరంయజేత్ ॥ అసగోత్రస్సగోత్రోవా యఆచార్యఉపాయనే । స
తూపనేయపిత్రాదీను ద్దిశ్యాభ్యుదయంచరేత్॥ కన్యకాయామయంమా
ర్గో మునిభిస్సముదాహృతః । ఇత్యుక్తంయాజ్ఞికైర్గృహ్యావిద్భిర్వృ
ద్ధైఃపురాతనైః॥ ద్వౌద్వౌవైకైకస్యప్రోచవృద్ధిశ్రాద్ధే పూర్వశ్రాద్ధవ
వంనియుంజ్యాత్ । షణ్మాతౄణాంషట్పితౄణాంచమాతుః పిత్రాదీనాం
షట్సువిశ్వేచదేవాః॥ చత్వారస్స్యుర్బ్రాహ్మణానాంచ సంఖ్యావృద్ధ్యా
ద్వాద్వావింశతిర్ముఖ్యపక్షః । ద్వౌద్వౌవైకైకస్యవర్గస్య విప్రావష్టౌసం
ఖ్యాగౌణపక్షోద్విజానాం॥ నాందీశ్రాద్ధస్యోదితోముఖ్యకాలఃప్రాతస్స
ద్భిస్సంగవోగౌణకాలః తస్మాదూర్ధ్వంనోపచారాది కుర్యాత్తూష్ణీంవి

ప్రాన్భోజయేద్వృద్ధికామః॥ ప్రాతస్సముత్థాయకృతాహ్నికస్స్రక్ సుగం
ధపుష్పాక్షతభూషణాద్యైః । అలంకరిష్ణుఃకృతవైశ్వదేవస్స పంచయజ్ఞో
హరిపూజనాంతే॥ సమాహితాన్మాత్రవతస్స్వలంకృతాన్ విప్రాన్సమా
హూయతథోపవేశయేత్ । తాన్ప్రాఙ్ముఖాంత్సత్యవసూసమన్వితాన్
ద్వావింశతిర్వ్యాప్తహిమాతృపూర్వకం ॥ ఆసాద్యగంధాక్షతపుష్పధూప
యవానపోచ్ఛాబదరీఫలాని । ప్రదక్షిణంప్రాగపవర్గమేతత్సర్వం హ్యుద
గ్వాఖిలకర్మకార్యం ॥ ఉదఙ్ముఖస్సన్నఖిలోపచారై రావాహనాద్యై
శ్చసమర్చయేత॥ తత్పదార్థానుసమయః కాండోనుసమయోపివా । ప్ర
ష్టవ్యస్తత్రపూజాయాం సర్వకర్మసునిశ్చయః॥ యజ్ఞోపవీతీప్రపితామహీ
తిపితామహీమాతరఇత్యథాపి । పిత్ర్యేపివర్గేప్రపితామహాది తథైవమా
తుఃప్రపితామహాది ॥ మాతామహాదీతివదంతికేచి త్పత్నీయుతాన్సత్యవ
సూచవిశ్వే । శ్రౌతేచదక్షక్రతుసంజ్ఞికాశ్చ దేవాస్స్యురగ్నేన్యఉదాహ
రంతి॥ తన్మాతృపూర్వంప్రపితామహీతిక్రమేణకుర్యాదఖిలోపచారాన్॥
ఏకైకస్యైదేవతాయైవిభవేసతిపూజనం । అపివావర్గవర్గస్యకుర్వీతైవయ
థావిధి॥ మాతౄశ్చయుష్మాసుపితౄన్భవత్సు మాతామహానత్రకళత్ర
యుక్తాన్ । దద్యుశ్చవిశ్వానితిచాసనాది కుర్వీతదీపాంతమనుక్రమేణ॥
తతస్సాజ్యంహవిష్యాన్న మాదాయాపాసనానలే। నాందీముఖేభ్యస్స్వా
హేతి యన్మేత్యేవత్రయోదశ॥ ఆహుతీర్జుహుయాత్తత్ర తూత్తానేనతు
పాణినా । భక్ష్యభోజ్యాదిచాన్నాని యథాసంభవమాదరాత్॥ దత్వో
పాస్యగాయత్ర్యేతి పంచచాక్షున్నమిత్యృచం । జప్త్వాక్షతైశ్చబదరీఫల
మిశ్రౌదనేనచ॥ ఆదాత్తుప్రపితామహ్యైపితామహ్యైతతఃపరం । మా
త్రేచేతిక్రమేణైవం శేషవర్గద్వయాయచ॥ ద్వౌద్వావేకైకస్యపిండౌదా
తవ్యౌసాక్షతోదకం । తంత్రదోషంనకార్యంస్యాద్భుంజీతసహబంధుభిః॥
ఆవాహనాసనేపాద్యమర్ఘ్య మాచమనీయకం । వస్త్రగంధాక్షతాఃపు
ష్పధూపదీపాస్సభోజనం। తాంబూలదక్షిణాదానంప్రదక్షిణనమస్కృ

తిః। అత్రాభ్యుదయికేశ్రాద్ధేషోడశైవోపచారకాః॥ స్యాత్పదార్థాను
సమయఃకాండానుసమయోపివా। ప్రష్టవ్యస్తత్రపూజాయాంసర్వేపిస్మా
ర్తకర్మసు॥ అథపక్షాంతరంవక్ష్యేత్రా పిస్యాన్మాతృపూర్వకం। నాందీ
ముఖాః పితరఇతికుర్యాత్సర్వోపచారకాన్॥ నాందీముఖాఖ్యాంశ్చపి
తౄాం స్త్రీవర్గానావాహయిష్యేత్రభవత్సుసత్సు। తతోయథాసంభవ
విప్రపూజాం కుర్యాదథస్వస్త్యయనంజపిత్వా॥ నాందీముఖానాంభవ
తాంపితౄణాం ఇమానిదాస్యామిసుఖాసనాని। దైవేక్షణోత్రక్రియతాం
సమస్తాస్త్రేప్రాప్నువంత్వత్రభవంతఏవ॥ నాందీముఖాఖ్యాఃపితరస్త్విదం
వః పాద్యంతతోంభఃకలశేభిమంత్ర్య।యవోసిదేవదేవేభ్యః పుష్ట్యానాం
దీముఖాన్పితౄన్। ఇమాన్లోకాన్ప్రీణయాహినసా స్వాహేతియవాన్
క్షిపేత్॥ సుగంధిగంధాక్షతపుష్పజాతాన్యంభస్సువిన్యస్యచతాభిరద్భిః
నాందీముఖాఖ్యాః పితరోఽర్ఘ్యమేతన్నాందీముఖాఖ్యాః పితరఃప్రియం
తాం॥ ఇత్యేవమర్ఘ్యంక్రమశఃప్రదద్యాద్దాతవ్యమత్రాచమనీయమేవం।
అత్రార్చితప్రార్చితమంత్రముక్త్వాక్షతైశ్చపుష్పైరపివార్చయేయుః॥ వ
స్త్రాణ్యలంచందనకుంకుమాక్షతస్రగ్ధూపదీపాంశ్చ సమర్పయేత్ర। సా
జ్యాన్నమగ్నౌజుహుయాచ్చపూర్వవద్భక్ష్యాన్నభోజ్యాద్యఖిలంప్రదాప
యేత్॥ తదాహ్యుపోస్మ ఇతిపంచచాక్షున్నమీమదంతే త్యృచపఠేజ
ప్త్వా। విచిత్రనానావిధరంగవల్లీవిచిత్రితాలం కృతవేదికాయాం॥తథా
హారిద్రాబదరీఫలాక్షతైర్మిశ్రౌదనేనైవహిదేవతీర్థతః॥ నాందీముఖేభ్యః
పితృభ్యస్స్వాహేతిదద్యాత్తుపిండాన్యుగపత్ప్రదాపయేత్।ఏకైకస్యైదే
వతాయైక్రమేణమన్మాతృభ్యష్షట్పితృభ్యోథమాతుః॥ పిత్రాదిభ్యస్తత్ర
పత్నీయుతేభ్యష్షట్పిండాస్స్యుర్ముఖ్యపక్షేపిగాణే। తేషాంపూజాగంధపు
ష్పాక్షతాద్యైః కర్తవ్యైవస్యాదిడాంవాచయిష్యే॥ ఇత్యుక్త్వేడాదేవ
హూరాముదంత్వి త్యంతంవక్తవ్యంతదాసీంత్రివారం। పిండానప్సుప్రక్షిపే
ద్వాద్విజాదౌదద్యాత్కించిచ్చాత్రవక్తవ్యమస్తి॥ఉక్త్వాదిమగ్నౌకరణం

తతఃపరం పిండప్రదానంత్వథవిప్రభోజనం । మనుస్మృతావేవముదీరితం ద్విజైకర్తవ్య మిత్యభ్యుదయేవగమ్యతే॥ గాయత్రియోక్ష్యపరివేషితభాజనాని సర్వత్రదేవసవితఃప్రసువేతిచోక్త్వా । పృథ్వీతేపాత్రంత్రి(శ్రీ)విష్ణోన్నం రక్షేతినాందీముఖాః పితరపతదిదంహివోన్నం॥ హాస్తైర్ద్విపాణిణాముపస్పర్శయిత్వా నానాపాత్రస్థానిచాన్నానితస్మై । తస్మైప్రత్యేకంసంప్రదద్యాదేకోవిష్ణుంచాదిసర్వంసమానం॥ నాందీముఖాఖ్యాఃపితరోయథాసుఖం జుషధ్వముక్త్వైవహిభోజయేద్ద్విజాన్ । తాంబూలదానంత్వథదక్షిణాంతతః ప్రదక్షిణంచాపినమస్కృతి స్తతః॥ తైర్వాచయిత్వాశిషవనబంధుభిర్భుంజీతశిష్టైరశనార్థిభిస్సహ ॥ శ్రాద్ధప్రసంగాదభ్యుదయ శ్రాద్ధముక్తంయథామతి । సన్నిమిత్తాదిచాస్థూణాధీరోహాంతమసంశయః॥

౧౧౧॥ అద్భుతోత్పాతనిమిత్తమ్.

శ్లో॥ స్థూణాదీనిచప్రోక్తాని పాతాన్యన్యానియాన్యథ । అన్యేషుచాద్భుతోత్పాతేష్విత్యుక్తంతత్ప్రయోజనం॥అన్యేషుచేతివచనాదుపనాయజాత కర్మాఖ్యశావహుతభిక్షువినాశనేషు । సచ్ఛోత్రియస్వభవనాహుతపీతిహిమాత్రసాన్య ద్వక్ష్యమాణఘృతహోమమిహైషుకార్యం ॥ నక్షత్రసంఘపతనానపుచ్ఛయుక్త తారోదయాదిధరణీచలనాదికేషు । ప్రత్యఙ్ముఖీచకదళీయదిసూయతే వాయామ్యానాథదృశివాయసమైథునాదా॥ రాత్రింద్రచాపదృశిగార్యదిసూయతేవా భార్యాయమాయదిసదంతజనాచతేషు । ఔపాసనేత్రగృహిణావృజినాపనుత్యై కుర్వంతితత్రవిధురాఅపిలౌకికాగ్నౌ॥ తత్రాగ్నిమిధ్వాద్యారభ్య థాజ్యభాగావసానకే। ఇమంమేవరుణేపీతిత్వంనోఅగ్న ఇతిద్వయం॥ చాయాస్యాత్వేమగ్నేఅధైవైకప్రజాపతే శ్వాసంమాజంచవ్యాహృతయః । ఆజ్యేనైకాదశాహుతీర్హుత్వాశమ్యాస్స్వ ర్జయాదిసమమాపరిషేచనాత్॥ నిమిత్తేమరణేచేయం క్రియాచేత్పరిధింశిలాం । విదధ్యాద్దక్షిణేనాగ్నిమిమం జీవేభ్యఇత్యృచా॥ యథామతింద్రంహిసుబోధినీదృశీకృతోపినిస్సంశయ

కారిణేతతః । ఉక్తార్థసారంపరిగృహ్యానిశ్చితం హ్యత్రైతదుక్తంభవతిస్ఫు
టంయథా॥ శంకాశూకానిరస్యాక్షితిరిహరచితాకారికావృత్తిరస్యాస్త
త్పూర్వార్థస్త్వయర్థాహిస్మృతివిహితసదాచారనిష్ఠావతాంహి । రాద్ధాం
తః ప్రోచ్యతేర్ధ్వోజ్వలనమఖవిధౌదర్భసంఖ్యానచోక్తా యత్రాస్తేప్రోక్షణీ
తజ్జలమభిముఖోత్పాదనంతత్రకార్యం ॥ కర్తవ్యంస్పృక్స్రువౌప్రత్యనల
తపనదర్భాగ్రసంమృష్టతాపః । ప్రోక్షాంతంకర్మనాన్యత్కథితమిహకథా
స్యవమగ్రైః ప్రభృతి।ఆఘారౌద్వాస్తఇధ్మఃపరిధయఇతినాన్యాసమిత్స్యా
త్కదాచిత్స్థాలీపాకేషుచాంతేజయవిధిషు యదస్యేత్యృచాస్విష్టకృ
త్స్యాత్॥ అగ్న్యేవైశ్వదేవాగ్రయణ సర్వబలిరీశానమాస్యష్టకాసు ।
నోశమ్యానోజయాద్యాఃక్వచిదపిచ సపిండక్రియాయాంచపిత్రోః । స్నా
నంకర్మోదగర్కేప్రథమముపయమశ్చోదగర్కేవసంతే । జ్యేష్ఠేవాశై
శిరేనోచాక్వచిదసతుక్రియాద్యష్టసున్న ॥ ప్రాణాయామాయతాసూత్త
రఇహతువరోబ్రాహ్మణోద్వాసనాంతం । హ్యాసీనస్సర్వకర్మాణ్యపివర
పవావపేదత్రలాజాన్ । నభ్రాతాజాతుశిష్టస్యభవతి చతతోరుంధతీదర్శ
నాంతే। స్థాలీపాకోర్ధ్వమౌపాసనవిధిరుభయోస్తన్నిశాయాంప్రాతః॥

౧౧౨॥ అన్వారంభనీయస్థాలీపాకః.

శ్లో॥ సారీకృత్వాచౌపాసనతిథిపరతః పౌర్ణమాస్యాంచసత్యాం।
స్యాదన్వారంభణీయశ్చరువిధిరుదితోథాగ్నిముఖాహుతిస్తు । స్థాలీపా
కావధానాద్విహితవిధిముఖేనోపదిష్టాతిదిష్టః । స్థాలీపాకేషుసర్వేష్వపి
చమృగహవిష్యేషుచాగ్న్యాహుతిస్స్యాత్॥ పర్వణ్యన్వారంభణీయా
గ్రయణహృదయ సంసర్గక్రియావైశ్వదేవం । మాసిశ్రాద్ధాష్టకేచగ్రహా
మఖహోమామహారాజయోగః । స్థాలీపాకేషుచైషావిధిషుతు జుహూ
యాదగ్నివక్త్రేప్రధానం । దేవాగ్నిస్విష్టకృద్భ్యోప్యపిచ ఖలుహవిష్యైకేన
చక్షోత్సవేచ॥ ఉద్వాహాదూర్ధ్వరాకాహనికృత నియమోవైశ్వదేవార్థ
సిద్ధ్యై । స్థాలీపాకోత్రకార్యోథ్యయన సుపతతోగ్న్యాదికాద్రాంతమం

తైః॥ దోష్ణాసంమార్జనాఽవోక్షణబలిపరిషేకాన్క్రమే నైవకుర్యాత్తైస
నంస్థానంప్రతీత్థంతదనుచ బలిదేశేషు తేష్వానుపూర్వ్యాత్॥ ఏకత్రస్థా
నయోర్గ్యేవమన దిశిబలీపిత్ర్యకార్యాద్రప్రసవ్యం। సామాఖ్యామేవకుర్యా
త్తదుపరిపరిషేకంచతద్ధర్మభేదాత్। కాండాధ్యాయోపిచోపాకరణవిధి
షుచోత్సర్జనేషుప్రయత్నాన్నోప్తస్థానం నసూక్తంన జయవిధియుతస్త్రీణి
సామ్యాన్యఆహుః॥ మౌంజీబంధోదనాం తేపృథగశనభుగేవాత్రమాతా
చసాకం। పక్షే-హాస్యాత్కుమారోనలవిధి సమిధస్స్యాత్త్రయోదశ్యేఉ
క్తాః। వ్యాహృత్యాసాకమేవాప్యుదగయనశుభర్క్షే సమావర్తనంస్యాత్కర్త
వ్యంశుక్లపక్షేహానిసుతజననేకార్యమేకాదశేహ్ని॥ జాతేష్టిర్నామజాతం
త్రితయమపితథోనామకర్మహ్యామంత్రం। చాంగాదావిప్రవాసా ద్భవన
మభిసమేత్యాదిమంత్రాదికార్యం। మాసిశ్రాద్ధక్రియాయాంజ్వలనముఖ
విధిశ్చాజ్యభాగావసానే। సంకల్పాద్యంబరాంతే ద్విజగణసమనుజ్ఞాతఆ
ధాయపాత్ర్యం॥ అగ్న్యాదిస్విష్టకృద్భ్యోహవిరిహ జుహుయాల్లేప
యోరాదివిప్రాంత్సం భోజ్యోత్సృజ్యపిండదానాద్యజినహుతశిష్టాద్గ్రాస
భుక్తేష్టభుక్స్యాత్। పిత్రాఃప్రత్యాబ్దికాదౌ కృతపృథగశనాద్వైశ్వదే
వంచపంచ। యజ్ఞాన్నిర్వర్త్యచాగూఃప్రభృతివసనదానాంతిమేవిప్రవా
క్యాత్॥ హోతవ్యాఅంధసాజ్యేనచ హుతభుజిదర్వ్యాత్రయోదశ్యేఉ
క్తాః। యన్మేమాతాప్రభృత్యైః పరమిహాకబళప్రాశనాంతంసమానం। ని
త్యోధార్యోయమగ్నిర్యది సమనుగతామధ్యఇత్యాదినోక్తా। వహ్న్యు
త్పత్తిస్తదేనోనిరశనముభయోః పత్న్యుర్వాధపత్న్యః॥ నాశేచైవాపరా
హ్ణేజ్వలనముపసమాధాయ సంస్కృత్యసర్పిశ్చాయాశ్చవ్యాహుతీర్ద్వే
హుతభుజిజుహుయాత్స్యృక్స్యృహాభ్యాంక్రమేణ। భూయస్సంధానమేత
న్నతదభిమత మయాశ్చేత్యృచం వ్యాహృతిశ్చేన్నాన్యత్కించిత్స్వశా
ఖాంతరవిధికరణే శాస్త్రమిష్టంప్రమాణం॥ ఉక్తస్యాజ్జాతకర్మోప నయ
నవశకర్మస్విహాగ్నేః ప్రమాదాన్నాశశ్చేచ్చేత్త్రియాగారజ మురణేష

వంవానలంస్థాపయిత్వా । కుర్యాదాదావిమంమేవయుణతదితిచారభ్యప్రై
కాదశచ । హోమాత్యయాస్యుర్యజ్ఞయాద్యాఅపిస్మృతహావిషాస్యేషు చేత్యేవ
సూత్రాత్ ॥ బహ్వాల్పంవాస్వగృహ్యోక్తం యస్యకర్మప్రచోదితం।తస్య
తావతిశాస్త్రార్థేకృతేసర్వంకృతంభవేత్ ॥ ఇత్యుక్తంమనునాగర్భాధా
ననామాదిషోడశ । హోమేనోన్నామిమామంత్రాస్త్రావ దేవాలమిష్య
తే ॥ అనుక్తమన్యతోగ్రాహ్యమవిరుద్ధమపేక్షితం । ఇత్యేవాన్యత్రసా
స్మారహోమమంత్రేభ్యఉచ్యతే ॥ ఆచార్యైరత్రనోక్తాన కరణాదురితా
వశ్యకార్యావి గీతశ్శిష్టాచారాంశ్చవక్ష్యే గ్రహమఖసంబంధాంకురారో
పణాని। స్మార్తంపుణ్యాహకర్మాభ్యుదయకసరణిర్వైశ్వదేవప్రతిష్ఠాస్థానం
యజ్ఞోపవీతాహతవసన మహాభూషణానాంవరాయ ॥ ఉద్వాహేగ్నిప్ర
తిష్ఠాపనమరణిభవంశ్రోత్రియాగారజంవా । దంపత్యోశ్శోభయోరావ
రణవసనవిధిర్దీపికాబృందపాత్రే । లగ్నంమాంగళ్య సూత్రాభరణవసన
బంధాక్షతారోపణాని । జాయాపత్యోర్ధ్రువర్క్షోత్కీర్తనమపి సారిరా
ణ్యార్చనంచాంబికాయాః॥పాత్రాణాంనామదర్వీప్రభృతిహుతవహాధ్యాన
పూజాతముపస్థానం చౌపాసనాగ్నేర్భసితధృతిరథో పూర్ణపాత్రోక్షణం
చ । బ్రహ్మోద్వాసోద్విభార్యాజ్వలనయుగళసంసర్గ మాధ్యాహ్నికీచ
హోమద్రవ్యప్రమాణాం ప్రథమచరురథోదుష్టనక్షత్రశాంతిః ॥ కౌపీనం
కర్ణవేధోహ్యుపనయనవిధేఃప్రాగనాచారదోషప్రాయశ్చిత్తంచతంతుంన
వగుణమపియజ్ఞోపవీతస్యకాలః । మౌహూర్తంమాతృభిక్షాచరణ మథ
చతుర్థేహ్నిపాలాశపూజా మౌంజీదండాజినానాంనిరసనమపితన్నూతనా
నాంచధార్యం॥ ఆచార్యైఃకథితంహిసర్వఋతవోవైవాహికస్యేతియా
స్యార్థోద్వివిధా వ్యవస్థితవికల్పేనోచ్యతేసూరిభిః । యస్యస్నానయుతో
వివాహకవిధిస్తస్యాయనేచోత్తరేత్వన్యేషాంతు నృణాంహిసర్వఋతవ
గ్రీష్మేవివాహోత్సవే ॥ సూత్రాణ్యాప సంబగృహ్యస్థగూఢసందే
హాన్యూనాతిరిక్తానియాని । సంశోధ్యాత్రైవసంక్షేపతస్తు ప్రోక్తాత

త్రశ్లోకరూపేణవృత్తిః ॥ ఇత్యాపస్తంబగృహ్యామిత్థమావేదితంమయా। పశ్చాత్స్యాస్సారంతునైగ్రాహ్యామసారంత్యజ్యతామిహ ॥ మంత్రప్రశ్నద్వితీయపాఠోస్తియేషాం గృహ్యప్రశ్నస్యాగ్రతాత్పర్యభాజాం। వ్యాఖ్యాతృణాంకారికావృత్తిరేషాసాధ్యానాన్యేషాం క్వచిత్కేవలానాం॥ అర్థాత్స్యాచ్ఛ్లోకరూపోపగతౌసత్యాం ఛందోభంగతాపాప్రియత్యస్యాత్। తత్స్యాత్రాద్ధాచిత్యకర్మాభిషిక్తస్యతత్ క్షంతవ్యోమేపరాధోమహాంతః॥ నమోలక్ష్మీనృసింహాభ్యా మాపస్తంబాయనైనమః। భాష్యకృద్భ్యోనమోమాతాపితృభ్యాంచనమోనమః॥ ఆనందవత్యేయదిశాలివాహశేకగతేచతుష్టిఃవిహీనషోడశే। శరచ్ఛతేతీతఉపేంద్రతుష్టయే శ్రీకారికావృత్తిరకార్యసంశయా ॥ నృసింహనామ్నాన్వయధామతీర్థంస్వనిత్య నైమిత్తికకర్మభిస్తు। పుంసాంభవత్యేవహిచిత్తశుద్ధిర్జ్ఞానంచ తస్మాత్తతఏవముక్తిః॥ దురుక్తమప్యుక్తమనుక్తమన్యథాపోక్తం యదస్యామఖిలం విమృశ్యతత్। క్షంతుక్రియావత్కృతి నోగ్రథోత్సవాత్సమాద్రియధ్వం కథితాంకృతింమయా ॥ అస్యావృత్తేరాదితశ్లోకసంఖ్యా పంచత్రింశన్న్యూనసాహస్రమాసీత్। గ్రంథస్త్వావత్స్యచ్ఛతద్వాశతంచ పంచాశచ్చాప్యుత్తరం సిద్ధమేవ॥

కారికావృత్తిస్సమాప్తః.

గృహ్యసూత్రప్రారంభః.

సూత్రం॥ సుహృదస్సమవేతాన్మంత్రవతోవరాన్ప్రహిణుయాత్తానాదితోద్వాభ్యామభిమంత్రయేత స్వయందృష్ట్వాతృతీయాం జపేచ్చతుర్థ్యాసమీక్షేతాంగుష్ఠేనోప మధ్యమయాచాంగుళ్యాదర్భగంసంగృహ్య ఉత్తరేణయజుషాతస్యా భ్రువోరంతరంసంమృజ్యప్రతీచీనం నిరస్యేత్ ప్రాప్తేనిమిత్త ఉత్తరాంజపేత్ యుగ్మాంత్సమవేతాన్మంత్రవత ఉత్తరయాద్భ్యః ప్రహిణుయాదుత్తరేణ యజుషాతస్యాశ్శిరసిదర్భేణ్వాం నిధా

యతస్మిన్నుత్తరయాదక్షిణం యుగచ్ఛిద్రం ప్రతిష్ఠాప్యచ్ఛిద్రేసువర్ణ
ముత్తరయాంతర్ధాయోత్తరాభిః పంచభిస్స్నాపయిత్వోత్తరయాఅహ
తేనవాససాచ్ఛాద్యోత్తరయాయోక్త్రేణ సన్నహ్యాత్యథైనాముత్త
రయాదక్షిణేహస్తేగృహీత్వాగ్ని మభ్యానీయాపరేణాగ్నిముదగగ్రంకట
మగ్రకంటమాస్తీర్య తస్మిన్నుపవిశత ఉత్తరోవరో౽గ్నేరుపసమాధానా
ద్యాజ్యభాగాంతే॥ *॥ అథైనామాదితోద్వాభ్యా మభిమంత్రయేతాథా
స్యైదక్షిణేననీచాహస్తేనదక్షిణముత్తానగ్ంహస్తం గృహ్ణీయాద్యదికామ
యేతస్త్రీరేవజనయేయమిత్యంగుళీరేవగృహ్ణీయాద్యదికామయేతపుగ్ం
సఏవజనయేయమిత్యంగుష్ఠమేవసోభివాఙ్గుష్ఠమభీవలోమానిగృహ్ణాతిగృ
హ్ణామితఇత్యేతాభిశ్చతసృభిరథైనాముత్తరేణాగ్నిందక్షిణేనపదా ప్రాచీ
ముదీచీంవా దిశమభిప్రక్రమయత్యేకమిష ఇతి సఖేతిసప్తమేపదేజపతి
ప్రోష్ఠమాత్ప్రదక్షిణమగ్నింకృత్వాయథాస్థాన ముపవిశ్యాన్వారబ్ధా
యాముత్తరా ఆహుతీర్జుహోతి * సోమాయజనివిదే స్వాహేత్యేతైః
ప్రతిమంత్రం అథైనాముత్తరేణాగ్నిం దక్షిణేన పదాశ్మాన మాస్థాప
యత్యాతిష్ఠేత్యథాస్యా అంజలావుపస్తీర్య ద్విర్లాజానోప్యాభిఘారయతి
తస్యాస్సోదరోలాజానావపతీత్యేకే జుహోతీయం నారీత్యుత్తరాభిస్తి
సృభిః ప్రదక్షిణమగ్నిం కృత్వాశ్మానమాస్థాపయతి యథాపురస్తాద్ధో
మశ్చోత్తరయా పునఃపరిక్రమణమాస్థాపనగ్ం హోమశ్చోత్తరయాపు
నఃపరిక్రమణంజయాదిప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతం కృత్వోత్తరాభ్యాం
యోక్త్రంవిముచ్యతాంతతఃప్రవాహయేత్ప్రవాహరయేత్సమోప్యై
తమగ్నిమనుహరంతిశోభార్యోనుగతోమంథ్యశ్శ్రోత్రియాగారాద్వా
హార్యఉపవాసశ్చాన్యతరస్యభార్యాయాఃపత్యుర్వానుగతేపినోత్తరయా
జుహుయాన్నోపవసేదుత్తరా రథస్యోత్తంభనీవాహావుత్తరాభ్యాం యు
నక్తిదక్షిణమగ్రఆరోహతీ ముత్తరాభిరభిమంత్రయతే సూత్రేవర్త్మనో
ర్వ్యవస్తృణాత్యుత్తరయానీలం దక్షిణస్యాంలోహిత ముత్తరస్యాంతే

ఉత్తరాభిరభియాతి తీర్థస్థాణుచతుష్పథ వ్యతిక్రమేచోత్తరాంజపేత్ ।
నావ ముత్తరయానుమంత్రయతే నచనావ్యాగ్ స్తరతీవధూః పశ్యేత్తీ
ర్హ్వోత్తరాంజపేచ్ఛ్మశానాదివ్యతిక్రమే భాండేరథేవారిష్టేగ్నేరుపసమా
ధానాద్యాజ్యభాగాంతేఽన్వారబ్ధాయాముత్తరాఆహుతీర్హుత్వాజయాది
ప్రతిపద్యతేపరిషేచనాంతంకరోతి క్షీరిణామన్యేషాంవా లక్షణ్యానాం
వృక్షాణాంనదీనాంధన్వనాంచవ్యతిక్రమఉత్తరేయథాలింగంజపేత్ గృ
హానుత్తరయాసంకాశయతివాహావుత్తరాభ్యాంవిముంచతిదక్షిణమగ్రే
లోహితంచర్మానడుహం ప్రాచీనగ్రీవ ముత్తరలోమ మధ్యేఽగారస్యో
త్తరయాస్తీర్య గృహాన్ప్రపాదయన్నుత్తరాం వాచయతిదక్షిణేన పదా
నచదేహళీమధితిష్ఠత్యుత్తరపూర్వే దేశేఽగారస్యాగ్నేరుపసమాధానా
ద్యాజ్యభాగాంతే న్వారబ్ధాయాముత్తరా ఆహుతీర్హుత్వా జయాది
ప్రతిపద్యతేపరిషేచనాంతంకృత్వోత్తరయాచర్మ ణ్యుపవిశతఉత్తరో
వరోథాస్యాః పుగ్స్వోజీవపుత్రాయాఃపుత్రమంక ఉత్తరయోపవేశ్య
తస్మైఫలాన్యుత్తరేణయజుషా ప్రదాయోత్తరేజపిత్వావాచం యచ్ఛత
ఆనక్షత్రేభ్యఉదితేషునక్షత్రేషుప్రాచీ ముదీచీంవాదిశముపనిష్క్రమ్యో
త్తరాభ్యాంయథాలింగంధ్రువమరుంధతీంచదర్శయతి॥ అథైనామాగ్నే
యేనస్థాలీపాకేనయాజయతిపత్న్యవహంతిచరుగ్గ్శ్రపయిత్వాఽభిఘార్య
ప్రాచీనముదీచీనంవో ద్వాస్యప్రతిష్ఠితమభిఘార్యాగ్నేరుప సమాధానా
ద్యాజ్యభాగాంతేన్వారబ్ధాయాగ్స్థాలీపాకాజ్జుహోతిసకృదుపస్తరణా
భిఘారణౌద్విరవదానమగ్నిర్దేవతాస్వాహాకారప్రధానోపివాస కృదుప
హత్యజుహుయాదగ్నిస్విష్టకృద్ద్వితీయ స్సకృదుపస్తరణావదానేద్విరభి
ఘారణంమధ్యాత్పూర్వస్యా వదానంమధ్యేహూమఉత్తరార్ధాదుత్తర
స్యోత్తరార్ధపూర్వార్ధేహూమోలేపయోఃప్రస్తరవత్తూష్ణీంబర్హి
రుక్త్వాగ్నౌప్రహరతిసిద్ధముత్తరంపరిషేచనం తేన సర్పిష్మతాబ్రాహ్మణం
భోజయేద్యోస్యాపచిత స్తస్మాఋషభందదాత్యేవమతఊర్ధ్వందక్షిణా

వర్జముపోషితాభ్యాంపర్వసుకార్యః పూర్ణపాత్రస్తుదక్షిణే త్యేకే సా
యంప్రాతరత ఊర్ధ్వగ్ంహస్తైనైతే ఆహుతీతండులైర్యవైర్వాజుహు
యాత్థాలీపాకవద్దైవతగ్ం సారీపూర్వాహుతిః ప్రాతరిత్యేక ఉభయతః
పరిషేచనంయథాపురస్తాత్పార్వణే నాతోన్యానికర్మాణి వ్యాఖ్యా
తాన్యాచారాద్యాని గృహ్యంతే యథోపదేశందేవతా అగ్నిగ్స్విష్టకృ
తం చాంతరేణావికృతమాతిథ్యంవైశ్వదేవేవిశ్వేదేవాఃపౌర్ణమాస్యాం
పూర్ణమాసీయస్యాంక్రియతే॥ * ॥ ఉపాకరణేసమాపనేచఋషిర్యః
ప్రజ్ఞాయతే సదసస్పతిర్ద్వితీయఃస్త్రియానుపేతేనక్షారలవణావరాన్న
సగ్ంసృష్టస్యచహోమంపరిచక్షతే యథోపదేశంకామ్యానిబలయశ్చస
ర్వత్రస్వయంప్రజ్వలితేగ్నావుత్తరాభ్యాగ్ంసమిధా వాదధ్యాదాపన్నా
శ్రీశ్రీమార్గాదితినైతదహ ర్విజానీయాద్యదహ ర్భార్యామావహతే
త్రిరాత్రముభయోరధశ్శయ్యాబ్రహ్మచర్యం క్షారలవణవర్జనంచతయో
శ్శయ్యామంతరేణదండోగంధలిప్తోవాససాసూత్రేణవాపరివీతస్తిష్ఠతితం
చతుర్థ్యాఅపరరాత్రే ఉత్తరాభ్యాముత్థాప్యప్రక్షాళ్యసిధాయాగ్నేరు
పసమాధానాద్యాజ్యభాగాంతే న్వారబ్ధాయాముత్తరా ఆహుతీర్హు
త్వాజయాదిప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతంకృత్వాఽపరేణాగ్నిం ప్రాచీ
ముపవేశ్యతస్యాశ్శిరస్యాజ్య శేషాద్వ్యాహృతిభిరోంకారచతుర్థాభిరా
నీయోత్తరాభ్యాంయథాలింగమిథస్సమీక్ష్యోత్తరయాజ్యశేషేణహృద
యదేశేసమృజ్యోత్తరాస్తిస్రోజపిత్వాశేషగ్ంసమావేశనెజపేదన్యోవై
నామభిమంత్రయేత యదామల వద్వాసాస్యాదథైనాం బ్రాహ్మణప్రతి
షిద్ధానికర్మాణిసగ్ంశాస్తియాం మలవద్వాససమిత్యేతానిరజసః ప్రా
దుర్భావాత్స్నాతామృతు సమావేశన ఉత్తరాభిరభి మంత్రయతే -

(చతుర్థీప్రభృత్యాషోడశీ)

ముత్తరాముత్తరాం యుగ్మాం ప్రజానిశ్రేయసమృతుగమన ఇత్యుప
దేశం త్వర్థప్రాధ్వస్య పరిక్షవే పరికాసనేచాప ఉపస్పృశ్యోత్తరే

యథాలింగం జపేదేవముత్తరై ర్యథా లింగంచిత్యా౧ం వనస్పతిగ్ంసిగ్వా
తగ్ం శకుని మిత్యుభయోర్హృదయసగ్ం సర్గేష్వస్త్రీరాత్రావరం
బ్రహ్మచర్యం చరిత్వా స్థాలీపాకగ్గ్ శ్రపయిత్వాఽగ్నేరుపసమాధానా
ద్యాజ్య భాగాంతేఽన్వారబ్ధాయాముత్తరా ఆహుతీర్హుత్వాజయాది
ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతం కృత్వా తేన సర్పిష్మతా యుగ్మాన్ద్వ శ్రీ
వరాన్బ్రాహ్మణా న్భోజయిత్వా సిద్ధిం వాచయీత శ్వస్తిష్యేణేతి త్రిస్న
ప్తైర్యవైః పాతాంపరికిరతియదివారుణ్యాసి వరుణాత్వానిష్క్రీణామీతి
యదిసౌమ్యాసిసోమాత్వానిష్క్రీణామీతి శ్వోభూత ఉత్తరయోత్థాప్యో
త్తరాభి స్తిసృభిరభిమం త్ర్యోత్తరయాప్రతిచ్ఛన్నాగ్ం హస్తయోరా
బధ్య శయ్యాకాలేబాహుభ్యాం భర్తారం పరిగృహ్ణీయా దుపధాన
లింగయా వశ్యోభవతి సపత్నీబాధనంచైతేనైవ కామేనోత్తరేణానువా
కేన సదాదిత్యముపతిష్ఠతే యత్స్మగృహీతామన్యాంవా బ్రహ్మచర్య
యుక్తః పుష్కరసంవర్తమూలైరుత్తరైర్యథాలింగమంగాని సంమృజ్య
ప్రతీచీనం నిరస్యేద్వధూవాస ఉత్తరాభిరేత ద్విదేదద్యాత్॥

గృహ్యసూత్రేవివాహ మంత్రసూత్రంసమాప్తమ్.

హరిః ఓం శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

గృహ్యసూత్రే ద్వితీయప్రశ్న ప్రారంభః.

సూ॥ ఉపనయనం వ్యాఖ్యాస్యామో గర్భాష్టమేషు బ్రాహ్మణ
ముపనయీత గర్భైకాదశేషు రాజన్యం గర్భద్వాదశేషు వైశ్యంవసం
తో గ్రీష్మశ్శరదిత్యృతవో వర్ణాను పూర్వేణ బ్రాహ్మణా న్భోజయి
త్వాశిషోవాచయిత్వా కుమారం భోజయిత్వాఽనువాకస్య ప్రథమేనయ
జుషాపస్సగ్ం సృజ్యోష్ణా శ్శీతాస్వానీయోత్తరయా శిరఉనత్తిస్రీగ్ం
స్త్రీర్దర్భానంతర్ధాయోత్తరాభి శ్చతసృభిః ప్రతిమంత్రంప్రతిదిశంప్రవ
పతి వపంత ముత్తరయాను మంత్రయతే దక్షిణతో మాతా బ్రహ్మ

చారీవానడుహే శకృత్పిండే యవాన్నిధాయ తస్మిన్కౌశానుపయమ్యో త్తర యోదుంబరమూలే దర్భస్తంబేవా నిదధాతిస్నాతమగ్నే రుపస మాధానాద్యాజ్య భాగాంతే పాలాశీగ్ం సమిధముత్తర యాధాప్య ఉత్తరేణాగ్నిం దక్షిణేన పదాశ్మాన మాస్థాపయిత్వాతిష్ఠేతివాస స్న ద్యఃకృత్తోత ముత్తరాభ్యా మభిమంత్ర్యోత్తరాభిస్తి సృభిః పరిధాప్య ప రిహిత ముత్తరయాను మంత్రయతే మౌంజీం మేఖలాం త్రివృతాం త్రిఃప్రదక్షిణముత్తరాభ్యాం పరివీయాజిన ముత్తర ముత్తర యోత్తరే ణాగ్నిం దర్భాంత్సగ్ స్తీర్యతేష్వేన ముత్తర యావస్థాప్యో దకాంజలి మస్యాఅంజలావానియోత్తరయాత్రిః ప్రోక్ష్యోత్తరై ర్దక్షిణౌహస్తే గృ హీత్వోత్తరై ర్దేవతాభ్యః ప్రదాయోత్తరేణ యజుషోపనీయస్వ్రజా ఇతిదక్షిణౌకర్ణేజపతి॥ బ్రహ్మచర్యమాగా మితికుమారఆహ ప్రష్టంపర స్యప్రతివచనం కుమారస్య శేషం పరోజపతిప్రత్యగాశిషంచైనం వాచ యిత్వోక్తమాజ్యభాగాంత మత్రైనముత్తరా ఆహుతీర్హావయిత్వాజయా ది ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతంకృత్వాఽపరేణాగ్ని ముదగ్రగంకూర్చం నిధాయ తస్మిన్నుత్తరేణ యజుషోపనేతోపవిశతి పురస్తాత్ప్రత్యఙ్ఙాసీనః కుమారో దక్షిణేన పాణినా దక్షిణం పాదమన్వారభ్యాహసావిత్రీంభో అనుబ్రూహీతి తస్మాఅన్వాహ తత్సవితురితి పచ్ఛోఽర్ధర్చశస్తత స్సర్వా వ్యాహృతీర్విహృతాః పాదాదిష్వంతేషువా తథార్ధర్చయోరుత్తమాం కృత్వాస్యయాంకుమార ఉత్తరేణ మంత్రేణోత్తరమోష్ఠ ముపస్పృశతి కర్ణావుత్తరేణదండముత్తరేణాదత్తేపాలాశోదండో బ్రాహ్మణస్యనైయ్య గ్రోధస్కంధజోవాజగ్రో రాజన్యస్య బాదరఔదుంబరోవా వైశ్యస్య వార్క్షోదండ ఇతిస్మృతంచమ ఇత్యేతద్వాచయిత్వాగురవేవరం దత్వో దాయుషే.త్యుత్థాప్యోత్తరై రాదిత్యముపతిష్ఠతేయం కామయేతనాయ మచ్ఛిద్యేతేతితముత్తరయాదక్షిణేహస్తేగృహ్ణీయాత్త్రీహి మేతమగ్నిం ధారయంతిశోరలవణ వర్జనంచపరిత్వేతి పరిమృజ్యోత్తరై ర్గ్నంత్రైస్స

మిధ ఆదధ్యాదేవ మన్యస్మిన్నపిసదా రణ్యాదేథా నాహ్యాత్యో త్తరయా సగ్ం శాస్త్రివాసశ్చతుర్థీము త్తర యాద త్తేన్యత్పరిధాప్య ॥ వేదమధీత్య స్నాస్యన్ప్రాగుదయాద్వ్రజం ప్రవిశ్యాంతర్లోమ్ణాచర్మణా ద్వారమపి ధాయాస్తేనై న మేతదహారాదిత్యోభిత పేన్మధ్యందినేగ్నేరుప సమాధా నాద్యాజ్యభాగాంతే పాలాశీగ్ంసమిధ ముత్తరయా ధాపరేణాగ్నిం కటపరకాయాం వోపవిశ్యోత్తరయాక్షురమభిమంత్ర్యోత్తరేణ యజు షావప్త్రే ప్రదాయాపాగ్ంసగ్ం సర్జనాద్యాకేశ నిధానాత్సమానంజఘ నార్ధే వ్రజశ్యోపవిశ్య విస్రస్యమేఖలాం బ్రహ్మచారిణే ప్రయచ్ఛతితా గ్ంస ఉత్తరయోదుంబరమూలేదర్భస్తంబే వోపగూహాత్యేవం విహి తాభిరేవాద్భిరుత్తరాభిష్షడ్భిస్స్నాత్వోత్తరయో దుంబరేణదతోధావ తేస్స్నాసీయోచ్ఛాదిత స్స్నాతఉత్తరేణయజుషాఽఽహత మంతరంవాసః పరిధాయసార్వసురభిణా చందనేనోత్తరైస్తైపతాభ్యః ప్రదాయో త్తర యాను లిప్యమణిగ్ం సౌవర్ణగ్ం సోపధానగ్ం సూత్రోతము త్తరయో దపాత్రేత్రిఃప్రదక్షిణం పరిప్లావ్యోత్తరయాగ్రీవా స్వాబధ్యైన మేవబాద రం మణింమంత్రవర్జగ్ం సవ్యేపాణావాబధ్యాహత ముత్తరంవాసో రేవ తీస్త్వేతి సమానంతస్యదశాయాం ప్రవతౌ ప్రబధ్యదర్వ్యా మాధా యాజ్యేనాభ్యానాయన్ను త్తరా ఆహుతీర్హుత్వాజయాది ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతంకృత్వా ఏతాభిరేవదక్షిణే కర్ణఆబధ్నీ తైతాభి స్సవ్య ఏవము త్తరైర్యథాలింగగ్ స్రజశ్శిరస్యాంజన మాదర్శావేక్షణముపాన హావ్ఛత్రం దండమితివాచంయచ్ఛత్యా నక్షత్రేభ్య ఉదితేషునక్షత్రే షు ప్రాచీముదీచీంవా దిశముపనిష్క్రమ్యోత్తరేణార్థస్చైన దిశఉపస్థా యోత్తరేణ నక్షత్రాణిచంద్రమస మితిరాతినాసంభాష్య యథార్థంగ చ్ఛతి॥ ౮ ॥ అథైతదపరంతూష్ణీమేవ తీర్థేస్నాత్వాతూష్ణీగ్ంసమిధ మా దధాతి యత్రాస్మాలపచితింకుర్వంతి తత్కూర్చఉపవిశతి యథా పురస్తాదేన ముత్తరాభ్యాం యథాలింగగ్ం రాజాస్థపతిశ్చాపః పాద్యా

త్తరేణ యజుషాభిమంత్రయతే॥ ౧౨॥ జన్మనోధిషష్ఠేమాసి బ్రాహ్మ
ణాన్భోజయిత్వాఽశిషోవాచయిత్వా దధిమధుఘృతమోదనమితి సగ్ం
సృజ్యోత్తరైర్మంత్రైః కుమారం ప్రాశయే త్తైత్తిరీయేణ మాగ్ంసేనే
త్యేకే జన్మనోధి తృతీయే వర్షేచౌలం పునర్వస్వో ర్బ్రాహ్మణానాం భో
జనముపాయనవత్సీమంతవ దగ్నేరుప సమాధానా ద్యపరేణాగ్నింప్రాం
చముపవేశ్య త్రేణ్యాశలల్యాత్రిభిర్దర్భ పుంజీలైశ్శలాలుగ్లప్సేనేతి తూ
ష్ణీంకేవాన్నినీయ యథర్షిశిఖానిదధాతి యథావైషాంకులధర్మస్స్యా
దపాగ్ంసగ్ం సర్జనాద్యా కేశ నిధానా త్సమానం క్షురం ప్రక్షాళ్య ని
దధాతి తేనత్ర్యహం కర్మనివృత్తిర్వ్రతందదాత్యేవం గోదాన మన్యస్మి
న్నపి నక్షత్రే షోడశేవర్షేఽగ్నిగోదానోవాస్యా త్సంవత్సరం గోదానవ్ర
త మిత్యేక ఉపదిశంత్యేతా వన్నానాసర్వాన్కేశా న్వాపయత ఉద
కోపస్పర్శనమితి ఛందోగాః॥ ౧౩ ॥

గృహ్యసూత్రే - ఉత్తరభాగ ప్రారంభః.

ఓం దక్షిణాప్రత్యక్ప్రవణమగారావకాశ ముద్ధత్యపాలాశేనశ
మీమయేనవోదూహేన్నైతామేవ దిశముత్తరయోదూహత్యేవంత్రిఃకృ
త్వాఉత్తరయాభిమృశ్య ప్రదక్షిణగ్గ్ స్థూణాగర్తాన్ ఖానయిత్వాభ్యం
తరంపాగ్ం సూనుదుప్యోత్తరాభ్యాందక్షిణాం ద్వారస్థూణామవదధా
త్యేవమితరాంయథాఖాతమితరాఅన్వవధాయవగ్ంశమాధీయ మాన
ముత్తరేణయజుషాభిమంత్రయతే సమ్మితముత్తరైర్యథాలింగం పాలాశ
గ్ంశమీమయంవేధ్మమాదీప్యోత్తరయాగ్నిముద్ధృత్యోత్తరేణయజుషా
గారంప్రపాద్యోత్తరపూర్వేదేశేగారస్యోత్తరయాగ్నిం ప్రతిష్ఠాపయతిత
స్మాద్దక్షిణముదధానా యతనంభవతితస్మిన్విషూచీనాగ్రా న్దర్భాం త్స
గ్ంస్తీర్యతేషూత్తరయావ్రీహియవాన్న్యుప్యతేష్వోదధానం ప్రతిష్ఠాపయ

తితస్మిన్నుత్తరేణ యజుషాచతురఉదకుంభానానయతిదీక్ష్ణముత్తరయాను
మంత్రయతేఽగ్నేరుపసమాధానా ద్యాజ్యభాగాంతఉత్తరాఆహుతీర్హు
త్వాజయాదిప్రతిపద్యతే పరిషేచనాంతం కృత్వోత్తరేణ యజుషోద
కుంభేనత్రిఃప్రదక్షిణమంతరతోఽగారం నివేశనంవాపరిషిచ్య బ్రాహ్మ
ణాన్భోజయేదపూపైస్సక్తుభిరోదనేనేతి॥ ఖణ్డః॥ ౧౭ ॥ శ్వగ్రహాగృహీ
తారం కుమారం తపోయుక్తోజాలేన ప్రచ్ఛాద్యకంసంకింకిణీంవాహోరిద
యన్నద్వారేణ సభాం ప్రపాద్య సభాయా మధ్యేధిదేవనముద్ధత్యా
వోక్ష్యాక్షాన్న్యుప్యాక్షేషూత్తానం నిపాత్యదధ్నాలవణ మిశ్రేణాంజలి
నోత్తరైరవోక్షే త్త్రాప్రతర్మధ్యందినే సాయమగదోభవతిశంఖినంకుమా
రంతపో ఉక్తముత్తరాభ్యా మభిమంత్ర్యోత్తరయో దకుంభేన శిరస్తోవన
యేత్త్రాప్రతర్మధ్యం దినేసాయమగదోభవతి శ్రావణ్యాం పౌర్ణమాస్యా
మస్తమితే స్థాలీపాకః పార్వణవదాజ్యభాగాంతే స్థాలీపాకాద్ధుత్వాంజలి
నోత్తరైః ప్రతిమంత్రం కింశుకానిజుహోత్యుత్తరాభిస్తిసృభిరారగ్వధ
మయ్యాసమిధ ఆజ్యాహుతీరుత్తరాజయాది ప్రతిపద్యతే పరిషేచనాం
తంకృత్వా వాగ్యతసంభారా నాదాయప్రాచీ ముదీచీంవాదిశముపని
ష్క్రమ్య స్థండిలం కల్పయిత్వా తత్ర ప్రాచీరుదీచీస్తిస్రస్తిస్రో రేఖా
లిఖిత్వాద్భి రుపనినీయతా సూత్తర యాసక్తూన్నివపతి తూష్ణీం సం
పుష్ప ధానాలాజానాంజనాభ్యంజనే స్థగరోశీరమిత్యుత్తరై రుపస్థా
యాపః పరిషిచ్యా ప్రతీక్షస్తూష్ణీమేత్యా పశ్వేతపదేత్యేతాభ్యాముద
కుంభేనత్రిః ప్రదక్షిణమంతరతోఽగారం నివేశనంవా పరిషిచ్య బ్రాహ్మ
ణాన్భోజయేత్॥ ౧౮॥ ఖండః॥ధానాఃకుమారా న్ప్రాశయంత్యేనమత
ఊర్ధ్వం యదశనీయస్యాన్నస్య సక్తూనాం వైతంబలింహరేదామార్గ
శీర్ష్యా మార్గశీర్ష్యాం పౌర్ణమాస్యామస్తమితే స్థాలీపాకోఽహర్ష
మితి బలిమంత్రస్య సన్నామాత్రైవముత్సృజత్యనాహితాగ్నే రాగ్రి
యణాంసహానాం స్థాలీపాకగ్ం శ్రపయిత్వాఽగ్రియణదేవతాభ్యస్స్విష్ట

కృచ్ఛతుర్థాభ్యో హుత్వా తండులానాంముఖం పూరయిత్వాగీత్వాచ
మ్యోదనపిండం సభృశ్యోత్తరేణ యజుషాగారస్థూప ఉద్వృద్ధేద్ధేమం తే
ప్రత్యవరోహణ ముత్తరేణ యజుషా ప్రత్యవరూహ్యోత్తరైర్దక్షిణైః
పాశ్చైర్వర్ణవస్వస్తరే సంవిశంతి దక్షిణతఃపిత్రోత్తరామాత్రైవ మశిష్టా
నాం జ్యేష్ఠోజ్యేష్ఠోనంతరస్సహోయోత్తరాభ్యాంపృథివీమభిమృశ్యైవగ్ం
సంవేశనాదిత్రి రీశానాయస్థాలీపాకగ్గ్ శ్రపయిత్వా క్షైత్రపత్యంచ ప్రాచీ
ముదీచీంవా దిశముపనిష్క్రమ్యస్థండిలం కల్పయిత్వాగ్నే రుపసమా
ధానాద్యపరేణాగ్నింద్వేకుటీకృత్వా॥౧౯॥ఉత్తరయాదక్షిణస్యామీశా
నమావాహయతి లౌకిక్యావాచోత్తరస్యాంమీఢుషీం మధ్యేజయంతం
యథోఢముదకానిప్రదాయత్రీనో దనపిండాన్కల్పయిత్వాగ్ని మభ్యానీ
యోత్తరైరుపస్పర్శయిత్వోత్తరైర్యథాస్వమోదనేభ్యో హుత్వాసర్వత
స్సమవాదాయోత్తరేణ యజుషాగ్నిగ్ స్విష్టకృతముత్తరేణ యజుషోప
స్థాయోత్తరైస్సహోదనానిపర్ణాన్యేకైకేనద్వేద్వేదత్వాదశ దేవసే
నాభ్యో దశోత్తరాభ్యః పూర్వవదుత్తరేణయజుషా వృక్షఆసజ్యత్ర్యత్ర
రుద్రాన్ జపేత్ప్రథమోత్తమావాఽభితఏతదగ్నింగాస్థాపయతి యథై
నాధూమః ప్రాప్నుయాత్తాగంద్విదర్భాగ్రముష్టినావోక్షతి వృషా
ణమేవాగ్రేగవాం మార్గేఽగ్నౌ క్షేత్రస్యపతిం యజతఈశానవదా వా
హనంచత్రృషు సప్తసువాపర్ణేషునామాదేశందధాతి క్షిప్రం యజేత
పావకోదేవ ఉత్తరాభ్యాముపతిష్ఠతే స్థాలీపాకంబ్రాహ్మణాన్భోజయేత్
క్షైత్రపత్యం ప్రాశ్నన్తి యేసనాభయోభవంతి యథావైషాం కులధర్మ
స్స్యాత్ ॥౨౦॥మాసిశ్రాద్ధస్యాపరపక్షేయథోపదేశంకాలాశ్శుచీన్మంత్ర
వతోయోని గోత్రమంత్రాసంబంధా· నయుగ్మాన్ త్ర్యవరాననర్థా
పేక్షోభోజయేదన్నస్యోత్తరాభి ర్జుహోత్యాజ్యాహుతీరుత్తరా వత
ద్వావిపరీతగ్ం సర్వముత్తరైరభిమృశేతశ్నాత్వా ప్రతిపూరుషముత్త
రేణ యజుషోపస్పర్శయిత్వాభుక్తవతోను వ్రజ్యప్రదక్షిణీకృత్యదైవ్యర్థం

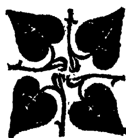
దక్షిణాగ్రాన్దర్భాన్సంస్తీర్య తేషూత్తరైరపో దత్వోత్తరైర్దక్షిణాప
వర్గాన్పిండాన్దత్వా పూర్వవదుత్తరైరపో దత్వోత్తరై రుపస్థాయో
త్తరయోదపాత్రేణ త్రిఃప్రసవ్యం పరిషిచ్యాన్యుబ్జ్య పాత్రాణ్యుత్తరం యజు
రనవానం త్ర్యవరార్ధ్యమావర్తయిత్వా ప్రోక్ష్యపాత్రాణి ద్వంద్వ
మభ్యుదాహృత్య సర్వతస్సమవదాయోత్తరేణ యజుషా శేషస్యాగ్నిసా
వరార్ధ్యం ప్రాశ్నీయాదాద్యామాఘ్యాః పౌర్ణమాస్యా ఉపరిష్టాద్వ్యష్ట
కాతస్యా మష్టమీం జ్యేష్ఠయా సంపద్యతే తామేకాష్టకేత్యాచక్షతే తస్యా
స్సాయమాపకార్యమపూపం చతుశ్శరావం శ్రపయిత్వాష్టాకపాల
ఇత్యేకే పార్వణవదాజ్యభాగాంతేఽంజలినోత్తరయాపూపాజ్జుహోతి
సిద్ధశ్శేష స్తమష్టధాకృత్వా బ్రాహ్మణేభ్య ఉపహరేత్ ॥ ౨౧॥ శ్వోభూతే
దర్భేణ గాముపాకరోతి పితృభ్యస్త్వా జుష్టముపాకరోమీతి తూష్ణీం
పంచాహుతీర్హుత్వా తస్యై వపాం శ్రపయిత్వోపస్తీర్ణాభిఘారితాం
మధ్యమేనాంతమేన వా పలాశపర్ణేనోత్తరయా జుహోతి మాంసౌ
దనముత్తరాభిః పిష్టాన్నముత్తరయాజ్యాహుతీ రుత్తరాస్స్విష్టకృత్ప్ర
భృతిసమాన మాపిండనిధానాదన్వష్టకాయామేవైకే పిండనిధానమిత్యు
పదిశంత్యథైతదపరం దధ్న ఏవాంజలినా జుహోతీయయాపూపమతఏవ
యథార్థం మాంసం శిష్ట్వా శ్వోభూతేఽన్వష్టకా తస్యా మాసిశ్రాద్ధేన
కల్పో వ్యాఖ్యాతస్సనిమిత్తోత్తరాన్ జపిత్వార్థం బ్రూయాద్రథం లబ్ధ్వా
యోజయిత్వా ప్రాంచమవస్థాప్యోత్తరయా రథచక్రే అభిమృశతి పక్షస
వోత్తరేణ యజుషాధిరోహేదుత్తరయా ప్రాచీముదీచీం వా దిశమభిప్ర
యాయ యథార్థం యాయాదశ్వముత్తరైరారోహేద్ధస్తినముత్తర
యాతాభ్యాం రేషణే పూర్వవత్ప్రథిపీ మభిమృశేత్సంవాద మేష్యంత్స
వ్యేనపాణినా ఛత్రిం దణ్డం చాదత్తే॥ ౨౨ ॥ దక్షిణేన ఫలీకరణముష్టి ము
త్తరయాహుత్వా గత్వోత్తరాంజపేత్ క్రుద్ధముత్తరాభ్యామభిమంత్ర
యేత వికో్రధో భవత్యసంభవేప్సుః పరేషాం సూలాధారికా జీవచూర్ణా

నికారయిత్వో త్తరయా సుస్తాయా స్సంబాధ ఉపవపేత్సిద్ధేర్థే బభ్రూ
మూత్రేణపరిక్షాళయిాతసిద్ధ్యర్థే యదస్య గృహేపణ్యాంస్యాత్తతఉత్త
రయాజుహోతియం కామయేతనాయ మచ్ఛిద్యేతేతి జీవవిషాణేస్వాతి
మూత్రిమానీయ సుప్తము త్తరాభ్యాంత్రిః పరిసవ్యం పరిషించేద్యేవ ప
థాదాసకర్మకరాః పలాయేరం స్తస్మి న్నిగ్న్యాన్యుపసమాధాయో త్తరా
ఆహుతీర్జుహుయాద్యద్యేనం వృక్షాత్ఫల మభినిపతేర్ద్వయోవాభీవి
క్షిపేతావర్షేదక్షేపాంబిందురభినిపతే దు త్తరైర్యథాలింగం ప్రక్షాళ
యీతాగారస్థూణాధిరోహణేమిథున ఉపవేశనేకుస్త్వాంకపోత దర్శనేఽ
మాత్యానాగంశరీర రేషణేఽన్యేషుచాద్భుతే ష్వమావాస్యాయాం ని
శాయామాంయత్రాపాన్న శ్ర్మణుయా త్తత్రాగ్నే రుపసమాధానాద్యాజ్య
భాగాంత ఉత్తరాఆహుతీహుత్వాజయాది ప్రతిపద్యతేపరిషేచనాం
తం కృత్వాభిమృతేభ్య ఉత్తరయాదక్షిణతోశ్మానం పరిధిందధాతిదధా
తి॥ ఖణ్డః ॥ ౨౨॥

గృహ్యసూత్రంసమాప్తమ్. శ్రీ॥ ల॥ మ॥ బ॥

గ్రంథశ్చాయం సమాప్తః.

మఱికొన్ని విషయములు రెండవకూర్పునందు చేర్పఁబడును.

యాజుషస్మార్తానుక్రమణిక.

ఈతృతీయముద్రణమునందు, ఇందుగృహ్యసూత్ర ధర్మశాస్త్ర సస్వరప్రయోగసహితముగా ముద్రింపఁబడినది. ఈఅపూర్వమైనసద్గ్రంథమును జదివినంతనే సకలవైదికప్రాచీన సాంప్రదాయము విస్పష్టముగా దెలియును. ఇట్టి ఉత్తమగ్రంథ మిదివఱకెప్పుడును బయలు వెడలలేదు. ఎంతధనము వెచ్చించినను సకలవిషయములను బోధించువారు దొరకరని యీపుస్తకమునుజదివిన గొప్పవారందఱును తెలియపఱచుచున్నారు ఇదివఱకు రెండుమాఱులు ముద్రించిన ప్రతులన్నియు విక్రయమైనవి. మూడవమాఱు ముద్రింపించినప్రతులలో 14 వందలకధికముగా వ్రయమైనవి. ఇంక కొన్ని పుస్తకములే నిల్వయున్నవి త్వరగాకొనువారికే దొరకును. ఖరీదు రు 2-8-0

- అన్నసూక్తార్థ దర్పణము సస్వరము టీకా తాత్పర్యసహితము ఇది బ్రాహ్మణ మాత్రులందఱు శ్రాద్ధకాలమందు పఠించు మంత్రార్థముగలది 0-3-0
- ఆరాధనప్రయోగము ఋగ్వేదులకును యాజుర్వేదులకును ప్రాముఖ్యము 0-1-6
- ఆబ్దిక శ్రాద్ధవిధి ధర్మశాస్త్రము తాత్పర్య సహితము 0-2-0
- ఆశౌచప్రదర్శిని డిట్టో 0-2-6
- అష్టోత్తరశతదానకల్పము (108) దానముల యొక్క మంత్రములను గలవు 0-4-0
- అరణ్యాదికము యజురారణ్యకమనిపేరు సస్వరం యిందులో బహువిషయములు గలవు. 3-0-0
- గోచారదర్శిని (రెండవభాగము అచ్చులోనున్నది) 0-6-0
- గ్రహలాఘవము సిద్ధాంతగ్రంథము పంచాంగము చేయువారికి అత్యావశ్యకము టీకా తాత్పర్యపదవిభాగ ఉదాహరణసహితముగానుండును 1 4-0
- ఉదకశాంతిప్రయోగము సస్వరము 0-4 0
- ఏకాదశీగురువారవ్రతకల్పము తా॥ 0-2-0
- జ్యోతిష వర్షప్రదర్శిని అను (లఘువర్షఫణి) 0-8-0
- సత్యానందము ఫర ప్రతులను దెలుపునది 0-4-0
- స్మార్తకారికావృత్తి రు 0-12-0
- మంత్రపుష్పం 0-2-0
- అపరప్రయోగానుక్రమణిక (యజుర్వేదులది) (సస్వరం) 1-8-0
- గోచారదర్శిని జ్యోతిషగ్రంథము సర్వజనులకును అత్యావశ్యకముగా దెలియదగిన గోచార ఫలములన్నియుగలవు. టీకాతాత్పర్యయుక్తము ఈకాలమునందు బహు విషయములు చేర్చఁబడిన గ్రంథము చూచియేతీరవలెను మంచిప్రతి 0-12-0
- కాళిదాసచరిత్ర(రెండవభాగము.) 0-8-0
- పురాణోక్తకర్మప్రకాశిక 3 కూర్పు బహు విషయములు చేర్చఁబడినవి యాజ్ఞికులకును ధర్మశాస్త్రపరులకును అత్యావశ్యకమైన సద్గ్రంథము. 1-4-0
- పురాణోక్తఅపరచంద్రిక ఇందు బహువిషయములుండును ముద్రించినదానిలో 60 ప్రతులుమాత్రమే నిలిచియున్నవి అపరకర్మ చేయించు బ్రాహ్మణులందరు ఒకమాఱు జదివి చూడవలసిన సద్గ్రంథము శాస్త్రులకుగూడ బోధపడును 1-4-0
- కార్తికపురాణము పద్మపురాణాంతర్గతము శ్లోకతాత్పర్యసహితము రు 1-0-0
- శ్యామలాదండకము టీకా తాత్పర్యసహితము రు 0-1-0
- వనమాలా (జ్యోతిషము.) 0-3-0

శ్రీ ఆర్యానంద ప్రెస్.
ముచిలీపట్టణము. }

ఇట్లు,
☞ చెళ్లా లక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి